

Tuomas Hovi, Miika Tervonen ja Heidi Latvala-White

MUUTTUVA ULKOSUOMALAISUUS

Kyselytutkimus maastamuutosta
ja ulkosuomalaisuudesta

MUUTTUVA ULKOSUOMALAISUUS

**Kyselytutkimus maastamuutosta ja
ulkosuomalaisuudesta**

**Tuomas Hovi, Miika Tervonen
ja Heidi Latvala-White**

**SIIRTOLAISUUS-
INSTITUUTTI**

Turku 2021

Raportit 3, 2021

Siirtolaisuusinstituutti

Copyright: Siirtolaisuusinstituutti & Tuomas
Hovi, Miika Tervonen ja Heidi Latvala-White

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons

Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla.

Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa [http://
creativecommons.org/licenses/by/4.0/](http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Kansikuva: Maria Lindsey, Pexels

ISBN 978-952-7399-02-6 (nid.)

ISBN 978-952-7399-03-3 (pdf)

ISSN 2669-8706

Painosalama Oy, Turku 2021

Keskeiset havainnot

- **Ulkosuomalaisten palvelutarpeet ovat moninaisia, mutta heille suunnatut palvelut tunnetaan melko huonosti.** Suuri osa ulkosuomalaisista, erityisesti paluumuuttoa harkitsevat, kaipaavat tukea käytännön asioiden hoitamisessa suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan. Erityisesti terveydenhuoltoon, verotukseen, työllisyyteen, kieleen ja lapsiin liittyvät tarpeet toistuivat. Palvelut on tärkeää suunnitella ulkosuomalaisen koko perheelle, mukaan lukien mahdolliset lapset sekä puoliso, joka on valtaosalla perheellisistä vastaajista ulkomaalainen.
- **Ulkosuomalaiset lapset tarvitsevat enemmän tukea kielitaidon ylläpitämisessä.** Suomen ulkopuolella asuvat vanhemmat kantavat huolta lastensa suomen kielen ja kulttuurin tuntemuksesta. Perinteisten kielikoulujen ja -kerhojen rinnalle kaivattiin verkkopohjaista toimintaa, johon suomen- ja ruotsinkieliset lapset ja nuoret voisivat osallistua paikasta riippumatta.
- **Koronapandemia ja Brexit eivät merkittävästi lisänneet vastaajien paluumuuttoahtautta.** Vaikka Brexit ja koronapandemia ovat vaikuttaneet negatiivisesti vastaajien arkeen ja hyvinvointiin, ne ovat lyhyellä aikavälillä saaneet vain suhteellisen pienen osan vastaajista harkitsemaan paluuta Suomeen. Loppuvuonna 2020 vajaa viidesosa vastaajista kertoi koronapandemian lisänneen heidän paluuhalukkuuttaan erittäin tai melko paljon. Brexitin osalta vastaava osuus oli 30 prosenttia. Saadut tulokset näyttäisivät korostavan monien vastaajien kiinnittymistä asuinmaihinsa.
- **Vastaajien äänestysaktiivisuus on jonkin verran muita äänioikeutettuja alhaisempi, mutta suomalainen politiikka koetaan tärkeäksi.** Vastaajien äänestysaktiivisuus oli Suomen vaaleissa jonkin verran muita äänioikeutettuja alempi, mikä korostui kuntavaaleissa. Tulokset osoittavat silti merkittävää äänestysaktiivisuutta ryhmässä, jolle äänestäminen on usein muita työläämpää. Vihreät, Kansallinen kokoomus sekä Sosiaalidemokraatit olivat suosituimmat poliittiset puolueet vastaajien keskuudessa. Eri puolueiden kannatus vaihteli maittain, ja koulutustaustalla oli jonkin verran vaikutusta äänestyskäyttäytymiseen.
- **Suomalaisuus ja kansainvälisyys ovat keskeisiä identiteetin rakennuspalikoita.** Oma äidinkieli on ulkosuomalaisille erityisen tärkeä, mutta sen rinnalla arvostetaan myös kansainvälisyyttä ja eurooppalaisuutta, eikä näitä nähdä toisiaan poissulkeviksi.

Sisällysluettelo

Keskeiset havainnot.....	3
Kuviot ja taulukot.....	7
Tiivistelmä.....	9
Sammanfattning.....	13
Abstract.....	17
1. Johdanto	21
Tutkimuksen tavoite ja toteutus	23
Aikaisempi tutkimus.....	26
2. Muuttuva ulkosuomalaisuus -kyselyn vastaajat	28
Globaali mutta voimakkaasti keskittynyt ulkosuomalaisuus	28
Sukupuoli ja ikä: naiset ja työikäiset korostuvat.....	30
Moninainen kansalaisuus ja äidinkieli.....	31
Korkeasti koulutetut vahvasti yliedustettuina	32
Työn ja palkkatason laaja kirjo.....	34
Syyt ulkomaille muuttoon: työ, puoliso, elämykset ja opinnot.....	35
3. Ylirajainen arki:	
perhe, sosiaaliset suhteet ja yhteydenpito Suomeen	37
Yhteydenpito Suomeen on tärkeää ulkosuomalaisille.....	38
Ydinperhe yhdessä, muut viestintäsovellusten päässä.....	40
Ulkosuomalaiset viihtyvät ja voivat asuinmaassaan hyvin.....	40
Asuinmaan asukkaat ja "ekspatriaatit" korostuvat sosiaalisissa suhteissa.....	41
Puolet harkinnut paluuta Suomeen	42
4. Koronavirus ja Brexit lisäsivät vain osan paluuhalukkuutta.....	45
Koronavirus mullisti arjen.....	46
...muttei lisännyt välittömästi paluuhalukkuutta	48
Myös Brexit heikensi hyvinvointia, mutta lisäsi vain osan paluuhalukkuutta.....	50
5. Äänestäminen ja politiikka: tärkeäksi koettuja, maittain vaihtelevia.....	53
Puolueiden kannatuserot.....	54
6. Uskonto: instituutioiden merkitys vähentynyt, tarve hengellisyyteen ei.....	56
Hengellisyyden paikantuminen ulkosuomalaisten elämässä	59

7. Ulkosuomalaisen identiteetti: jotakin tuttua, jotakin uutta	61
Suomalaisuus koetaan tärkeäksi	64
Moni kokee kuuluvansa vähemmistöön	66
8. Moninaiset palvelutarpeet, huonosti tunnetut palvelut	69
Kuinka hyvin ulkosuomalaistoimijat tunnetaan?	71
Etäopiskelu: suomen kieli ja tutkinnot kiinnostavat.....	74
Paluumuuttajat kaipaavat neuvontaa erityisesti työn etsimiseen ja eläkkeisiin	76
Ulkosuomalaisten aseman parantaminen	77
9. Yhteenveto:	
Muuttuva ulkosuomalaisuus, muuttuvat tarpeet.....	81
Lähteet	84
Kirjoittajat.....	87
Liitteet.....	88

Kuviot ja taulukot

Kuviot

1.	Suomen kansalaisten muutto Suomeen ja Suomesta 1990–2020	22
2.	25 suosituinta asuinmaata vastaajien parissa	29
3.	Vastaajien koulutustaso sukupuolen mukaan (%).....	33
4.	Vastaajien vuosiansiot sukupuolen mukaan (%).....	35
5.	Tärkeimmät syyt ulkomaille muuttoon (%).....	36
6.	Vastaajien vierailut Suomessa sukupuolen mukaan (%).....	38
7.	Paluumuuttohalukkuuden lisääntyminen koronapandemian vuoksi sukupuolen mukaan (%)	49
8.	Paluumuuttohalukkuuden lisääntyminen Brexitin vuoksi sukupuolen mukaan (%)	51
9.	Äänestetyt puolueet sukupuolen mukaan (%).....	55
10.	Uskonnollinen identifioituminen sukupuolen mukaan (%).....	57
11.	Vastaajien osallistuminen uskonnollisiin tilaisuuksiin (%).....	58
12.	Vastaajien uskonnollinen toiminta (%).....	58
13.	Vastaajien käsitys omista arvoistaan (%).....	64
14.	Suomalaisuutta ilmentävien ulottuvuuksien merkittävyys (%).....	65
15.	Vastaajien käsitykset siitä, onko ulkosuomalaisille tarjolla tarpeeksi palveluja tai neuvontaa Suomesta käsin (%).....	69
16.	Eri toimijoiden tunnettavuus vastaajien kesken (%)	72

Taulukot

1.	Saadut vastaukset maanosittain kyselystä tiedottamisen mukaan	28
2.	Vastaajien ulkomailla asumisen kesto kyselystä tiedottamisen mukaan.....	30
3.	Vastaajien yleisimmät kaksoiskansalaisuudet.....	32
4.	Vastaajien paluumuuttoaikeet	42
5.	Vastaajien aikomus asua nykyisessä asuinmaassa	43
6.	Vastaajien äänestäminen 2017–2019	54
7.	Vastaajien kuuluminen uskonnolliseen yhteisöön.....	57
8.	Vastaajien osallistuminen järjestöjen toimintaan	74

Tiivistelmä

Ulkomailla asuvia Suomen kansalaisia on tällä hetkellä noin 300 000, joista äänioikeutettuja on noin 250 000. Tämän lisäksi suomalaista syntyperää olevia arvioidaan olevan maailmalla jopa yli 1,6 miljoonaa. *Muuttuva ulkosuomalaisuus*-kyselytutkimuksen tarkoituksena on ollut kerätä tietoa tästä moninaisesta joukosta, painottuen erityisesti tämän päivän työkäisiin, Suomesta lähteviin muuttajiin ja heidän ylijarjaiseen arkeensa. Tavoitteena on ollut samalla muodostaa ajankohtainen kokonaiskuva tämän päivän nopeasti muuttuvasta ulkosuomalaisuudesta maailman eri kolkissa.

Syyskuusta joulukuuhun 2020 avoimna olleeseen kyselyyn vastasi 3 195 vastaajaa yhteensä 85 eri maasta. Kyselylomakkeessa oli yhteensä 71 kysymystä, joilla kartoitettiin vastaajien elämäntilannetta, ylijarjaista arkea, identiteettiä, poliittista osallistumista ja uskonnollisuutta, sekä palvelu- ja tietotarpeita ja -toiveita.

Vastaajien rekrytointi toteutettiin samanaikaisesti kahta eri väylää pitkin. Ensimmäinen näistä oli kutsukirje, joka lähetettiin Digi- ja väestötietovirastosta (DVV) tilatun poiminnan kautta 6 000:lle Suomesta vuosina 2017–2019 (Afrikan, Lähi-Idän ja Etelä-Amerikan osalta 2016–2019) ulkomaille muuttaneelle Suomen kansalaiselle. Poimintaan tehtiin maantieteellisiä ja ikäjakaumaan liittyviä määrittelyjä, joiden oli tarkoitus vähentää Euroopan ja Pohjois-Amerikan vahvaa painottumista tutkimusaineistossa. Otoksen ikäjakauma rajattiin 18–50-vuotiaisiin, ja samasta perheestä kutsuttiin vain yksi vastaaja. Tätä kautta vastauksia tuli yhteensä 1 145, ja vastausprosentiksi saatiin 19. Toinen väylä vastaajien rekrytointiin oli tiedottaminen kyselystä sähköisten viestintäkanavien kautta (esim. erilaiset ulkosuomalaisten sosiaalisen median foorumit). Tällä tavalla pyrittiin tavoittamaan myös jo pidemmän aikaa muualla asuneita suomalaisia ja ulkosuomalaisyhteisöjä. Tämän väylän kautta vastauksia saatiin yhteensä 2 047.

Vastaajien alueellinen jakauma vastaa pääpiirteittäin ulkosuomalaisuuden laajempaa kuvaa. Valtaosa vastaajista asui Euroopassa (72 %) ja Pohjois-Amerikassa (18 %). Aasiassa asui viisi prosenttia vastaajista, Australiassa ja Oseaniassa kolme prosenttia. Etelä- ja Latinalaisesta Amerikasta, Afrikasta ja Lähi-Idästä kustakin saatiin noin prosentti vastauksista. Yksittäisistä maista eniten vastaajia asui Yhdysvalloissa, Saksassa, Ruotsissa, Isossa-Britanniassa ja Espanjassa. Vastaajista miehiä oli 703, naisia 2 457 ja muunsukupuolisia 13. Myös naisvastaajien korostuminen (77 % kaikista) vastaa sekä aiempien kyselytutkimusten että ulkosuomalaisuuden kuvaa yleisemmin. Vastaajat ovat pääosin työkäisiä ja kaikista vastaajista noin puolet (49 %) kuului 31–50-vuotiaiden ikäryhmiin. Suurin osa vastaajista (59 %) oli asunut ulkomailla yli 5 vuotta.

Vastaajajoukossa painottuvat korkeasti koulutetut: ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tai korkeakoulututkinnon oli suorittanut yhteensä 61 prosenttia kyselyyn vastanneista, joista 7 prosentilla oli tohtorintutkinto. Suhteellisen suuri osa oli hyvin toimeentulevia, ja noin kolmasosa ilmoitti ansaitsevansa 80 000 euroa vuodessa tai enemmän. Noin puolet vastaajista oli pysyvässä työsuhteessa. Sekä päätoimisia opiskelijoita että eläkeläisiä oli kymmenesosa vastaajista. Ammattien laajassa kirjossa nousevat esille muiden muassa IT- ja peliala, yliopisto ja koulut, hoitoala, sekä matkailu ja finanssiala. Vahva ammatillinen hajonta niin aloittain kuin maantieteellisestikin kertoo yksilökohtaisiin tavoitteisiin, uraan, perhesuhteisiin ja elämäntapavalintoihin kytkeytyvästä lähtömuutosta.

Tärkeimmät vastaajien ilmoittamat syyt ulkomaille liittyivät uraan, puolisoon tai etäsuhteeseen, elämyksiin ja opiskeluun tai kielen oppimiseen. Enemmistö piti omaa ja/tai puolison työskentelyä joko erittäin tai melko tärkeänä tekijänä muuttopäätöksessään. Erityisesti naisten vastauksissa nousivat lisäksi yllättävän tärkeiksi kokemukseliset syyt: peräti kaksi kolmesta mainitsi halun asua ulkomailla, ja seikkailun halunkin useampi kuin joka toinen (54 prosenttia).

Neljännes vastaajista ilmoitti olevansa kaksoiskansalaisia, 13 prosenttia äidinkieltään muita kuin suomen- tai ruotsinkielisiä, ja useampi kuin joka kymmenes kaksikielinen tai monikielinen. Ulkosuomalaisuus hahmottuukin kyselyn perusteella kielellisesti, kulttuurisesti ja kansalaisuuden suhteen monimuotoisena ilmiönä. Lähes viidesosa vastaajista koki kuuluvansa johonkin vähemmistöryhmään kielellisen tai etnisen taustan, uskonnollisen vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin tai jonkin muun asian perusteella, tai pohti muuten omakohtaisesti vähemmistöidentiteettiin liittyvää kysymystä.

Yksi kyselyn painopistealueista oli ylirajaisen arjen, sosiaalisten suhteiden ja hyvinvoinnin luotaamisessa. Avioliitossa tai muussa parisuhteessa olevien puoliset olivat valtaosin (75 %) kotoisin muualta kuin Suomesta. Tämä oli monissa tapauksissa myös keskeinen Suomen ulkopuolella asumisen syy. Vastaajien ydinperheet pysyivät ylirajaisuudesta ja muuttoliikkeistä huolimatta valtaosin yhdessä, samalla kun Suomessa oleviin ystäviin ja sukulaisiin pidettiin yhteyttä vierailuin sekä viestintäsovellusten ja sosiaalisen median kautta. Yhteydenpito Suomeen ja vierailut siellä olivat tärkeitä valtaosalle vastaajista.

Suurin osa (89 %) koki viihtyvänsä asuinmaissaan erittäin tai melko hyvin, mikä kytkeytyi valtaosalla lisäksi kokemukseen hyvästä terveydentilasta ja sosiaalisista suhteista asuinmaassa. Vastaajat olivat tiiviisti asuinmaihinsa verkostoituneita, ja pääosin viettivät selvästi enemmän aikaa muista maista ja nykyisestä asuinmaastaan kotoisin olevien kuin muiden ulkosuomalaisten kanssa. Erityisesti Espanjan, Ruotsin ja Viron suhteellisen suurten ulkosuomalaisyhteisöjen piirissä oli kuitenkin kyselyn valossa myös vilkasta keskinäistä kanssakäymistä.

Vastanneista vajaa puolet oli harkinnut paluumuuttoa Suomeen. Paluuhalukkuus kytkeytyi jossain määrin ulkomailla asumisen kestoon siten, että pidempään ulko-

mailla oleskelleet harkitsivat muita harvemmin paluuta Suomeen. Elämäntapaan ja eläkeläisyyden viettoon liittyen muualle muuttaneet näyttivät lisäksi olevan suhteellisen vakaasti asuinmaahansa kiinnittyneitä, kun taas työmahdollisuuksien vuoksi muuttaneet olivat jossain määrin alttiimpia työ- ja elämäntilanteen muutoksista johtuvaan paluumuuttoon.

Viime vuosina ensin Brexit ja sitten koronapandemia ovat mullistaneet tuhansien ulkosuomalaisten arjen. Varsinkin pandemia on vaikuttanut negatiivisesti useimpien vastaajien hyvinvointiin, sosiaaliseen kanssakäymiseen asuinmaassa, ja joidenkin kohdalla myös toimeentuloon. Matkustusrajoitukset ja asuinmaan karanteenit ovat luo- neet epävarmuutta ja vaikeuttaneet ylijärjestysten perhe- ja ystävyys-suhteiden ylläpitoa. Loppuvuonna 2020 kuitenkin vain vajaa viidesosa vastaajista kertoi koronapandemian lisänneen heidän paluuhaluuttaan Suomeen joko erittäin tai melko paljon. Brexitin osalta vastaava osuus oli vajaa kolmasosa (30 %). Saadut tulokset näyttäisivätkin korostavan monien ulkosuomalaisten suhteellisen vahvaa kiinnittymistä asuinmaahansa. Brexitin ja koronapandemian pitkän aikavälin vaikutukset jäivät kuitenkin nähtäviksi.

Vastaajajoukon äänestysaktiivisuus oli hieman muita suomalaisia äänioikeutettuja alhaisempi. Äänestysaktiivisuus oli kuitenkin huomattavan alhaista ainoastaan kuntavaaleissa, joissa suuri osa ulkosuomalaisista ei ole äänioikeutettuja. Muilta osin tulokset osoittavat merkittävää äänestyshalukkuutta sellaisessa ryhmässä, jolle äänestäminen on usein muita vaivalloisempaa. Mahdolliset kirjeäänestysmahdollisuuden vaikutukset äänestysaktiivisuuteen eivät vielä näkyneet merkittävästi kyselyn tuloksissa. Koulutustaustalla oli jonkin verran vaikutusta äänestyskäyttäytymiseen, ja Vihreät, Kansallinen Kokoomus sekä Sosiaalidemokraatit olivat suosituimmat poliittiset puolueet vastaajien keskuudessa. Puolueiden keskinäisessä suosituimmuudessa oli huomattavia maakohtaisia eroja.

Suomi ja suomalaisuus olivat vastaajille merkityksellisiä asioita, mikä näkyi myös avokysymysten kohdalla ahkerassa vastaamisessa. Kieli näyttäytyi valtaosalle vastaajista erittäin tärkeänä osana kulttuurista identiteettiä, ja myös esimerkiksi suomalainen ruokakulttuuri nostettiin esille monissa vastauksissa. Samalla valtaosa katsoi myös kansainvälisyyden, eurooppalaisuuden sekä asuinmaan kielen ja kulttuurin itselleen tärkeiksi. Suomalaisuus ja kansainvälisyys olivatkin keskeisiä identiteetin rakennuspalikoita. Oma äidinkieli oli valtaosalle ulkosuomalaisista erityisen tärkeä, mutta sen rinnalla arvostettiin korkealle myös kansainvälisyyttä ja eurooppalaisuutta, eikä näitä nähty toisiaan poissulkeviksi.

Kyselyn vastaajista vajaa puolet (49 %) kuului evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja vajaa puolet ilmoitti, ettei kuulu mihinkään kirkkoon tai uskonnolliseen yhteisöön. Vastaajista 42 prosenttia oli osallistunut kirkollisiin toimituksiin vähintään kerran vuodessa. Vaikka perinteinen instituutioihin sidottu uskonnon harjoittaminen ei kyselyn valossa ollut merkittävässä osassa valtaosan elämässä, vastauksissa nostettiin esille monia hengellisuuden ja henkisyiden muotoja, kuten rukoukset, meditaatio, retriitit, buddhalaisuuden opiskelu, sekä uskonnollisiin vuotuisjuhliin, pyhiinvaelluksiin ja

paikallisten uskonnollisten yhdyskuntien tapahtumiin osallistuminen. Lisäksi verraten moni osallistui uskonnollisten yhteisöjen tunnuksettomaan, ns. matalan kynnyksen toimintaan, jossa keskiössä ei ollut alleviivattu uskonnon harjoittaminen.

Ulkosuomalaisten palvelutarpeet olivat moninaisia, mutta heille suunnatut palvelut tunnettiin melko huonosti. Suuri osa ulkosuomalaisista, erityisesti paluumuuttoa harkitsevat ja pidempään ulkomailla asuneet, kaipasivat monenlaista tukea käytännön asioiden hoitamisessa suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan. Erityisesti terveydenhuoltoon, verotukseen, työllisyyteen, sosiaaliturvaan, kieleen ja lasten hoitoon ja koulutukseen liittyvät tarpeet nousivat toistuvasti esiin. Palvelu- ja tietotarpeita liittyi lisäksi eläkkeisiin ja vastaajien iäkkäiden vanhempien hoitamiseen Suomessa. Kyselyn tulokset osoittavat, että palvelut on tärkeä suunnitella ulkosuomalaisen koko perheelle, mukaan lukien mahdolliset lapset sekä puoliso, joka on valtaosalla perheellisistä vastaajista ulkomaalainen. Ulkosuomalaisille lapsille toivottiin enemmän tukea kielitaidon ylläpitämiseen, ja vanhemmat kantoivat huolta lastensa suomen kielen ja kulttuurin tuntemuksesta. Perinteisten kielikoulujen ja -kerhojen rinnalle kaivattiin verkkopohjaista toimintaa, johon suomenkieliset lapset ja nuoret voisivat osallistua matalalla kynnyksellä paikasta riippumatta.

Monet vastaajat toivoivat äänensä tulevan kuulluksi entistä paremmin heitä koskevia päätöksiä ja palvelukokonaisuuksia suunniteltaessa ja toteutettaessa. Suurin osa myös pidempään ulkomailla asuneista näki itsensä edelleen vahvasti täysivaltaisina suomalaisina ja koki kuuluvansa samanaikaisesti sekä laajempaan globaaliin ulkosuomalaisyhteisöön että Suomen ja asuinmaansa viitekehyksiin.

Sammanfattning

För tillfället finns det ungefär 300 000 finländska medborgare som bor utomlands och av dem är ungefär 250 000 röstberättigade. Dessutom uppskattar man att det finns över 1,6 miljoner med finsk härkomst runt om i världen. Avsikten med enkätundersökningen *Föränderlig utlandsfinländskhet* har varit att samla in information om denna diversifierade grupp, speciellt med fokus på dem som idag lämnar Finland i arbetsför ålder och deras gränsöverskridande vardag. Samtidigt har målsättningen varit att bilda en aktuell helhetsbild av dagens snabbt föränderliga utlandsfinländskhet i olika delar av världen.

På enkäten som var öppen från september till december 2020 svarade 3195 personer från sammanlagt 85 olika länder. Frågeformuläret omfattade totalt 71 frågor som kartlade svararnas livssituationer, gränsöverskridande dagliga liv, identiteter, politiska och religiösa engagemang samt service- och informationsbehov och -önskemål.

Rekryteringen av svararna genomfördes samtidigt via två olika kanaler. Den första av dessa var ett foljebrev som skickades till ett urval som beställdes från Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (MDB), bestående av 6000

finländska medborgare som under åren 2017–2019 (för Afrikas, mellersta österns och Sydamerikas del 2016–2019) flyttat utomlands. För att minska en för kraftig betoning på Europa och Nordamerika i undersökningsmaterialet gjordes vissa geografiska och åldersrelaterade definitioner vid urvalet. Åldersfördelningen för urvalet begränsades till 18–50-åringar och endast en svarare från varje familj bjöds in. På detta sätt erhöles sammanlagt 1145 svar och svarsprocenten var 19. En annan kanal som användes för att rekrytera svarare var att informera om enkäten via de digitala kommunikationskanalerna (t.ex. olika forum för utlandsfinländare på de sociala medierna). På detta sätt försökte man också nå finländare och grupper av finländare som redan längre har bott utomlands. Via denna kanal erhöles sammanlagt 2047 svar.

Svararnas geografiska fördelning motsvarar i stort sett utlandsfinländskhetens fördelning i större skala. Huvudparten av svararna bodde i Europa (72 %) och i Nordamerika (18 %). I Asien bodde 5 procent av svararna, i Australien och Oceanien tre procent. Syd- och Latinamerika, Afrika och mellersta östern bidrog med ungefär en procent var av svaren. Av de enskilda länderna bodde flest svarare i USA, Tyskland, Sverige, Storbritannien och Spanien. Av svararna var 703 män, 2457 kvinnor och 13 ickebinära. Betoningen på kvinnliga svarare (77 % av alla) stämmer också överens både med tidigare enkätundersökningar och bilden av utlandsfinländskhet i allmänhet. Svararna var huvudsakligen i arbetsför ålder och av alla svarare tillhörde ungefär hälften (49 %) åldersgruppen 31–50-åringar. Största delen av svararna (59 %) hade bott utomlands i över fem år.

Sammanfattning

Det fanns en betoning på högt utbildade inom svarargruppen: sammanlagt 61 procent av de som svarade på enkäten hade yrkeshögskoleexamen eller universitetsexamen och sju procent av dessa en doktorsexamen. En relativt stor andel var välbärgade och cirka en tredjedel angav att de förtjänade 80 000 euro per år eller mer. Ungefär hälften av svararna befann sig i ett fast arbetsförhållande. En tiondel av svararna var studerande på heltid och en tiondel var pensionärer. I den stora mångfalden av yrken märks bland annat IT- och spelbranschen, universitet och skolor, vårdbranschen samt turism- och finansbranschen. Den stora yrkesmässiga spridningen både när det gäller bransch och plats indikerar en utvandring som är kopplad till individuella målsättningar, karriär, familjeförhållanden och livsstilsväl.

De viktigaste skälen att flytta utomlands som svararna angav har att göra med karriär, livspartner eller distansförhållande, upplevelser och studier eller att lära sig språk. Merparten ansåg att det egna och/eller livspartnerns arbete var en mycket eller relativt viktig faktor för utvandringsbeslutet. Speciellt i kvinnors svar var erfarenhetsmässiga skäl överraskande viktiga: så många som två av tre nämnde en längtan att bo utomlands och en äventyrlust mer än varannan (54%).

En fjärdedel av svararna angav att de hade dubbelt medborgarskap, 13 procent att deras modersmål var ett annat än finska eller svenska och fler än var tionde att de är två- eller flerspråkiga. Baserat på enkäten visar sig utlandsfinländskhet vara ett mångfacetterat fenomen när det gäller språk, kultur och medborgarskap. På grund av språklig eller etnisk bakgrund, religiös övertygelse, sexuell inriktning, könsidentitet eller någon annan orsak ansåg sig en relativt stor del av svararna tillhöra en minoritetsgrupp.

Ett av enkätens tyngdpunktsområden var att undersöka gränsöverskridande vardag, sociala relationer och välbefinnande. Partnerna till dem som levde i äktenskap eller annat parförhållande kommer till största delen ifrån någon annanstans än Finland (75 %). Detta är också i många fall den centrala orsaken att bo utanför Finland. Trots gränsöverskridande och flyttning förblev svararnas kärnfamiljer för det mesta tillsammans, samtidigt som kontakten med vänner och släktingar i Finland upprätthölls genom besök och via kommunikationsapplikationer och sociala medier. För största delen av svararna var kontakten till Finland och besöken där viktiga.

Majoriteten (89 %) trivdes mycket eller ganska bra i landet som de bor, vilket för de flesta också var kopplat till god hälsa och sociala relationer i bosättningslandet. Svararna var väl nätverkade i sina bosättningsländer och tillbringade mestadels betydligt mer tid med människor från andra länder och deras nuvarande bosättningsland än med andra utlandsfinländare. Men enligt enkäten förekom det särskilt i de relativt stora finländska gemenskaperna i Spanien, Sverige och Estland också en livlig interaktion sinsemellan.

Av svararna hade knappt hälften övervägt att flytta tillbaka till Finland. Återflyttningsviljan var i viss utsträckning kopplad till hur länge man hade bott utomlands, så att de som länge hade bott utomlands inte så ofta övervägde att återvända till Finland. De är som hade flyttat utomlands av orsaker som har att göra med livsstil eller pension tycktes dessutom vara relativt rotade i sina bosättningsländer, medan de som

hade flyttat på grund av arbetsmöjligheter hade en något större benägenhet att flytta tillbaka vid förändrade arbets- eller livssituationer.

Under de senaste åren har först Brexit och sedan coronapandemin orsakat stora omvälvningar i tusentals utlandsfinländares vardag. Speciellt pandemin har påverkat många av svararnas välmående, sociala umgänge i bosättningslandet och i vissa fall också utkomsten. Resebegränsningarna och karantäner i bosättningslandet har skapat osäkerhet och försvårat upprätthållandet av gränsöverskridande familje- och vänskapsförhållanden. Men vid årsslutet 2020 angav endast en femtedel av svararna att coronapandemin hade ökat deras önskan att återvända till Finland antagligen mycket eller ganska mycket. För Brexits del var motsvarande andel knappt en tredjedel (30 %). De erhållna resultaten verkar indikera att många utlandsfinländare har rotat sig relativt kraftigt i sina bosättningsländer. Men de långsiktiga effekterna av Brexit och coronapandemin återstår att se.

Svarargruppens röstningsaktivitet var en aning lägre än övriga röstberättigade finländares. Men röstningsaktiviteten var anmärkningsvärt låg endast i kommunalval, där en stor del av utlandsfinländarna inte har rösträtt. För övrigt indikerar resultaten en betydande röstningsvilja i en grupp där röstandet ofta är besvärligare än för andra. Vilken effekt en eventuell möjlighet till brevröstning har på röstningsaktiviteten syntes ännu inte i enkätens resultat. Utbildningsbakgrunden påverkade röstningsbeteendet i viss utsträckning och De Gröna, Samlingspartiet och Socialdemokraterna var de populäraste politiska partierna bland svararna. Det fanns stora landsspecifika skillnader i partiernas inbördes popularitet.

Finland och finländskhet är viktiga för svararna, vilket också återspeglas i svaren på de öppna frågorna. Språket utgör en mycket viktig del av den kulturella identiteten för största delen av svararna, men också exempelvis den finländska matkulturen lyftes fram i många svar. Samtidigt ansåg också majoriteten internationalism, europeiskhet samt bosättningslandets språk och kultur vara viktiga för sig själv. Finländskhet och internationalism utgjorde därför centrala byggstenar för identiteten. För merparten av utlandsfinländarna är det egna modersmålet speciellt viktigt, men samtidigt lade man stort värde på internationalism och europeiskhet och ansåg inte att de utesluter varandra.

Av de som svarade på enkäten hörde knappt hälften (49 %) till evangelisk-lutherska kyrkan och knappt hälften angav att de inte tillhör någon kyrka eller något religiöst samfund. Av svararna hade 43 procent deltagit i kyrkliga förrättningar åtminstone en gång per år. Trots att det traditionella, institutionsbundna utövandet av religion enligt enkäten inte spelade någon större roll i de flestas liv, lyftes många slag av andlighet, så som bön, meditation, retreatar, buddhismstudier samt deltagande i religiösa årsfester, pilgrimsvandringar och lokala religiösa samfunds evenemang fram i svaren. Dessutom deltog relativt många i de religiösa samfundens konfessionslösa, så kallade verksamhet med låg tröskel, där huvudsaken inte är utövande av religion.

Utlandsfinländarnas tjänstebehov är mångsidiga, men tjänsterna riktade till dem var inte så väl bekanta. En stor del av utlandsfinländarna, speciellt de som överväger

Sammanfattning

återflyttning och som har bott länge utomlands, skulle behöva hjälp att sköta praktiska ärenden i samband med det finländska samhället. Speciellt behov som har att göra med hälsovård, beskattning, sysselsättning, socialskydd, språk, barnvård och utbildning lyftes fram upprepade gånger. Service- och informationsbehovet hade dessutom att göra med pensioner och vården av svararnas gamla föräldrar i Finland. Enkätens resultat visar att det är viktigt att planera tjänsterna för utlandsfinländarens hela familj, inklusive eventuella barn samt partner, som för svararna med familj i de flesta fall är en utlänning. För utlandsfinländska barn önskade man mera stöd för att upprätthålla språkkunskaperna och föräldrarna oroade sig för barnens kännedom om Finlands språk och kultur. Förutom de traditionella språkskolorna och -klubbarna önskade man sig nätbaserad verksamhet, i vilken finskspråkiga barn och ungdomar kunde delta med låg tröskel oberoende av platsen.

Många av svararna önskade att deras röst skulle höras bättre än tidigare vid beslut och vid planeringen och verkställandet av tjänstehelheter som påverkar dem. Även av dem som länge hade bott utomlands såg sig största delen fortfarande som fullfjädrade finländare och kände att de samtidigt tillhörde både det globala utlandsfinländarsamfundets samt Finlands och sitt bosättningslands referensramar.

Abstract

There are approximately 300 000 Finnish citizens living outside of Finland today, of which around 250 000 have the right to vote in the Finnish elections. Additionally, it is estimated that there are more than 1.6 million people of Finnish descent in the world. The purpose of the *Changing Nature of Being an Expatriate Finn* survey project was to gather up-to-date information about this diverse group of people, with particular emphasis on the working-age emigrants and their transnational daily lives. The aim was also to form a current overall picture of today's rapidly changing Finnishness in different corners of the world.

The survey was open online from September to December 2020 and was answered by 3,195 respondents from 85 different countries. The questionnaire consisted of 71 questions dealing with topics such as lifestyle, transnational daily life, identity, political participation and religiosity, as well as service and information needs related to Finland.

Respondents were recruited for the survey using two different methods. The first of these was a letter sent to those 6000 Finnish citizens who had submitted a notification of move abroad to the Digital and Population Data Services Agency (DVV) in 2017-2019 (in the case of Africa, the Middle East and South America, the time span was 2016-2019). The sampling also included certain geographical and age-related emphasis due to the expected strong European and North American bias that would occur from simple random sampling. As a result, the age distribution of the sample was limited to 18-50-year olds, and only one respondent from the same family was invited to participate. A total of 1,145 responses were received this way, the response rate at this point being 19 per cent. The second recruitment method was making the survey known through various digital communication channels of different expatriate Finnish communities, e.g. discussion forums and sites on social media. The goal was also to reach those expatriates who had lived abroad for a very long time. A total of 2,047 responses were received through the second recruitment method.

The regional distribution of the respondents corresponds quite well with the broader picture of today's Finnishness abroad. The majority of the respondents lived in Europe (72%) and North America (18%). Five per cent resided in Asia, Australia and Oceania. About one per cent of responses came from South and Latin America, Africa, and the Middle East each. Of the individual countries, most respondents lived in the United States, Germany, Sweden, the United Kingdom, and Spain. Of the respondents, 703 were men, 2,457 were women and 13 identified as "other". The respondents were mainly of working age and about half (49%) belonged to the 31-50 age group. The majority (59%) had lived abroad for more than 5 years.

Abstract

The respondents were quite highly educated, with 61 per cent of them having completed a Master's degree and as many as seven per cent holding a doctorate. A relatively large proportion were well off, with around a third reporting earnings of €80,000 a year or more. About half of the respondents were in permanent employment. Full-time students and retirees each constituted about a tenth of the respondents. Certain professions and sectors were highlighted in the diverse mix of professions with IT and gaming, education and care sectors, tourism and finance in the majority. The large variety in occupations, both by sector and geography, in part makes visible all the diversified motivations — individual goals, careers, family relationships and lifestyle choices — behind individuals' decisions to move.

The most common reasons given for moving from Finland were related to career moves, desire to join a spouse or other long-distance relationship, desire to gain life experiences, as well as improving language skills. The majority considered their own work and/or that of their spouse to be either a very or fairly important factor in their decision to move. Desire to gain life experiences were particularly important to women: as many as two out of three mentioned a wish to live abroad, and a little over a half (54%) stated that they were looking for an adventure.

A quarter of the respondents held dual citizenship. Thirteen per cent stated that their mother tongue was something other than Finnish or Swedish, while only slightly more than one in ten considered themselves bilingual or multilingual. In other words, today's expatriate Finnishness is a linguistically, culturally and nationally diverse phenomenon. A relatively large number of respondents also identified themselves as a member of a minority group based on their linguistic or ethnic background, religious beliefs, sexual orientation, gender identity, or some other matter.

The everyday transnational and social relations and well-being among the expatriate communities were significant focal areas for the survey. The majority (75%) of the spouses or partners of the Finnish citizens were originally from outside of Finland. In many cases, this was also the main reason for residing abroad. Despite the mobilities and transnational practices of these individuals, families mostly lived together while contact with friends and other relatives in Finland was maintained through digital communication technologies and social media. Regular contacts and visits to Finland were important for the majority of the respondents.

A large majority (89%) was very or quite content with their lives in their country of residence, which was also related to the experience of good health and good social relations. Respondents generally had broad social networks and spent significantly more time with people from other countries than with other expatriate Finns. However, in the light of this survey, active and well-connected expatriate Finnish communities also existed particularly in Spain, Sweden and Estonia.

Less than half of the respondents stated that they had considered returning to Finland. The willingness to return was to some extent linked to the duration of living abroad, in that those who had stayed abroad for a longer period of time considered

returning to Finland less often. In addition, those who had moved abroad due to lifestyle or retirement appeared to be relatively stable in their country of residence, while those who had left due to job opportunities were somewhat more likely to return due to changes in work life.

In recent times, both the United Kingdom's decision to leave the EU, commonly known as Brexit, and the COVID-19 pandemic have transformed the daily lives of thousands of expatriate Finns. The pandemic in particular has had a negative impact on the well-being of most respondents, their social relationships and, for some, their livelihoods. Travel restrictions and lockdowns have made it difficult to maintain transnational family relations and friendships. At the end of 2020, however, only less than one-fifth of the respondents said that the pandemic had significantly increased their willingness to return to Finland. With regard to Brexit, the corresponding proportion was less than a third. These results seem to point towards a relatively strong attachment of many expatriates to their countries of residence. The long-term effects of Brexit and the pandemic remain to be seen, however.

Expatriates vote in political elections slightly less than other Finnish voters do. The turnout is the lowest in municipal elections where a large proportion of Finns abroad are not eligible to vote anyway. The survey shows, however, a significant willingness by this group to vote, despite difficulties to do so. The potential effects of the new postal voting possibility were not yet significantly reflected in the results of this survey. Educational background had some effect on voting behavior, and the Greens, the National Coalition Party and the Social Democrats were the most popular political parties among respondents. There were, however, significant differences between countries in party popularity.

Finland and Finnishness were important factors as evidenced by the manifold answers to the open questions of the survey. Finnish language was an important part of the cultural identity of the majority of the respondents, while Finnish food was also emphasized in many responses. At the same time, most considered internationality, Europeaness and the language and culture of their current home country to be important parts of their identity, too. Indeed, both Finnishness and internationality were key building blocks of identity and thought to be mutually inclusive.

Less than half of the respondents (49%) belonged to the Evangelical Lutheran Church of Finland, with a similar number stating that they did not belong to any church or religious community. Forty-two percent of respondents had attended church service at least once in the last year. Although traditional institutionalized religiousness was not a significant part of the majority's life, responses highlighted many forms of spirituality, such as prayer, meditation, retreats, the study of Buddhism, and participation in annual religious celebrations and pilgrimages. In addition, relatively many respondents stated that they participated in certain non-denominational, low-threshold activities where the practice of religion was not in the center but the organizer was a local religious actor of some kind.

Abstract

The service needs of expatriate Finns were diverse, but the existing services and the organizations offering them were rather poorly known among the respondents. A large number, especially those considering returning to Finland and those who had been living abroad for much longer, stated that they required a wide range of support in handling practical matters in relation to Finnish society. In particular, needs related to health, taxation, employment, social security, childcare, language skills and education emerged repeatedly. The need for information regarding pensions and caring for elderly parents back in Finland was another common theme. In light of these responses, it is of utmost importance to plan these services for the entire family, including foreign-born spouses and children. Respondents stated that more support was required in the area of development of Finnish (or Swedish) language skills of the children in expatriate families, since many parents were worried about their children having adequate knowledge of the Finnish language and culture. In addition to traditional language schools and clubs, respondents hoped for more virtual activities in which Finnish-speaking children could participate regardless of location.

Many respondents expressed a desire that their voices be better heard in the planning and implementation of decisions and services that affect them. Most of those who had lived abroad even for a long period of time saw themselves as fully Finnish and simultaneously felt that they belonged to the wider global Finnish community abroad as well as the national communities of both Finland and their country of residence.

1. Johdanto

Maastamuutto Suomesta on viime vuosikymmeninä ollut kasvava, monimuotoinen ja muuttuva ilmiö. Sekä muutto Suomesta muualle että aiempien siirtolaisvirtojen synnyttämä ulkosuomalaisuus ovat muuttaneet ja muuttamassa luonnettaan tavoilla, jotka ovat synnyttäneet tarvetta uudelle tutkimukselle. Suomesta muuttaa ulkomaille etenkin varsin korkeasti koulutettuja ja julkisuudessa ollaan oltu huolestuneita niin sanotusta aivovuodosta, eli työikäisten koulutettujen ihmisten maastamuutosta. Keskusteluun on liittynyt myös pelkoja siitä, että Suomi ei ole tarpeeksi houkutteleva maa osaajille (esim. Lindström & Kolu 2018, 3; Garam 2018, 5).

Korkeakoulutettujen lisäksi ulkosuomalaisiin liittyvässä uutisoinnissa nousee esille monenkirjava joukko muita ryhmiä NHL-pelaajista sairaanhoitajiin ja Espanjaan muuttaneisiin eläkeläisiin, IT-alan ja teollisuuden asiantuntijoista elämäntapareissaajiin, bloggareihin, lähetystyöntekijöihin ja au-paireihin. Viime vuosina kirjoittelussa on kuitenkin toistunut kaksi asiaa ennen muita: koronaviruspandemia sekä Iso-Britannian ero EU:sta eli Brexit. Näistä varsinkin ensin mainittu on muuttanut dramaattisesti tuhansien ulkosuomalaisten elämää. Sen myötä keskusteluun on noussut myös usein ohitettuja piirteitä nykyisessä ulkosuomalaisuudessa, kuten kaksoiskansalaisuuden merkitys (joka on kasvanut matkustusrajoitusten myötä), tai vaikkapa Espanjan Aurinkorannikolla asuvien kodittomien suomalaisten asema.

Ulkosuomalaisella tarkoitetaan Suomen ulkopuolella asuvaa Suomen kansalaista tai suomalaista syntyperää olevaa henkilöä. Ulkomailta asuvia Suomen kansalaisia on tällä hetkellä noin 300 000, joista äänioikeutettuja on noin 250 000. Tämän lisäksi suomalaista syntyperää olevia arvioidaan olevan maailmalla jopa yli 1,6 miljoonaa. Suomalaisiirtolaisten jälkeläisiä asuu eniten Pohjois-Amerikassa ja Ruotsissa. Yksistään Ruotsissa on suomalaistaustaisen väestön määrän arvioitu kasvaneen kolmessa sukupolvessa noin 700 000 henkeen. Kaikkien suomalaista syntyperää olevien määrää on kuitenkin mahdotonta arvioida tarkasti, osin jo määritelmällisistä syistä, ja toisaalta eri maiden vaihtelevista tilastollisista käytännöistä johtuen (ks. esim. Sisäministeriö 2021).

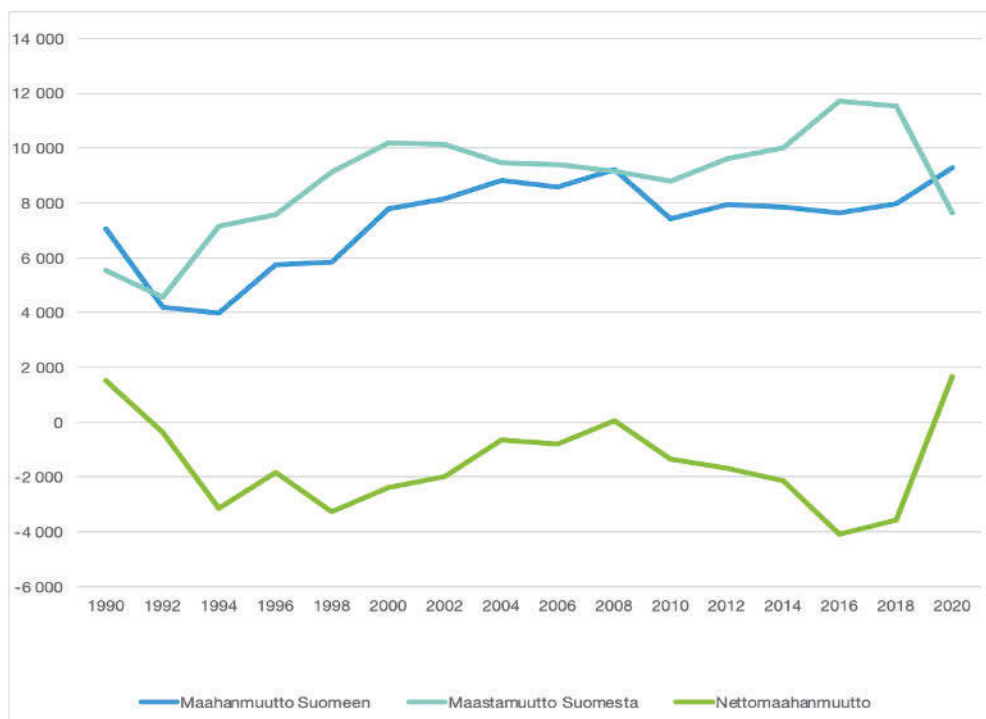
Suomesta on joka tapauksessa muuttanut ulkomaille viimeisten 150 vuoden aikana satoja tuhansia ihmisiä. Yhdysvaltoihin ja Kanadaan arvioidaan lähteneen 1880–1920-luvuilla noin 350 000 suomalaista. Toisen maailmansodan jälkeiset muuttoliikkeet olivat vieläkin mittavampia: 1960- ja 1970-luvuilla Ruotsiin muutti joidenkin arvioiden mukaan jopa 890 000 suomalaista, joista suuri osa palasi takaisin Suomeen maiden välisen hyvinvointieron vähitellen kutistuessa.

Vuoden 1973 öljykriisin jälkeen maastamuutto Suomesta hidastui aina 1990-luvulle asti (Martikainen 2020, 12-13). Tämän jälkeen määrät alkoivat kuitenkin jälleen

1. Johdanto

kasvaa Suomen EU-jäsenyyden ja globalisoituvan talouden myötä, ja 1990-luvun alusta alkavalla ajanjaksolla suomalaisten muutto ulkomaille on ollut selvästi kasvava ilmiö.

2000-luvulta eteenpäin Suomesta on muuttanut ulkomaille keskimäärin 9 000–10 000 Suomen kansalaista vuosittain. Nettomuutto on ollut 1990-luvun alkua ja vuoden 2008 taantumaa lukuun ottamatta tappiollista (ks. Kuvio 1). 1990-luvun alusta lähtien Suomen kansalaisten muutoista onkin muodostunut yli 30 000 hengen nettotappio.

Kuvio 1. Suomen kansalaisten muutto Suomeen ja Suomesta 1990–2020. Lähde: Tilastokeskus.

Huippuvuonna 2016 11 710 Suomen kansalaista muutti ulkomaille. Tämän jälkeen tilanne on pysynyt jokseenkin vakaana, muuttotappion vähentyessä jonkin verran. Koronaviruspandemia on kuitenkin muuttanut tilannetta nopeasti vuodesta 2020 alkaen. Suomen kansalaisten ulkomaille muuttojen ulkomaille vähentyessä ja paluiden lisääntyessä korkeimmalla tasollaan sitten 1980-luvun. Toisaalta väestörekisteriin vuonna 2020 tavoitetut 9 281 palaavaa Suomen kansalaista tarkoitti suhteellisen pientä lisäystä (701 henkilöä) verrattuna edeltävään vuoteen, viitaten kokonaiskuvassa vuoden 2020 osalta vielä melko maltilliseen muutokseen. Vaikka paluumuutto kokonaisuudessaan voidaan arvioida huomattavasti tätä laajemmaksi, raportin kirjoitushetkellä on epäselvää, miten merkittäviksi ja pitkäaikaisiksi pandemian vaikutukset jäävät.

Lähtijöiden määriin liittyvien kehityskulkujen ohessa suomalaisten muuttoliikkeissä on tapahtunut huomattavia laadullisia muutoksia. Yhtenä piirteenä lähtijöiden

määränpäät ovat monimuotoistuneet. Vielä 1990 lähes 70 prosenttia maastamuuttajista suuntasi Ruotsiin. Tämän jälkeen Iso-Britannia, Yhdysvallat, Saksa ja Espanja ovat kuitenkin nousseet Ruotsin rinnalle, johon muuttaa enää vajaa kolmannes lähtijöistä. Suurin kasvu on suuntautunut EU-maihin, mutta myös esimerkiksi Intian, Kiinan ja Japanin kaltaiset kulttuurisesti ja maantieteellisesti kaukaisemmat maat ovat nousseet uusina suosituimpien 20 kohdemaan joukkoon. Samalla muuttoliikkeessä ja sen kohdemaissa erottuu Tilastokeskuksen tietojen pohjalta myös sukupuolittuneita eroja. Naiset ovat olleet säännönmukaisesti aktiivisempia Suomesta lähtijöitä kuin miehet, ja he ovat suunnanneet erityisesti läntisiin EU-maihin. Miehet puolestaan korostuvat esimerkiksi Viroon ja Kiinaan muuttaneissa.

Aikaisemmassa muuttoliikkeessä painottui hakeutuminen manuaalisiin, usein suhteellisen alhaisen koulutustason töihin. Lähtökynnystä madalsi usein suvun ja yhteisön sisällä tapahtuva ketjumutto, jossa esimerkiksi tietystä pohjalaisesta tai lapilaisesta kylästä muutettiin tuttujen perässä tietylle paikkakunnalle vaikkapa Michiganissa tai Göteborgissa. Nykyisen ulkosuomalaisuuden kuvassa korostuu puolestaan korkeasti koulutettujen tai kouluttautuvien tavoiteorientoitunut ja yksilökohtainen muuttoliike. Uran rinnalla muuton syissä nousee esille esimerkiksi ulkomaalainen puoliso, elämäntyylihalinnat tai vaikkapa eläkeläisyyden vietto lämpimämmässä maassa (tästä tarkemmin ks. luku 2).

Väestöllisten muutosten myötä ulkosuomalaisuus on lisäksi monimuotoistumassa kulttuurisesti. Ulkosuomalaisuus on historiallisesti ollut kielellisesti ja kulttuurisesti monitahoisempi ilmiö kuin usein ajatellaan (Tervonen & Leinonen 2021). Esimerkiksi suomenruotsalaiset ovat muodostaneet 1900-luvulla arviolta viides-kuudesosan Suomesta Pohjois-Amerikkaan muuttaneista, ja neljäsosan Ruotsiin muuttaneista (esim. Roinila & Kostianen 2014). Maastamuuttajien kielellinen ja kulttuurinen diversiteetti on lisääntymässä edelleen. Vieraskielisiksi tilastoidut muodostivat esimerkiksi vuonna 2018 noin seitsemän prosenttia Suomen väestöstä, mutta lähes puolet (46 prosenttia) maasta ulkomaille muuttavista (Suomen Virallinen Tilasto 2020). Tässä ryhmässä on vuosittain yhä enemmän myös ulkomaalaistaustaisiksi luokiteltuja, mutta Suomessa syntyneitä ja maan kansalaisuuden omaavia muuttajia. Myös tämä tutkimus tuo osaltaan esille kielellisen monimuotoisuuden, kaksoiskansalaisuuden ja vähemmistöidentiteetin merkityksellisyyttä nykyisessä ulkosuomalaisuudessa.

Tutkimuksen tavoite ja toteutus

Siirtolaisuusinstituutin toteuttaman *Muuttuva ulkosuomalaisuus* -hankkeen tavoite on ollut tuottaa kyselyaineistoon perustuvaa tietoa muuttuvasta ulkosuomalaisuudesta. Kysely toteutettiin verkkopohjaisesti syksyllä 2020 Questback-ohjelmalla, ja se oli auki syyskuun alusta joulukuun 15. päivään asti. Tarkoituksena on ollut saada mahdollisim-

1. Johdanto

man kattava kuva tämän hetken ulkosuomalaisista, heidän tulevaisuuden toiveistaan, Suomea koskevista käsityksistä, palvelutarpeista, perhesuhteista, yhteydenpitotarpeista sekä sosiaalisista verkostoista. Kyselyn toteuttamisajankohta oli lisäksi monella tapaa poikkeuksellinen, minkä vuoksi kyselyyn sisällytettiin kysymyksiä liittyen koronaviruspandemiaan sekä Britannian eroamisprosessiin Euroopan Unionista (Brexit).

Kyselyyn tuli yhteensä 3 195 vastausta. Vastajien rekrytointi toteutettiin samanlaisesti kahta eri väylää pitkin. Ensimmäinen näistä oli postitse lähetetty kutsukirje, jossa esiteltiin hanke ja kerrottiin kyselyn nettiosoite. Tätä varten Digi- ja väestötietovirastosta (DVV) tilattiin poiminta Suomesta vuosina 2017–2019 (Afrikan, Lähi-Idän ja Etelä-Amerikan osalta 2016–2019) ulkomaille muuttaneista Suomen kansalaisista. Poiminnan koko oli 6 000 henkilöä. Poimintaan tehtiin lisäksi sekä maantieteellisiä että ikäjakaumaan liittyviä määrittelyjä. Otoksen maantieteellinen jako oli seuraava: Pohjoismaat 1 000, Länsi-Eurooppa 1 500, Itä-Eurooppa 1 000, Pohjois-Amerikka 1 000, Aasia ja Oseania 1 000 sekä Afrikka, Lähi-itä & Etelä- ja Latinalainen Amerikka 500.¹ Otoksen ikäjakauma rajattiin 18–50-vuotiaisiin. Lisäksi otannassa vastaajat olivat Suomen kansalaisia ja samasta perheestä oli vain yksi vastaaja. Tämä rajaus osoittautui kuitenkin liian tiukaksi, ja DVV pystyi osoittamaan sen puitteissa vain 5 137 Suomesta muuttanutta. Aineistoon lisättiin tämän vuoksi 863 vastaajaa satunnaisesti ilman edellä mainittuja rajauksia. Poiminnan kautta saatuihin osoitteisiin lähetettiin syyskuussa 2020 kutsukirje, jossa esiteltiin kysely ja annettiin linkki kyselylomakkeelle. Lisäksi samoille henkilöille lähetettiin lokakuussa 2020 muistutuspostikortti, jossa oli QR-koodi kyselyyn. Tätä kautta vastauksia tuli yhteensä 1 145, jolloin vastausprosentiksi saatiin 19.

Toinen väylä kyselystä viestittämiseen olivat erilaiset sähköiset viestintäkanavat. Tietoa kyselystä levitettiin mm. Siirtolaisuusinstituutin ja hankkeen yhteistyötahojen verkostojen, postituslistojen sekä erilaisten ulkosuomalaisten sosiaalisen median foorumeiden kautta. Tätä kautta pyrittiin tavoittamaan myös jo pidemmän aikaa muualla asuneita suomalaisia ja ulkosuomalaisyhteisöjä. Tämä väylä – jonka kautta vastanneisiin viitataan alla verkostojen kautta tavoitettuin – osoittautui kutsukirjeitä tehokkaammaksi vastaajien rekrytoinnissa: vastauksia saatiin sen kautta yhteensä 2 050.

¹ Malli mukaili SOM -undersökningen till ultandssvenskar (2014, 287–302) maanosittain/maaryhmittäin painotettua mallia. Pyrkimyksenä oli painottaa suhteellisesti muita maanosia kuin Eurooppaa ja Pohjois-Amerikkaa, ja muodostaa siten laajempi globaali kokonaiskuva ulkosuomalaisuudesta kuin mitä pelkällä satunnaisotoksella olisi ollut odotettavissa (Euroopan osuus vastaamaan pyydyistä oli noin 58 prosenttia, kun Euroopan maihin muuttavien vuosittainen osuus on noin 80 prosenttia ulkomaille muuttavista Suomen kansalaisista). Tarkoituksena oli samalla muodostaa viisi riittävän suurta ja vertailukelpoista maanosittaista vastaajaryhmää, sekä ”keräilykori” maanosista, joihin lähteviä Suomen kansalaisia on niin vähän, että tämä vaikeuttaa tilastollisen analyysin tekemistä. Annetuilla rajauksilla ei kuitenkaan saatu riittävästi vastaajia, jolloin aineistoon jouduttiin lisäämään satunnaisia vastaajia, samalla kun vastausprosentti jäi Euroopan ja Pohjois-Amerikan ulkopuolella erittäin alhaiseksi.

Kahta eri väylää pitkin vastanneet erosivat vastaajajoukkona toisistaan jonkin verran erityisesti iän ja ulkomailla asumisen keston puolesta. Kahta eri väylää pitkin tiedon kyselystä saaneiden vastauksissa oli kuitenkin yllättävänkin vähäisiä systemaattisia eroja. Siellä, missä nämä erot olivat huomattavia, ne on nostettu raportissa esille. Pääsääntöisesti vastaajajoukkoja käsitellään kuitenkin tulosten samansuuntaisuuden vuoksi yhtenä ryhmänä.

Tutkimuksen toteuttamiseen liittyi ajankohtaisia haasteita, ja erityisesti koronaviruspandemia vaikutti myös tämän tutkimuksen tekemiseen. Ensinnäkin poiminnan saaminen DVV:ltä viivästyi koronavirukseen liittyvistä syistä. Lisäksi pandemia vaikutti postin kulkuun maailmanlaajuisesti niin, että se oli selvästi tavallista hitaampaa jo Euroopan sisällä. Varsinkin Euroopan ulkopuolelle lähteneen postin saapuminen perille kesti usein huomattavasti normaalia kauemmin. Saamiemme yhteydenottojen perusteella kutsukirjeellä kesti useissa tapauksissa yli kuukauden saapua Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Joihinkin maihin postin kulku kesti huomattavasti tätäkin pidempään.² Vaikka kyselyn aukioloaikaa pidennettiin, sähköinen kyselylomake oli joissain tapauksissa ehtinyt jo sulkeutua ennen kuin vastaajat edes saivat tiedon kyselystä.

Digi- ja väestötietoviraston kautta saadun otoksen maantieteellisistä painotuksista huolimatta Eurooppa sekä Pohjois-Amerikka korostuvat vahvasti molemmissa vastausväylissä. Kirjeen saaneiden osalta tätä vinoumaa todennäköisesti vahvistivat postin kulkuun liittyvät vaikeudet. Osa DVV:sta saaduista osoitetiedoista oli lisäksi ehtinyt jo vanheta, minkä seurauksena kutsukirjeitä palautui jonkin verran takaisin (LIITE 1). Eniten palautettuja kirjeitä tuli Ruotsista (150), Saksasta (42) ja Yhdysvalloista (41). Kokonaisuutena saadut vastaukset toki vastaavat kuvaa, jossa ulkosuomalaisuus on vahvasti painottunut Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. Saamamme aineisto ei myöskään anna täyttä kuvaa ulkosuomalaisuuden sosiaalisesta ja demografisesta kirjosta. Kutsukirjeen kautta tavoitetut ovat pääsääntöisesti nuoria aikuisia, ja asuneet vasta suhteellisen lyhyen ajan ulkomailla. Verkostojen kautta vastanneet antavat puolestaan toisella tavalla painottuneen kuvan ulkosuomalaisista, jossa korostuvat vanhemmat ja usein pidempään ulkomailla asuneet vastaajat. Molempien ryhmien osalta naisten, korkeastikoulutettujen ja hyvin toimeentulevien suuri määrä vastaajien joukossa kertoo lisäksi itsevalinnan ongelmasta, jossa yksilöt valitsevat itselleen ryhmän, aiheuttaen vinoutuneen otoksen. Vastaajien valikoitumisen voidaan olettaa korostaneen hyvin koulutettujen ja toimeentulevien sekä naisten osuutta.

Kysely (LIITE 3) on jaettu teemoittain (A-K). Alussa selvitetään vastaajan taustatiedot, ikä, sukupuoli, äidinkieli, koulutus sekä perhe- ja työtilanne. Kohdan A kysymykset liittyvät vastaajan elämäntilanteeseen, asuinmaahan ja ulkomaille muuton syihin. Kohdan B kysymykset liittyvät hyvinvointiin ja ulkosuomalaisten toiveisiin hyvinvointipalveluiden suhteen. Kohta C käsittelee ulkosuomalaisten palvelutoiveita, etäopiskelua sekä

² Esimerkiksi Australiasta saatujen yhteydenottojen mukaan syyskuussa lähetetty kirje saapui vasta tammikuun puolivälissä.

1. Johdanto

ulkosuomalaisille palveluita tarjoavien järjestöjen roolia ja tunnettavuutta. Kohdat D ja E liittyvät koronaviruspandemian ja Brexitin vaikutuksiin ulkosuomalaisten elämään ja paluumuuttoaikeisiin. Kohdan F kysymykset liittyvät vastaajan mahdolliseen paluumuuttoon sekä siihen liittyviin palvelu- ja neuvontatoiveisiin. Kohdan G kysymykset liittyvät sukulaisten ja perheenjäsenien väliseen yhteydenpitoon sekä vierailuihin Suomeen. Kohdan H kysymykset kartoittavat vastaajan sosiaalisia suhteita asuinmaassaan sekä käsityksiä ulkosuomalaisten asemasta. Viimeisten kolmen kohdan kysymykset liittyvät identiteettiin: kohta I politiikkaan ja äänestämiskäyttäytymiseen, kohta J uskontoon ja kohta K identiteettiin, mahdolliseen vähemmistöasemaan ja käsitykseen suomalaisuudesta. Kyselyn lopussa kysytään vielä vastaajan halukkuutta osallistua mahdollisiin lisähaastatteluihin ja tutkimuksiin.

Kyselytutkimuksen toteuttavana tahona toimi Siirtolaisuusinstituutti ja yhteistyökumppaneina Kirkkohallitus/Kirkkohallituksen Ulkoasiain osasto, Suomi-Seura ry, Suomen Merimieskirkko, sekä Kansanvalistusseura. Hankkeen vastuullisena johtajana toimi Siirtolaisuusinstituutin vastaava tutkija Miika Tervonen, ja toteuttajana erikoistutkija Tuomas Hovi. Kyselyn verkkolomakkeen teknisestä toteutuksesta vastasi Nina Talola Kirkon tutkimuskeskuksesta. Kyselyn suunnittelussa on alusta alkaen ollut tiiviisti mukana ohjausryhmä, johon ovat kuuluneet Mauri Vihko (Kirkkohallituksen Ulkoasiain osasto), Hannu Suihkonen (Suomen Merimieskirkko), Tina Strandberg (Suomi-Seura), Tuija Tammelander ja Milla Holmberg (Kansanvalistusseura), Kirkon tutkimuskeskuksen tutkija Kimmo Ketola, Irma Garam (Opetushallitus) sekä tutkija-tohtori Johanna Peltoniemi (Helsingin yliopisto). Työn eri vaiheissa ovat tämän lisäksi antaneet arvokasta apua Tuomas Martikainen, Saara Koikkalainen, Liisa Oinonen, Päivi Vähäkangas, Outi Arvola, Ismo Söderling, Toni Ahvenainen, Katri Kanervo, Marja Tiilikainen, Samira Saramo ja Elli Heikkilä. Kiitämme lämpimästi kaikkia hankkeeseen osallistuneita ja siinä auttaneita.

Aikaisempi tutkimus

Ulkosuomalaisiin kohdistuvalla tutkimuksella on pitkät perinteet. Turun yliopiston Yleisen historian oppiaineessa tehtiin 1960–1970-luvuilla laaja kysely Pohjois-Amerikkaan menneille ja sieltä palanneille siirtolaisille (Virtanen 1979), 1970-luvulla Väestöpoliittinen tutkimuslaitos teki kyselytutkimuksen Ruotsista Suomeen palanneille siirtolaisille (Heikkinen 1974), Olavi Koivukangas teki kyselytutkimuksen Australian suomalaisille vuonna 1970 (Koivukangas 1975) ja vuonna 1981 tehtiin kyselytutkimus ensimmäisen polven suomalaissiirtolaisten Suomi- ja Ruotsi-kuvista (Hujanen 1986). Siirtolaisuusinstituutissa tehtiin 1980- ja 1990-luvuilla lukuisia ulkosuomalaisia koskevia kyselyitä liittyen muun muassa Ruotsista palanneisiin (Korkiasaari 1983), Sveitsin suomalaisiin (Björklund 1998) sekä ulkosuomalaisiin. 2000-luvulla on tutkittu muun

muassa Kanadan suomenruotsalaisia (Roinila 2000), amerikansuomalaisia (Korkiasaari 2001), suomalaisverkostoja (Korkalainen 2004), suomalaisten tutkintoja ulkomaisissa korkeakouluissa (Garam 2003), ulkosuomalaisten paluumuuttohalukkuutta (Heikkilä & Pikkarainen 2008), ekspatriaattiperheen lapsia ja paluumuuttoa (Warinowski 2012), suomalaisten paluumuuttoa (Tuomi-Nikula, Haanpää ja Laine 2013), suomalaisia työntekijöinä Euroopassa (Koikkalainen & Suikkanen 2012) sekä suomalaisia Espanjan Aurinkorannikolla (Könnilä 2014). Viime vuosina on tutkittu esimerkiksi ulkosuomalaisten kansallista identiteettiä ja poliittista osallistumista (Peltoniemi 2018), korkeakoulututkintoa ulkomailla opiskelevia (Garam 2018) sekä ulkosuomalaisten nuorten palvelutarpeita (Arvola 2019).

Tutkimuskentällä on kuitenkin myös aukkokohtia. Monet nykypäivän globaaliin suomalaisuuteen liittyvät ilmiöt ovat verrattain heikosti tunnettuja aikaisemman tutkimuksen painottuessa toisaalta historiallisten muuttoliikkeiden tutkimukseen, toisaalta maantieteellisesti rajatuille alueille, kuten Pohjois-Amerikkaan ja Ruotsiin. Lisäksi ulkosuomalaiset on aikaisemmin nähty lähes yksinomaan suomenkielisenä ja etnisesti yhtenäisenä joukkona, jonka tutkimisessa ei ole huomioitu näiden identifiointumista mihinkään kielelliseen, kulttuuriseen, uskonnolliseen tai seksuaaliseen vähemmistöön (Leinonen 2019, 34). Ulkosuomalaisuus on kuitenkin entistä moniulotteisempaa. *Muuttuva ulkosuomalaisuus* -kyselytutkimus tuo ajankohtaisen lisän ulkosuomalaistutkimuksen kentälle.

2. Muuttuva ulkosuomalaisuus -kyselyn vastaajat

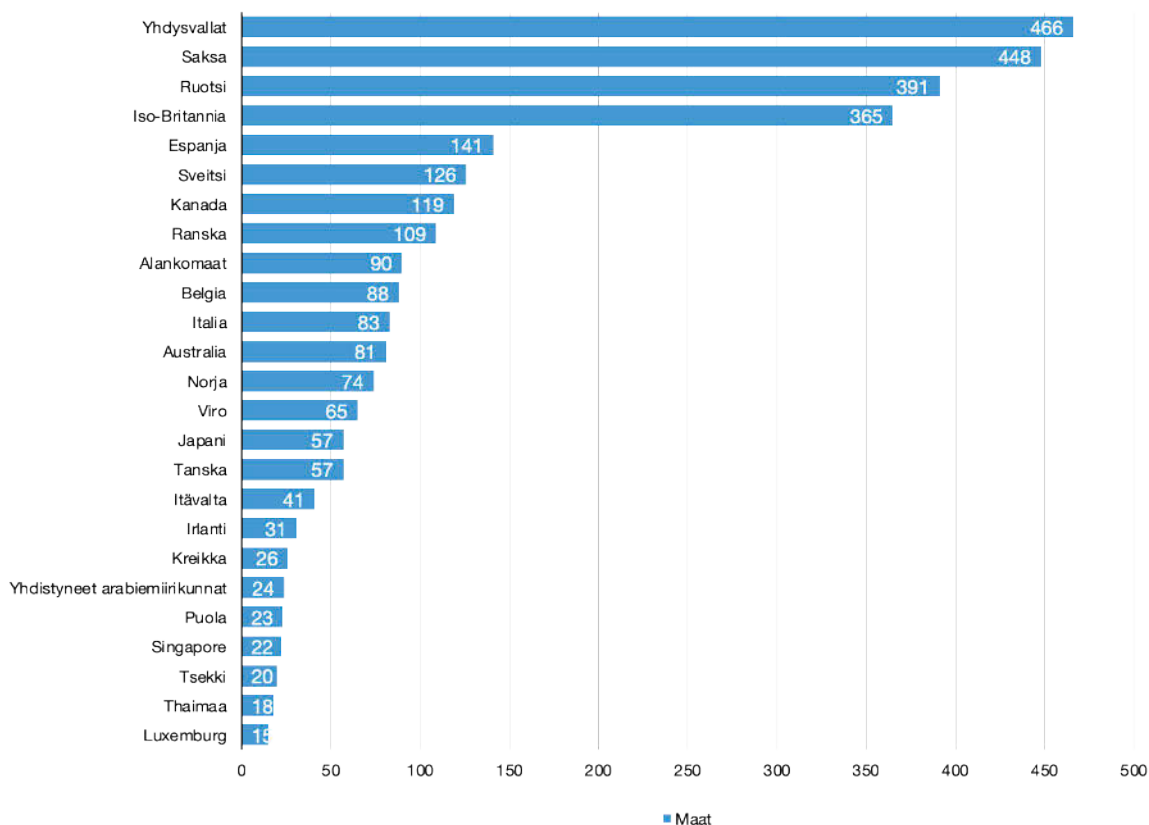
Globaali mutta voimakkaasti keskittynyt ulkosuomalaisuus

Kyselyyn vastanneet henkilöt asuivat yhteensä 85 eri maassa (Kuvio 2). Ylivoimaisesti eniten vastaajista asui Euroopassa (yli 70 %) ja Euroopan ulkopuolella Pohjois-Amerikassa (noin 18 %). Afrikassa ja Etelä-Amerikassa asui alle prosentti vastaajista ja Aasiassa noin 4 prosenttia vastaajista, Lähi-Idässä vajaa 2 prosenttia vastaajista ja Australiassa ja Oseaniassa vajaa 3 prosenttia vastaajista (Taulukko 1).

Kun kyselyssä tiedusteltiin, millä tavalla vastaajat olivat saaneet tiedon kyselystä, maanosien välillä paljastuu merkittäviä eroja. Sekä Euroopassa että Pohjois-Amerikassa noin kaksi kolmasosaa oli saanut tiedon erilaisten yhteistyökumppaneiden ja verkostojen kautta. Aasiassa vastaava määrä oli puolet, kun se Etelä- ja Latalalaisessa Amerikassa sekä Lähi-idässä lähenteli jopa 90 prosenttia kaikista vastauksista (joiden kokonaismäärä oli toki verrattain pieni). Afrikassa sekä Australiassa ja Oseaniassa asuvista vastaajista sen sijaan kaikki olivat saaneet tiedon kyselystä verkostojen kautta. Kutsukirjeen merkitys korostui siis erityisesti Aasiassa asuvien, mutta myös jonkin verran Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa asuvien vastaajien parissa.

Taulukko 1. Saadut vastaukset maanosittain kyselystä tiedottamisen mukaan.

Vastaajat	Kutsukirje	Verkosto	Yhteensä
Eurooppa	835 (73 %)	1444 (71 %)	2279 (72 %)
Pohjois-Amerikka	222 (19 %)	363 (18 %)	585 (18 %)
Aasia	76 (7 %)	75 (4 %)	151 (5 %)
Afrikka	0 (0 %)	16 (1 %)	16 (<1 %)
Etelä- ja Latalalainen Amerikka	4 (<1 %)	26 (1 %)	30 (1 %)
Australia ja Oseania	0 (0 %)	87 (4 %)	87 (3 %)
Lähi-Itä	6 (<1 %)	37 (2 %)	43 (1 %)
Yhteensä	1143 (100 %)	2048 (100 %)	3191 (100 %)

Kuvio 2. 25 suosituinta asuinmaata vastaajien parissa.

Yksittäisistä maista eniten vastaajia asui Yhdysvalloissa (466), Saksassa (448), Ruotsissa (391), Isossa-Britanniassa (365), Espanjassa (141) ja Sveitsissä (126). Vastauksia tuli siis runsaimmin pitkälti juuri niistä maista, joihin Suomesta on 2000-luvulla eniten muutettu (Heikkilä 2011, 13). Esille nousivat lisäksi samat maat, joista esimerkiksi Outi Arvolan vuonna 2019 tekemässä ulkosuomalaisnuoria koskevassa kyselytutkimuksessa tuli eniten vastauksia: Iso-Britannia, Ruotsi, Yhdysvallat, Alankomaat, Sveitsi, Saksa ja Espanja (Arvola 2019, 12). Myös esimerkiksi Espanja, Kanada, Itävalta ja Tanska nousevat esille tuoreissa ulkosuomalaisuuteen liittyvissä tutkimuksissa (esim. Haanpää & Laine 2013, 11-14; Peltoniemi 2018, 65).

Vastaajien maakohtainen jakautuminen tuo osaltaan esille, että ulkosuomalaisuus on aidosti globaali ilmiö, joka heijastaa herkästi maailmanlaajuista taloutta ja sen painopisteiden muutoksia. Niinpä suhteellisen lukuisia vastauksia tuli esimerkiksi Japanista (57), Yhdistyneistä arabiemiirikunnista (24) ja Singaporesta (22), joista varsinkin kaksi viimeksi mainittua ovat uusia muuttokohteita. Samalla tämäkin kysely kuitenkin vahvistaa sitä, että ulkosuomalaiset eivät missään tapauksessa ole sattumanvaraisesti maailmalle jakautuneita. Ensinnäkin moniin suosittuihin maihin on olemassa pitkät muuttamisen perinteet. Tämä pätee erityisesti Yhdysvaltoihin, Ruotsiin, Kanadaan ja

2. Muuttuva ulkosuomalaisuus -kyselyyn vastaajat

Australiaan, mutta myös esimerkiksi Saksaan, Espanjaan, Iso-Britanniaan ja muihin Pohjoismaihin. Toiseksi suomalaisten muuttoliike on keskittynyt voimakkaasti kaikkiin vauraimpiin maihin. Ne 25 maata, joista tuli eniten vastauksia, ovat siten Thaimaata lukuun ottamatta maailman 35 hyvinvoimman maan joukossa inhimillistä kehitystä ja elämänlaatua mittaavan HDI-indeksin (Human Development Index) perusteella. Kolmanneksi, suurin osa, neljä viidesosaa, ulkosuomalaisista asuu Euroopassa. Tämä kertoo osaltaan myös Euroopan Unionin ja EU-kansalaisuuden mukanaan tuomien oikeuksien vaikutuksesta muuttokynnyksen madaltajana.

Kyselyyn vastanneet asuivat erilaisissa ja kokoisissa asuinympäristöissä, mutta valtaosin suuriin asutuskeskuksiin keskittyneinä. Suurin osa (noin 64 %) asui joko suuren kaupungin keskustassa tai suuren kaupungin lähiössä tai esikaupunkialueella ja 14 prosenttia asui joko maaseudulla, kylässä tai pienessä kaupungissa. Asuinalueissa näkyi maakohtaisia eroja: esimerkiksi Yhdistyneissä arabiemiirikunnissa kaikki vastaajat asuivat joko ison kaupungin esikaupunkialueella tai keskustassa. Saksassa ja Sveitsissä asui puolestaan suhteellisesti eniten ihmisiä suurten kaupunkien ulkopuolella taajamissa, maaseudulla ja kylissä (18 % ja 25 %).

Suurin osa vastaajista oli asunut ulkomailla yli viisi vuotta (Taulukko 2). Vastaajista tuoreimmat Suomesta lähteneet olivat asuneet asuinmaassaan vasta noin kuuksen ja pisimmän aikaa ulkomailla asuneet puolestaan yli 70 vuotta. Vastauksissa näkyi tässä suhteessa selkeä ero kutsukirjeen pohjalta vastanneiden ja muuta kautta vastanneiden välillä. Ero oli odotettavissa, kun kutsukirjettä varten Digi- ja väestötietovirastosta tehdyssä poiminnassa oli mukana pääsääntöisesti ulkomaille vuosina 2016–2019 muuttaneita. Kutsukirjeen pohjalta vastanneet olivat asuneet huomattavasti vähemmän aikaa ulkomailla kuin monet verkostojen kautta kyselyyn vastanneet. Kutsukirjeen pohjalta vastanneista suurin osa oli asunut ulkomailla viisi vuotta tai vähemmän, kun taas verkostojen kautta vastanneista selkeä vähemmistö oli asunut ulkomailla viisi vuotta tai vähemmän.

Taulukko 2. Vastaajien ulkomailla asumisen kesto kyselystä tiedottamisen mukaan.

Vastaajat	Kutsukirje	Verkostojen kautta	Yhteensä
5 vuotta ja alle	73 %	23 %	41 %
5 vuotta ja yli	27 %	77 %	59 %

Sukupuoli ja ikä: naiset ja työikäiset korostuvat

Kyselyssä korostuivat naisvastaajat: kaikista vastaajista naisia on 2 457 (77 %), miehiä 703 (22 %). Valikoituvuus vastaa tässä yleisemmin kyselytutkimusten kuvaa ja heijastaa myös ulkosuomalaisuuden sukupuolittuneisuutta. Naiset muuttavat ulkomaille

miehiä yleisemmin: esimerkiksi vuonna 2019 naisia muutti Suomeen 5 600, miehiä yli tuhat vähemmän eli 4 436.³ Kahden eri vastausväylän välillä on pienehkö ero vastaajien sukupuolijakaumassa: verkostojen kautta tiedon kyselystä saaneiden joukossa naisten osuus oli peräti 84 prosenttia, kun taas kutsukirjeiden kohdalla poiminta ta-soitti osuuksia hieman, niin, että tätä kautta vastanneista naisia oli 65,2 prosenttia ja miehiä 33,9 prosenttia. Vastaajista 13 mainitsi sukupuolekseen ”muu”, 9 ei halunnut kertoa sukupuoltaan ja 13 vastaajaa jätti kohdan tyhjäksi. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuulumista käsitellään tarkemmin raportin identiteettiin liittyvässä kappaleessa. Koska sukupuolekseen ”muu” valinnea sekä kysymyksen ohittaneita on aineistossa määrällisesti vähän (<1%), jaotellaan tuloksia raportin tilastollisissa osuuksissa kuitenkin nais- ja miessukupuolen mukaan.

Vastaajat ovat pääosin työikäisiä ja kaikista vastaajista noin puolet (49 %) kuului 31–50-vuotiaiden ikäryhmiin. Vastaajien ikä vaihteli 16 ja 85 ikävuoden välillä. Suurin osa vastaajista kuului 31–50-vuotiaiden ryhmään, seuraavaksi suurin 18–30-vuotiaisiin. Kolmanneksi eniten oli 51–65-vuotiaita. Eläkeikäisiä senioreita oli vastaajien joukossa vain reilu 10 prosenttia. Kutsukirjeen perusteella kyselystä tiedon saaneiden joukossa oli selvästi enemmän nuoria vastaajia, mikä oli odotettua, sillä kutsukirje lähti pääsääntöisesti 18–50-vuotiaille. Samalla on huomionarvoista, että verkostojen kautta tiedon kyselystä saaneiden joukossa ei ollut ainoatakaan alle 18-vuotiasta. Muutenkin erilaisten verkostojen kautta tavoitettujen ikäjakauma oli painottunut vanhempiin. Tässäkin joukossa suurin vastaajien joukko oli 31–50-vuotiaat. Sen sijaan alle 30-vuotiaita oli huomattavasti vähemmän ja yli 65-vuotiaita selvästi enemmän kuin kutsukirjeen perusteella kyselystä tiedon saaneiden joukossa.

Moninainen kansalaisuus ja äidinkieli

Ulkosuomalaiset ovat kielellisesti, kansalaisuudeltaan ja kulttuurisesti hyvin monimuotoinen ryhmä. *Muuttuva ulkosuomalaisuus* -kyselyyn vastasikin useiden eri maiden kansalaisia, joiden äidinkieli vaihteli. Suurin osa vastanneista (71 %) on toki Suomen kansalaisia, mikä kutsukirjeen saaneiden osalta oli myös yksi poiminnan kriteereistä. Suurin osa merkitsi lisäksi äidinkielekseen suomen (83 %). Neljännes vastaajista (24 %) ilmoitti kuitenkin olevansa kaksoiskansalaisia. Kyselyyn vastanneiden Suomen kansalaisten yleisin kaksoiskansalaisuus oli Yhdysvaltain, Ruotsin, Saksan ja Kanadan kansalaisuus (Taulukko 3). Yli viisi vuotta ulkomailla asuneiden keskuudessa kaksois-

³ Tilastokeskus. Naiset muodostavat huomattavan enemmistön erityisesti eri Euroopan maissa asuvista ulkosuomalaisista (ks. Korkiasaari 2008, 18). Esimerkiksi Turun yliopiston ja Siirtolaisuusinstituutin toteuttaman Takaisin Suomeen -kyselyn vastaajista 80 % oli naisia, vastaten tämän kyselyn kuvaa (Tuomi-Nikula, Haanpää & Laine 2013, 14).

2. Muuttuva ulkosuomalaisuus -kyselyn vastaajat

kansalaisten osuus oli 35 prosenttia vastaajista. Lisäksi useampi kuin joka kymmenes vastaajista (11 %) ilmoitti olevansa kaksi/monikielinen, ja 17 prosenttia äidinkieleltään muita kuin suomenkielisiä. Yleisimmin mainitut äidinkielet olivat suomen lisäksi ruotsi (4 % vastaajista), englanti (0,5 %) ja venäjä (0,5 %).

Taulukko 3. Vastaajien yleisimmät kaksoiskansalaisuudet.

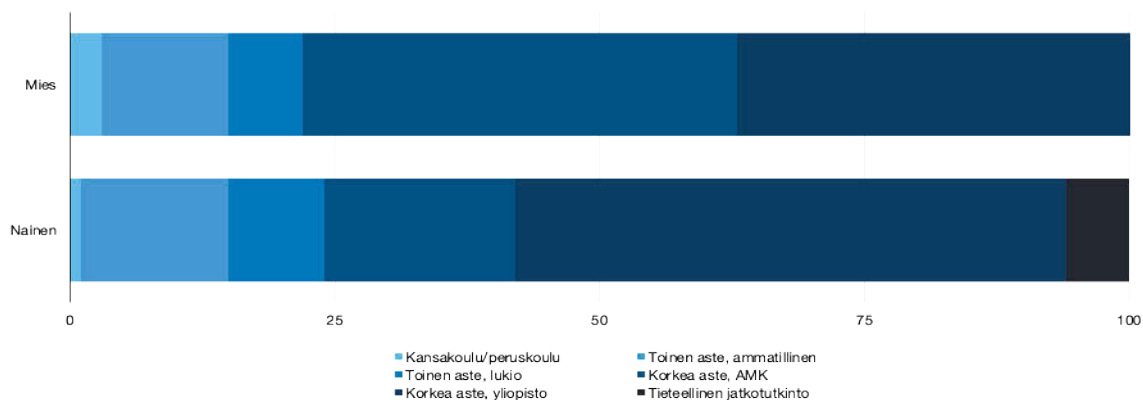
Kaksoiskansalaisuudet	N	% kaikista vastanneista (3195)	% kaksoiskansalaisista (768)
Suomi ja Yhdysvallat	212	7	28
Suomi ja Ruotsi	125	4	16
Suomi ja Saksa	59	2	8
Suomi ja Kanada	54	1	7
Suomi ja Australia	51	alle 1	7
Suomi ja Sveitsi	48	alle 1	6
Suomi ja Iso-Britannia	40	alle 1	5
Suomi ja Ranska	22	alle 1	3

Korkeasti koulutetut vahvasti yliedustettuina

Yksi keskeisistä muutoksista ulkosuomalaisuuden historiallisessa kuvassa näkyy muuttajien koulutustaustassa. Siinä, missä esimerkiksi Yhdysvaltoihin ja Ruotsiin 1900-luvulla suuntautuneen siirtolaisuuden kuvaa hallitsivat suhteellisen alhaisen koulutustason muuttajat, nykyiset muuttajat ovat paitsi keskimääräistä koulutettumpia, heidän muuttonsa itse asiassa usein liittyy koulutuksen hankkimiseen. *Muuttuva ulkosuomalaisuus* -kyselyyn vastanneet ovatkin keskimäärin erittäin korkeasti koulutettuja (Kuvio 3). Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tai korkeakoulututkinnon oli suorittanut yhteensä 61 prosenttia kyselyyn vastanneista. Tähän sisältyvät tohtorintutkinnon suorittaneet – peräti 7 prosenttia vastanneista – sekä ylemmän korkeakoulututkinnon (37 %) ja ylemmän (3 %) tai alemman (14%) ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet. Pelkän lukion oli käynyt 8 prosenttia. Vastanneista 15 prosenttia oli suorittanut toisen asteen ammatillisen koulutuksen. Vain perus- tai kansakoulun oli käynyt 2 prosenttia vastanneista.

Vuonna 2019 suomalaisista noin 23 prosenttia oli korkeasti koulutettuja⁴, joten *Muuttuva ulkosuomalaisuus*-kyselyyn vastanneet ovat keskimäärin suomalaisia korkeammin koulutettuja. Kyselyyn vastanneista miehistä ylemmän korkeakoulututkinnon oli suorittanut 87 prosenttia ja naisista 61 prosenttia.

⁴ https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kou__vkour/statfin_vkour_pxt_12bq.px/table/tableViewLayout1/

Kuvio 3. Vastaajien koulutustaso sukupuolen mukaan (%).

Suomessa on oltu huolissaan niin sanotusta aivovuodosta, eli siitä että Suomesta muuttaa ulkomaille korkeasti koulutettuja ja ammattitaitoisia ihmisiä (Garam 2018, 5). Sekä korkeakoulututkinnon että tieteellisen jatkokutkinnon suorittaneiden maastamuutto on ollut viime vuosikymmenellä suurempi kuin Suomeen muuttaneiden vastaavien henkilöiden maahanmuutto, joten ilmiö on todellinen (Zafar, 2019, 17). Kyselyyn vastanneista suurin osa (61 %) edustaa juuri korkeasti koulutettuja, joten tämänkin kyselyn tulosten voi tulkita vahvistavan ajatusta Suomesta tapahtuvasta aivovuodosta. Varsinaisesta aivovuodosta on kuitenkin kyse vasta, jos ulkomaille lähtevät eivät näe tulevaisuuden mahdollisuuksia Suomessa eivätkä halua palata Suomeen (Garam 2018, 12).

Muuttuva ulkосуomalaisuus -kyselyyn vastanneista korkeasti koulutetuista noin puolet ilmoitti harkinnensa paluumuuttoa Suomeen. Määrä on verrattain korkea, jos sitä vertaa esimerkiksi Garamin (2018) muutamaa vuotta aikaisemmin tutkimiin korkeakouluopiskelijoihin, joista vain noin joka neljäs suunnitteli muuttavansa takaisin Suomeen opintojensa jälkeen, vaikka näiden elämäntilannetta usein leimasikin epä-tietoisuus tulevasta. Tärkeimpinä kriteereinä asuinmaan valinnalle näiden nuorten ulkосуomalaisten parissa olivat Garamin mukaan koulutusta vastaavan työn saanti ja urakehitys, maan yleinen ilmapiiri ja yhteiskunnan toimivuus sekä tunne omasta kotiutumisesta.

Muuttuva ulkосуomalaisuus -kyselyyn vastanneista vain 10 prosenttia ilmoitti opiskelevansa päätoimisesti ulkomailla. Vastaajat opiskelivat yhteensä 53 eri alaa (LIITE 2). Suosituimmat alat olivat kauppatieteellinen ala (18 %), yhteiskuntatieteellinen ala (15 %), luonnontieteellinen ala (8 %), lääketieteellinen ala (8 %), teknillistieteellinen ala (8 %), humanistinen ala (7 %), psykologian ala (5 %), oikeustieteellinen ala (4 %), terveystieteiden ala (4 %) ja kasvatustieteellinen ala (4 %). Tämä vastaa pääpiirteittäin Irma Garamin tuloksia vuodelta 2018, jolloin suosituimmat opiskelualat ulkomailla opiskelevilla suomalaisilla olivat taloustiede, humanistinen ala ja lääketiede. Garamin aineistosta puuttui kuitenkin yhteiskuntatieteellinen ala, joka tässä aineistossa nousi toiseksi suosituimmaksi alaksi.

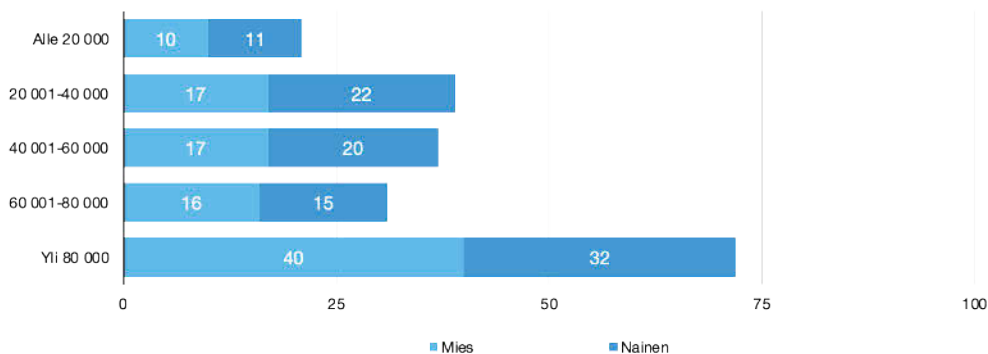
Työn ja palkkatason laaja kirjo

Kyselyyn vastanneista pysyvässä työsuhhteessa oli 55 prosenttia vastanneista, määräaikaaisessa 11 prosenttia. Joka kolmas vastaaja ei ollut palkkatyössä. Tähän joukkoon sisältyi muun muassa eläkeläisiä, kotiäitejä, koti-isiä, kotirouvia, työttömiä, freelancereita, apurahatutkijoita sekä opiskelijoita. Kyselyyn vastanneet työskentelivät hyvin erilaisilla aloilla ja työpaikkojen kirjo oli varsin laaja. Tieto-, informaatio- ja koulutusalojen painottuminen sekä ammattien voimakas hajonta kertovat osaltaan ulkosuomalaisuuden luonteen muutoksesta verrattuna 1900-luvun muuttoliikkeisiin, joissa korostuivat tehdas-, maa- ja metsätaloustyöt sekä palveluammattit. Suurimmat yksittäiset työllistäjät olivat kyselyn vastaajilla IT-ala (8 %) sisältäen pelialan, yliopisto (5 %), koulu (3 %), hoitoala (3 %), matkailu (2 %), finanssiala (2 %) ja EU/YK/lähetystöt (2 %).

Yliopistossa työskentelevät asuivat etenkin Ruotsissa, Saksassa, Isossa-Britanniassa, Kanadassa ja Yhdysvalloissa. Matkailualalla työskentelevien kotimaista erottui lievästi Espanja, Italia ja Ranska. EU-töissä olevat vastaajat asuivat lähes kaikki Belgiassa, mutta muuten YK- ja lähetystöissä olevat vastaajat levittäytyivät ympäri maailmaa. IT-alalla, hoitoalalla tai finanssialalla ei ollut havaittavissa erityistä selkeää maantieteellistä fokusta. Pienen, mutta kiinnostavan poikkeuksen tässä suhteessa muodosti Malta, jossa kaikki vastaajat, jotka olivat ilmoittaneet työalansa (4/6), mainitsivat IT- tai pelialan.

Vastaajista 11 prosenttia ilmoitti ansaitsevansa 20 000 euroa tai vähemmän, kun taas joka kolmanneksen vuotuinen tulotaso ylitti 80 000 euron (Kuvio 4). Vastaajista 11 prosenttia ei halunnut ilmoittaa tulojaan, ja loput vastaajat ansaitsivat 20 000 ja 80 000 euron väliltä. Vastaajien palkkataso on suomalaisittain varsin hyvä, sillä lähes puolet ansaitsi vuodessa vähintään 60 000 euroa ja yli 80 000 euroa ansaitsevia oli vastaajista kolmannes. Vuonna 2019 käytettävissä oleva rahatulo oli Suomessa keskimäärin 41 476 euroa vuodessa. Tähän suhteutettuna kyselyyn vastanneiden ansiot ovat selvästi Suomen keskiansioita korkeammalla.

Sukupuolien välillä ei ollut huomattavaa eroa eri palkkaluokkien osalta, vaan prosenttijakaumat miesten ja naisten välillä pysyivät hyvin samansuuruisina lähes kaikissa palkkaluokissa. Ainoastaan korkeimmassa palkkaluokassa eli yli 80 000 euroa ansaitsevien luokassa oli huomattava ero miesten (40 %) ja naisten (32 %) välillä.

Kuvio 4. Vastaajien vuosiansiot sukupuolen mukaan (%).

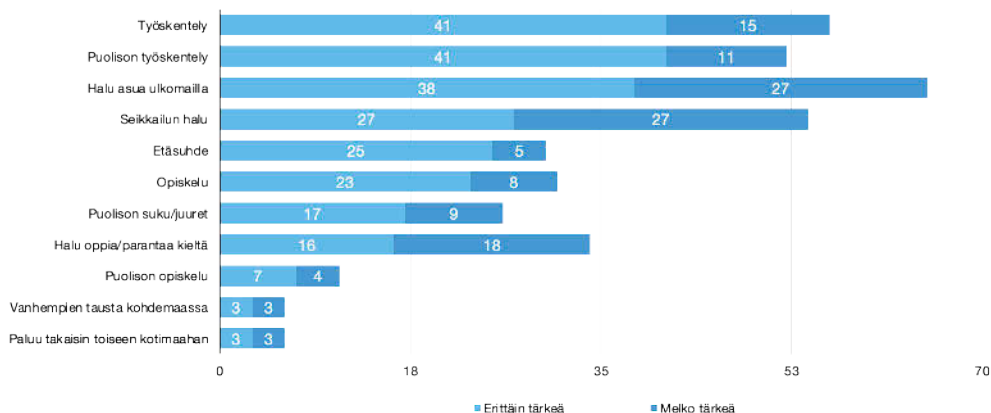
Kahden eri vastausväylän kautta tavoitettujen välillä oli jonkin verran eroja tulojen tasossa. Kutsukirjeen kautta kyselystä tiedon saaneiden joukossa yli 80 000 euroa tienasi neljäsosa vastaajista, verkostojen kautta kyselystä tiedon saaneiden joukossa noin 32 prosenttia. Vastaavasti kutsukirjeen kautta kyselystä tiedon saaneiden joukossa alle 20 000 euroa tienaavia oli noin 13 prosenttia ja verkostojen kautta noin 8 prosenttia. Jälkimmäisen joukon suhteellisesti suurempaa vaurautta voi osaltaan selittää esimerkiksi opiskelijoiden puuttuminen ryhmästä, sekä pidempään ulkomailla asumisen kautta vakiintuneempi elämä ja työtilanne.

Syyt ulkomaille muuttoon: työ, puoliso, elämykset ja opinnot

Vastaajien kertomat syyt ulkomaille muuttoon osoittavat uran, perheen, elämysten ja/ tai opintojen tärkeyttä ulkosuomalaisuuden kuvassa. Oma työskentely oli tärkein motivoija, ja yhteensä 56 prosenttia arvioi siihen liittyvien syiden olleen joko erittäin tai melko tärkeitä muuttopäätöksessä (Kuvio 5). Rinnan oman työtilanteen kanssa nousi reilussa puolessa vastauksista muuttosyiksi puolison työtilanne.

Joka kolmannelle erittäin tai melko tärkeä syy ulkomaille muuttoon oli etäsuhte. Yhdessä puolison työtilanteen sekä tämän suvun tai juurien (26 %) tärkeyden kanssa tämän voi tulkita viittaavan ylijäräisten perhe- ja lähisuhteiden suureen merkitykseen, jota käsitellään tarkemmin luvussa 3. Ehkä yllättävänkin tärkeiksi nousivat vastauksissa kokemukselliset syyt: peräti kaksi kolmesta mainitsi halun asua ulkomailla, ja seikkailun halunkin useampi kuin joka toinen (54 %). Opiskelu ja kielen oppiminen painoivat vaakakupissa eniten noin joka neljännen muuttopäätöksessä. Huomattavasti pienemmässä roolissa tämän kyselyn vastaajien parissa olivat sen sijaan puolison opiskelu, vanhempien tausta kohdemaassa tai paluu takaisin toiseen kotimaahan.

2. Muuttuva ulkosuomalaisuus -kyselyn vastaajat

Kuvio 5. Tärkeimmät syyt ulkomaille muuttoon (%).

Muuttosyyissä hahmottui samalla mielenkiintoisia sukupuolittaisia eroavaisuuksia. Miesten ulkomaille muuton taustalla “erittäin tärkeäksi” muuttosyyksi nostettiin yli puolessa vastauksista työ (54 %). Halu asua ulkomailla oli erittäin tärkeä puolestaan vajaalle kolmannekselle (28 %) miesvastaajista. Kolmanneksi tärkein ulkomaille muuton syy miesten parissa oli puolison työskentely (21 %).

Naisille sen sijaan työpaikka oli merkittävin (“erittäin tärkeä”) motivoija vain 30 prosentilla vastaajista. Sen sijaan naisten vastauksissa tärkeimmiksi ulkomaille muuton syiksi nousivat puolison työskentely (35 %), halu asua ulkomailla (34 %) sekä seikkailunhalu (25 %). Viidennes naisista ilmoitti etäsuhteen olleen vaikuttimena, kun ainoastaan 11 prosenttia miehistä ilmoitti sen tärkeimmäksi muuttosyykseen. Naisten muuttopäätökset näyttäisivätkin kytkeytyvän voimakkaammin paitsi puolison työhön myös yksilölliseen seikkailunhaluun ja parisuhteeseen. Miesten muuttosyyissä puolestaan nousevat ulkomailla asumisen kiehtovuuden lisäksi ennen kaikkea työskentely – yleensä oma, mutta joissain tapauksissa myös puolison.

3. Ylirajainen arki: perhe, sosiaaliset suhteet ja yhteydenpito Suomeen

Kansainvälisen liikkuvuuden, teknologisten innovaatioiden ja lisääntyneen matkailun myötä myös ylirajaiset sosiaaliset suhteet, kuten avioliitot ja perheet, ovat arkipäiväistyneet. Monenlaiset maiden rajoja ylittävät ylirajaiset suhteet ovat olennainen osa myös ulkosuomalaisuuden muuttuvaa kuvaa. Esimerkiksi ulkomaalaisten kanssa solmittujen avioliittojen määrä on kasvanut jatkuvasti 1990-luvulta lähtien. Tämä on vaikuttanut myös muuttoliikkeiden tutkimukseen: siinä missä kiinnostuksen kohteena ovat aiemmin olleet esimerkiksi kotiutuminen uuteen kotimaahan ja elämä siellä, uudempi tutkimus tarkastelee usein juuri ylirajaisien suhteiden, identiteettien ja käytäntöjen muotoutumista ja ylläpitoa (ks. esimerkiksi Asmuth et al. 2018; Hiitola et al. 2020; Leinonen 2020). Myös *Muuttuva ulkosuomalaisuus* -kysely on tästä lähtökohdasta pyrkinyt tavoittamaan ylirajaisen arjen rakentumiseen liittyviä tasoja.

Monikulttuurisia avioliittoja käsittelevissä tutkimuksissa on havaittu, että pienten kansallisuuksien edustajat avioituvat useammin kansallisen viitekehityksensä ulkopuolelle kuin suurten kansallisuuksien edustajat (Kalmijn 1998; Leinonen 2014). Tämä näkyy myös tässä kyselyssä, jossa vastanneiden puolisoista vain neljäsosa oli syntynyt Suomessa. Loppujen puoliso oli syntynyt ulkomailla. Suomen jälkeen yleisimmät maat, joista vastaajien puoliset olivat kotoisin, olivat Saksa (10 %), Yhdysvallat (8 %), Iso-Britannia (7 %), Ruotsi (5 %) ja Ranska (3 %). Eri maasta kotoisin oleva puoliso on tässäkin aineistossa merkittävä syy ulkomaille muuttoon. Puolisoiden yleisimpiä synnyinmaita tarkasteltaessa on siten selkeästi nähtävissä myös ne maat, joihin suomalaiset yleisimmin muuttavat (muut EU-maat ja Pohjois-Amerikka). Monissa tapauksissa puoliso siis löytyy siitä maasta, johon ollaan muutettu, mutta vaikutussuhde kulkee monissa tapauksissa myös niin päin, että muuttopäätös on seurausta suhteesta ulkomailla asuvaan henkilöön.

Perheiden ylirajaisuus rakentuu tyypillisesti toisaalta Suomen, toisaalta ulkomailta asuvan kumppanin kotimaan kautta. Puolisoiden uranäkymät eri kotimaissaan muodostuvat usein tärkeiksi asuinpaikan valintaperusteiksi. Kyselyyn vastanneista noin kolmasosa kertoikin, että puolison työtilanne oli erittäin tärkeä syy ulkomaille muuttoon. Joissain vastauksissa nousee kääntäen esille se, että ulkomailla syntyneen puolison on ollut vaikea työllistyä Suomessa, jolloin vastaaja on muuttanut puoliso-

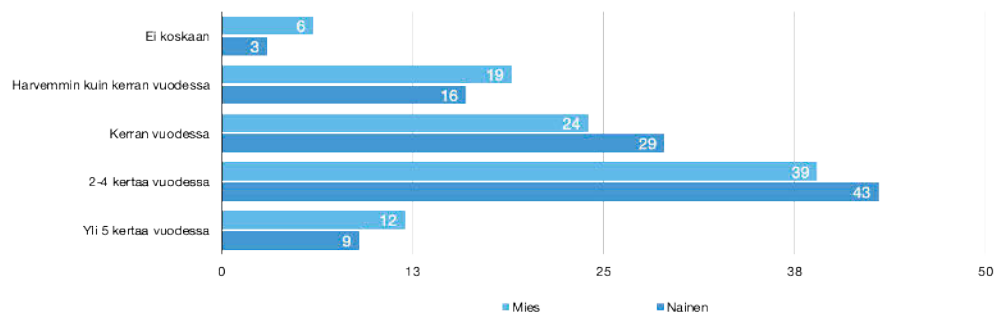
3. Ylirajainen arki: perhe, sosiaaliset suhteet ja yhteydenpito Suomeen

neen ulkomaille, jotta tämä työllistyisi paremmin. Ulkomaille muuttoon liittyviä syitä käsittelevissä avovastauksissa puoliso mainittiin 15 prosentissa vastauksissa.

Yhteydenpito Suomeen on tärkeää ulkosuomalaisille

Yhteydenpito ja vierailut Suomeen ovat kyselyn valossa erittäin tärkeitä useimmille ulkosuomalaisille. Myös Suomen asioiden seuraaminen hahmottuu tärkeänä. Kyselyyn vastanneista kaksi kolmasosaa kertoi seuraavansa Suomeen liittyviä asioita päivittäin ja neljäsosa viikoittain.

Suomessa myös vieraillaan suhteellisen usein (Kuvio 6). Vastaajista puolet (52 %) kertoi käyvänsä Suomessa useammin kuin kerran vuodessa, 28 prosenttia kerran vuodessa. Harvemmin kuin kerran vuodessa vastasi käyvänsä 17 prosenttia. Vain 3 prosenttia vastasi, ettei ole vieraillut Suomessa kertaakaan muuttonsa jälkeen. Viimeisten kahden vuoden aikana ulkomaille muuttaneiden joukossa oli hieman enemmän Suomessa useamman kerran vuodessa vierailevia. Kyselystä tiedon kutsukirjeen tai verkostojen kautta saaneiden välillä ei kuitenkaan ollut merkittävää eroa tässä suhteessa, kuten ei myöskään naisten ja miesten välillä. Ulkomailta asuttujen vuosien määrä ei siis tämän aineiston perusteella vaikuttaisi vähentävän merkittävästi Suomessa vierailujen määrää.

Kuvio 6. Vastaajien vierailut Suomessa sukupuolen mukaan (%).

Useimmiten Suomessa vierailivat nuoret aikuiset. Yli viisi kertaa vuodessa vierailevista suurin osa oli 26–30-vuotiaita. Perheellisistä harva kävi Suomessa yli viisi kertaa vuodessa. Niistä perheellisistä, joiden perheeseen kuului 1-3 lasta, noin 40 prosenttia vieraili Suomessa vieraili 2-4 kertaa vuodessa.

Eniten Suomen-vierailujen yleisyyteen vaikuttavat kuitenkin maantieteelliset välimatkat ja matkustamisen kalleus. Euroopasta vieraillaan Suomessa suhteessa selvästi useammin kuin Euroopan ulkopuolelta. Tosin monien Euroopan ulkopuolisten maiden osalta vastaajajoukot ovat kooltaan niin pieniä, että vastausten tulkinta vaatii

varovaisuutta. Yhdysvalloista, Australiasta ja Kanadasta vierailaan kuitenkin selkeästi harvemmin Suomessa kuin Euroopan maista. Globalisaatio ei siis kuitenkaan ole ”kultistanut” maailmaa sellaisella tavalla, että fyysisillä etäisyyksillä ei enää olisi merkitystä. Sen sijaan Euroopan sisällä ei löytynyt vahvoja eroja Suomessa vierailun määrän suhteen. Ainoa selkeä ero oli siinä, että Ruotsista ja Virosta vierailtiin Suomessa yli 5 kertaa vuodessa ja siten suhteessa enemmän kuin muualta.

Jossain määrin yllättävää on, että myöskään vastaajien tulotaso ei näytä vaikuttavan merkittävästi Suomessa vierailujen määrään. Alle 20 000 euroa vuodessa ansaitsevien vastaajien joukossa oli tosin jonkin verran enemmän niitä, jotka eivät olleet käyneet Suomessa kertaakaan (6 %). Tuloluokalla ei kuitenkaan ollut merkittävää vaikutusta niiden osuuksissa, jotka vierailivat Suomessa kaksi tai useamman kerran vuodessa.

Tärkeimmät Suomessa vierailemisen syyt olivat toisaalta lomailu, toisaalta perhe-, sukulais- ja ystävyysuhteiden ylläpitäminen. Suomessa käymisen syinä toistuvat myös erilaiset perhejuhlat, kuten häät, syntymäpäivät, rippijuhlat, hautajaiset ja ylioppilajuhlat. Lomailun ja sosiaalisten suhteiden ylläpidon jälkeen yleisimmäksi syyksi mainittiin työ. Toisaalta Suomen vierailuja arvioidessaan vastaajat kuvailivat myös yleisemmin henkiseen hyvinvointiin liittyvien vaikuttimien, kuten koti-ikävän ja kieli- ja kulttuuri-identiteetin roolia vierailujen taustalla:

”Halu viettää aikaa synnyinmaassa ja siinä kulttuurissa, kieli, varsinkin lasten suomen kielen taito on suurin syy” – Nainen, Sveitsi

”Ikääntyvät vanhemmat ja muut sukulaiset sekä Suomi-ikävä” – Nainen, Yhdysvallat

Niinikään usein toistuva tema vastauksissa olivat lasten suomen kielen ja kulttuurin omaksumiseen liittyvät seikat sekä sukulaisuussuhteiden ylläpitäminen lasten kotimaahan juurtumisen näkökulmasta. Myös aiemmissa tutkimuksissa on korostettu erityisesti suomen kieltä tärkeänä konkreettisena keinona välittää lapsille kuuluvuuden tunnetta Suomeen (Leinonen 2014). Monissa perheissä nähtiinkin tärkeäksi edesauttaa lasten kielen ja kulttuurin tuntemusta oleskelemalla Suomessa mahdollisimman paljon loma-aikoina:

”Suomessa asuvat ystävät sekä halu kasvattaa lapset suomalaisiksi, vaikka se onkin todella vaikeaa ulkomailla, erit. koronapelon takia” – Nainen, Ranska

”Halu tutustuttaa oma ulkomailla syntynyt lapsi Suomeen ja siellä asuviin sukulaisiin”
– Nainen, Kanada

Muina yksittäisinä syinä Suomessa käymiselle nousi esille muun muassa erilaisten käytännön asioiden hoitaminen sekä vapaa-ajan asunnon tai vanhan lapsuudenkodin huoltamiseen liittyvät asiat Suomessa.

Ydinperhe yhdessä, muut viestintäsovellusten päässä

Valtaosa kyselyn vastaajista oli perheellisiä. Vastanneista 73 prosenttia ilmoitti asuvansa yhdessä puolisonsa kanssa, kun taas kahdeksalla prosentilla vastaajista oli puoliso, mutta he eivät asuneet yhdessä. Vastaajista 19 prosenttia ilmoitti, ettei heillä ole puolisoa tai vakituista kumppania. Yleisin perhemuoto oli kolmihenkinen perhe.⁵ Perheelliset vastaajat ja näiden lapset asuivat yleensä samassa maassa. Vain pienellä osalla perhe-elämä oli ylirajaista siten, että ydinperheen jäsenet asuivat eri maissa. Etenkin alle 50-vuotiaiden vastaajien lapset asuivat pääsääntöisesti samassa maassa kuin vastaaja. Alle 50-vuotiaista perheellisistä vastaajista 92 prosenttia vastasi, että heidän lapsensa asuivat samassa maassa kuin vastaaja. Yli 50-vuotiaista puolestaan 64 prosenttia vastasi lastensa asuvan samassa maassa kuin vastaaja.

Vastaajien vanhemmat, isovanhemmat, lastenlapset ja sisarukset puolestaan asuivat useimmiten Suomessa. Eri maissa asuviin perheenjäseniin pidettiin yhteyttä puhelimitse, videopuheluilla sekä erilaisten viestintäsovellusten, kuten WhatsAppin tai Messengerin, avulla. Sähköpostitse tai kirjeitse yhteyttä ei juurikaan pidetty. Viestintäkanavien käyttö erosi jossain määrin riippuen siitä, kehen ja erityisesti minkä sukupolven edustajiin oltiin yhteydessä. Erilaisten digitaalisten sovellusten (esim. WhatsApp tai Messenger) avulla pidettiin yhteyttä erityisesti eri maassa asuviin ystäviin (88 % vastaajista), sisaruksiin (77 %) ja vanhempiin (69 %). Sen sijaan eri maissa asuviin isovanhempiin pidettiin eniten yhteyttä puhelimitse (20 %).

Ulkosuomalaiset viihtyvät ja voivat asuinmaassaan hyvin

Hyvinvointi jaetaan usein kolmeen osa-alueeseen: terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin eli elämänlaatuun (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021). Nämä osa-alueet limittyvät yhteen monin eri tavoin. Suurin osa vastaajista ilmoitti viihtyvänsä kotimaassaan melko hyvin (44 %) tai erittäin hyvin (45 %). Huonosti ("en lainkaan") vastasi viihtyvänsä vain alle prosentti vastaajista, ja melko huonosti ("en kovin hyvin") 3 prosenttia vastaajista.

Enimmäkseen hyvä asuinmaassa viihtyminen kytkeytyi useimpien kohdalla melko vahvoihin sosiaalisiin suhteisiin. Useampi kuin puolet vastaajista ilmoitti, että heillä on erittäin hyvät (23 %) tai melko hyvät (46 %) sosiaaliset verkostot asuinmaassaan. Vastaajista noin joka kymmenes ilmoitti, että heillä on melko huonot sosiaaliset ver-

⁵ Vastaajista 43 % asuu kotitaloudessa, johon kuuluu vastaajan lisäksi kaksi henkilöä, 18 % kotitaloudessa johon kuuluu vastaajan lisäksi yksi henkilö. 15 prosentissa kotitalouteen kuuluu vastaajan lisäksi kolme henkilöä, ja samoin 15 %:n kohdalla vastaajan lisäksi neljä henkilöä.

kostot, ja hieman alle kaksi prosenttia piti sosiaalisia verkostoja asuinmaassaan erittäin huonoina.

Valtaosa vastaajista arvioi terveydentilansa joko erittäin hyväksi (42 %) tai melko hyväksi (47 %). Vain alle prosentti vastaajista kertoi terveydentilansa olevan erittäin huono, ja kaksi prosenttia melko huono. Kyselyyn vastanneiden ulkosuomalaisten hyvinvointi oli siis heidän omasta mielestään pääsääntöisesti hyvä.

Asuinmaan asukkaat ja "ekspatriaatit" korostuvat sosiaalisissa suhteissa

Nykyiset ulkosuomalaiset ovat kyselyn valossa tiiviisti asuinmaihinsa verkostoituneita. Vastaajat viettävät selvästi enemmän aikaa muista maista ja nykyisestä asuinmaastaan kotoisin olevien kuin muiden ulkosuomalaisten kanssa. Jälkimmäinen ryhmä on tärkeä vain pienelle osalle vastaajista. Vastaajista asuinmaassaan asuvien muiden suomalaisten kanssa päivittäin tai viikoittain vietti aikaa viidesosa, kun taas nykyisestä asuinmaastaan kotoisin olevien kanssa päivittäin tai viikoittain yli puolet vastaajista. Samalla muut asuinmaahan muualta muuttaneet muodostavat kansainvälisen viiteryhmän, joka on monille tärkeämpi kuin muut ulkosuomalaiset. Muista maista kotoisin olevien kanssa vietti aikaa päivittäin tai viikoittain vajaa puolet vastaajista.

Sosiaalisissa suhteissa ja ulkosuomalaisyhteisön tärkeydessä hahmottuu kuitenkin maakohtaisia poikkeuksia. Erityisesti Espanjassa, Ruotsissa ja Virossa kyselyyn vastanneista yli kolmasosa vietti aikaa muiden suomalaisten kanssa päivittäin tai viikoittain. Näissä maissa olevien suhteellisen suurten ulkosuomalaisyhteisöjen sisällä on siis vilkasta sosiaalista kanssakäymistä. Osittain yhteisöjen koko itsessään edesauttaa tätä aktiivisuutta esimerkiksi mahdollistamalla vilkkaan järjestö-, seurakunta- ja koulutoiminnan. Samalla erityisesti Viron ja Ruotsin kohdalla maantieteellinen läheisyys Suomen kanssa tekee ylirajaisuudesta myös fyysisessä mielessä arkipäiväistä. Monien vastaajien elämänpiiri ja sosiaaliset suhteet ovat rakentuneet kummallekin puolelle rajaa, kun matkustamisen ja yhteydenpidon vaivattomuus on sen mahdollistanut. Lisäksi ruotsinsuomalaiset muodostavat vakiintuneen ja verrattain suuren vähemmistön, jolle on myös taattu oikeuksia: suomen kieli on vuodesta 1999 asti ollut virallinen vähemmistökieli. Espanjan vilkkaissa ulkosuomalaisyhteisöissä korostuu puolestaan eläkeläisten suhteellisen suuri osuus, mutta myös perheelliset muuttajat kouluikäisine lapsineen.

Puolet harkinnut paluuta Suomeen

Suomesta on koko 2010-luvun muuttanut enemmän Suomen kansalaisia pois kuin maahan on palannut, ja Suomen kansalaisten nettomaahanmuutto on ollut tappiollista koko 2010-luvun. Vuosi 2020 on tässä suhteessa poikkeuksellinen, sillä Suomen kansalaisten nettomuutto on positiivinen ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2009.⁶ Paluumuuttoa on kasvattanut etenkin koronapandemia, josta tarkemmin alla. Kuitenkin palaamisen kynnyksiä ovat madaltaneet myös jotkin aiemmin käynnistyneet kehityskulut, erityisesti työpaikan fyysisen sijainnin vähentynyt merkitys. Monipaikkaisuus, eli asuminen ja työn tekeminen kahdessa tai useammassa maassa ja sen myötä eri paikkojen tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen, on yhä yleisempää. Kyselyn valossa syyt Suomeen palaamiseen liittyvät kuitenkin usein myös perinteisempiin syihin, kuten esimerkiksi haaveisiin eläköitymisestä ja lasten kasvatuksesta kotimaassa, jotka painavat monien palaajien vaakakupissa.

Muuttuva ulkosuomalaisuus-kyselyn vastanneiden suhtautuminen paluumuuttoon oli jakautunutta. Vajaa puolet (43 %) oli harkinnut paluumuuttoa Suomeen, ja lähes sama määrä (42 %) puolestaan ei (Taulukko 4). Epävarmoja oli 15 prosenttia vastaajista. Paluuhaluukkuus näyttäisi kytkeytyvän jossain määrin ulkomailla asumisen keston. Niinpä kutsukirjeen kautta tavoitetut, jotka olivat pääsääntöisesti muuttaneet Suomesta vasta kahden viimeisen vuoden aikana, paluumuuttoa harkinneita oli puolet, kun taas paluumuutto ei ollut ajankohtaista 34 prosentille. Verkostojen kautta tavoitetut, joista monet ovat asuneet ulkomailla jo pitkään, vain 39 prosenttia oli harkinnut paluumuuttoa.

Taulukko 4. Vastaajien paluumuuttoaiheet.

Harkinnut paluumuuttoa Suomeen	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
Yhteensä	43%	42%	15%
Mies	43 %	43 %	14 %
Nainen	43 %	42 %	15 %
Kutsukirje	50 %	34 %	16 %
Verkostot	39 %	47 %	14 %

⁶ Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön ennakkotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1798–28381. joulukuu 2020. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 14.5.2021]. http://www.stat.fi/til/vamuu/2020/12/vamuu_2020_12_2021-01-21_tie_001_fi.html. Tilastokeskus, Maahan- ja maastamuutto muuttomaan, ikäryhmän ja kansalaisuuden mukaan, 1990-2020. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_muutl/statfin_muutl_pxt_11aa.px/table/tableViewLayout1/ [viitattu: 16.5.2021].

Miesten ja naisten välillä ei ollut juurikaan eroa paluumuuttoaikeiden suhteen. Myöskään perheen koko ei vaikuttanut tähän merkittävästi. Lisäksi suhtautuminen paluumuuttoon jakautui eri koulutusluokissa melko tasaisesti. Pelkän kansa- tai peruskoulun käyneiden joukossa oli havaittavissa selkeä ero muihin vastaajiin: Tässä ryhmässä vain 36 prosenttia oli harkinnut paluumuuttoa, kun taas peräti 64 prosenttia ei pitänyt sitä itselleen ajankohtaisena. Tähän ryhmään kuului kuitenkin vain kaksi prosenttia kaikista vastanneista, joten otos ei ollut kovin suuri.

Taulukko 5. Vastaajien aikomus asua nykyisessä asuinmaassa.

Asuminen nykyisessä asuinmaassa	Mies	Nainen
Pysyvästi	38 %	49 %
Useita vuosia	54 %	44 %
Vuoden	3 %	3 %
Vähemmän kuin vuoden	5 %	4 %
N	621	2068
%	100 %	100 %

Eri asuinmaiden välillä näkyi jonkin verran eroja siellä asuvien ulkosuomalaisten paluumuuttohalukkuudessa. Belgiassa, Puolassa, Singaporessa ja Yhdysvalloissa yli puolet vastaajista vastasi harkitsevansa paluumuuttoa. Paluumuuttohalut olivat puolestaan suhteellisesti jonkin verran muita maita alhaisempia Espanjassa, Tanskassa, Thaimaassa, Australiassa, Kreikassa ja Brasiliassa, joissa yli puolet vastaajista ei ollut harkinnut paluumuuttoa, karkeasti kolmasosan harkitessa sitä. Toisaalta monissa näistä maista vastausten määrä on alhainen (esimerkiksi Singaporen, Puolan, Thaimaan, Brasilian ja Kreikan osalta 11–23 vastaajaa). Espanjan, Belgian, Australian ja Yhdysvaltojen osalta vastausmäärä oli kaikissa vähintään 80. Näissä maissa hieman reilu puolet vastaajista oli harkinnut paluuta, noin kolmasosa taas ei. Esimerkiksi Yhdysvaltojen 452 vastaajasta 52 prosenttia oli harkinnut paluuta Suomeen, 31 prosenttia ei, mikä kertoo melko merkittävästä muuttohalukkuudesta. Espanjassa asuvat vastaajat olivat vähiten kiinnostuneita paluumuutosta Suomeen. Yhteensä 133 vastaajasta vain 26 prosenttia oli harkinnut paluumuuttoa Suomeen, 56 prosenttia taas ei.

Näiden lukujen pohjalta voidaan esittää lähinnä varovaisia arvioita siitä, että elämäntapaan ja esimerkiksi eläkeläisyyden viettoon liittyen Suomesta muualle muuttaneet näyttävät olevan suhteellisen vakaasti asuinmaahansa kiinnittyneitä. Nämä ryhmät korostuvat esimerkiksi juuri Espanjassa ja Thaimaassa. Samaan aikaan talouden suhdannevaihtelut ja koronaviruspandemia saattavat vaikuttaa suuremmin työ- ja opintomahdollisuuksien perässä muuttaneisiin, jotka ryhminä korostuvat Yhdysvaltojen, Belgian ja Singaporen kaltaisissa vauraissa talouden ja hallinnon keskuksissa. Belgian tapauksessa merkittävimpänä syynä paluumuutolle on myös monien EU-töiden määrääikaisuus.

3. Ylirajainen arki: perhe, sosiaaliset suhteet ja yhteydenpito Suomeen

Kyselyyn vastanneet ilmoittivat yleisesti monia eri syitä sille, miksi he harkitsivat paluumuuttoa Suomeen. Kaksi useimmin mainittua syytä liittyivät perhesyihin ja sukulaisiin Suomessa sekä Suomeen kaipuuseen. Myös puolison kansalaisuudella on vaikutusta paluumuuttohalukkuuteen, mikä näkyy vastaavalla tavalla myös ulkomaille muuttamisen syissä. Yksin asuvalla henkilöllä tai henkilöllä, jonka puoliso on suomalainen, on matalampi kynnys harkita paluumuuttoa. Lisäksi etenkin lasten kasvatusta, koulutusta ja turvallinen elinympäristö nousivat esille yksittäisinä syinä harkita paluumuuttoa Suomeen:

“Edullisempi päivähoito, koulutus ja terveydenhuolto lapsille joita toivottavasti saan tulevaisuudessa” – Nainen, Kanada

“Lapsen kasvatus Suomessa tuntuu turvallisemmalta” – Nainen, Yhdysvallat

“Ekonomiska förutsättningar samt utbildningsmöjligheter för mina barn” – Nainen, Israel

Opiskeluun liittyvät syyt, poliittinen tilanne vastaajan kotimaassa tai koronaepidemia eivät olleet yhtä tärkeitä syitä (viimeksi mainitusta lisää luvussa 3). Muita yksittäisiä syitä, joiden vuoksi vastaajat olivat harkinneet paluumuuttoa Suomeen, olivat erityisesti eläköityminen, sekä muun muassa asumiskustannukset, terveydenhuolto ja sosiaalipalvelut, ystävät, Suomen luonto, kulttuuri sekä elämänlaatu ylipäänsä:

“Eläkkeellä Suomeen.” – Nainen, Saksa

“Puolison halukkuus kokeilla elämää Suomessa.” – Nainen, Japani

“Työ- ja perhe-elämän tasapaino Suomessa (tulevat lapset).” – Nainen, Saksa

“Släktingar i Finland.” – Mies, Ruotsi

4. Koronavirus ja Brexit lisäsivät vain osan paluuhalukkuutta

Vuonna 2020 ulkosuomalaisyhteisöihin vaikutti dramaattisesti kaksi suurta haastetta: koronaviruspandemia (alla lyhyemmin koronapandemia), sekä Ison-Britannian ero EU:sta eli Brexit. Keväällä 2020 globaaliksi muuttunut koronapandemia vaikutti käytännössä kaikkeen ja kaikkialla ympäri maailmaa. Se on kohdistunut erityisen voimakkaasti moniin siirtolaisyhteisöihin, ja johtanut varsinkin ns. globaalien etelän maista tulleiden muuttajien laajamittaiseen paluuseen lähtömaihinsa, usein vaikeissa oloissa (IOM 2020). Myös vauraista länsimaista kotoisin olevat muuttajat ovat joutuneet tekemään vaikeita arkeen ja asuinpaikkaan liittyviä päätöksiä nopeasti muuttuvassa epävarmuuksien, rajallisen tiedon ja uusien matkustusrajoitusten oloissa. Koska Isosta-Britanniasta on varsinkin 2000-luvulla tullut yksi suosituimmista suomalaismuuttajien kohdemaista, Brexit on vaikuttanut tuhansien ulkosuomalaisten arkeen. Sillä on koronapandemian tavoin ollut uudenlaisia epävarmuuksia synnyttävä ja ylirajaista arkea vaikeuttava vaikutus.

Vastaukset ajoittuvat loppuvuoteen 2020, jolloin pandemian ensimmäinen aalto oli jo selätetty suurella osalla maailmaa, mutta toisen aallon ja rokotuksiin liittyvien epävarmuuksien keskellä tilanne oli haastava. Vaikka koronapandemia piti otteessaan ja Brexit vaikutti tavalla tai toisella tuhansien ulkosuomalaisten elämään, kumpikaan ei tämän kyselyn valossa näyttäisi ainakaan loppuvuoteen 2020 mennessä synnyttäneen joukkomittaista halua palata Suomeen, kuten alla tarkemmin esitetään. Vaikka kumpikin omalta osaltaan näyttäisi esimerkiksi Tilastokeskuksen ennakkotilastojen valossa kiihdyttäneen paluumuuttoa jonkin verran, tässä kyselyssä trendi ei ollut nähtävissä. Vastaukset vaikuttavat ennemminkin kertovan ulkosuomalaisuuteen (ja siirtolaisuuden kuvaan yleisemmin) kuuluvasta tietynlaisesta ”resilienssistä”: ylirajaisesti rakentuneiden työn, perhe-elämän ja opintojen joustavuudesta ja suhteellisesta kestävytydestä epävarmoissakin oloissa. Lähitulevaisuudessa nähtäneen, kuinka suurena piikkinä Brexit tai erityisesti koronapandemia näyttäytyvät paluumuuttoa koskevilla tilastoilla.

Koronavirus mullisti arjen...

Koronapandemia on vaikuttanut ulkosuomalaisten arkielämään monella eri tavalla. Kyselyn vastauksissa toistuivat elämää rajaavat asiat, etenkin matkustamiseen ja liik-kumiseen liittyvät rajoitukset, jotka ovat sinänsä yleismaailmallisia, mutta synnyttävät usein erityislaatuista seurauksia ylirajaista arkea eläville. Varsinkin matkustuskiellot Suomeen, koulujen ja päiväkotien sulkeminen, etätyöt, töiden loppuminen, lomauttamiset, opiskelujen keskeytyminen sekä yleisesti ottaen elämäntilanteen pieneneminen näkyvät vastauksissa. Matkustuskiellot vaikeuttivat etenkin perhe- ja ystävyys-suhteiden ylläpitoa:

"[...]emme pääse käymään Suomessa ja se harmittaa tosi paljon. Lapsen olisi hyvä nähdä isovanhempia koska ovat jo vanhoja. Vuosi on pitkä aika olla näkemättä. Karanteenitajoitusten takia emme pääse Suomeen." — Nainen, Sveitsi

"Tkäni vuoksi ollut karanteenissa jo 6 kuukautta. Rajoittanut ulkoilemista ja harrastuksia sekä ystävien tapaamista." — Nainen, Chile

"Lapset kävivät etäkoulua keväällä 2020 pari kuukautta. Maskipakko on voimassa edelleen kodin ulkopuolella. Muita ihmisiä saa tavata 5 henkilön ryhmässä ja kotiin saa kutsua päivässä 5 vierasta. Matkustaminen on mahdotonta koska palaamiseen tarvitaan lupa viranomaisilta ja lisäksi pitää olla 2 viikkoa hotellikaranteenissa omalla kustannuksella. Läheiset eivät pääse vierailulle Suomesta." — Mies, Singapore

Osa vastaajista kertoi koronapandemian vaikuttaneen arkeen erittäin paljon, ja moni suhtautui erityisesti toimeentuloon ja tulevaisuuteen laajemminkin hyvin epävarmasti:

"Yliopistoelämä on hyvin ikävää ja minimaalista, opetan ja luennoin pelkästään internetin välityksellä, ohjaaajan tapaan vain Skypen kautta, seminaareja eikä muutakaan akateemisia tapahtumia pidetä yliopistolla... Lomasuunnitelmat tietysti menivät täysin pilalle, en ole päässyt nyt käymään Suomessa yli vuoteen." — Nainen, Iso-Britannia

"Lite, mycket oro när jag skulle föda mitt barn mitt i coronakrisen." — Nainen, Norja

"Lasten koulun tarjoama online-opiskelu on melko huono. Sosiaalinen kanssakäyminen on todella vähäistä ja se hieman alkaa jo tuntumaan." — Nainen, Yhdysvallat

"Absolute quarantine for months, constantly wearing masks, much more difficulties finding a job, working condition during Coronavirus too extreme for employees, absolute travel restriction, distance learning that did not work out well for an entire semester." — Nainen, Itävalta

Läntisten teollisuusmaiden ulkopuolella asuvien vastauksissa nousee esille pääpiirteittäin samanlaisia sosiaalisen kanssakäymisen vähyyteen, työhön ja yleiseen epävarmuuteen liittyviä huolia kuin muuallakin. Joissain vastauksissa nousevat kuitenkin esille myös koronapandemian rajummat taloudelliset vaikutukset keskituloisissa ja köyhissä maissa sekä heikompien turvaverkkojen synnyttämät huolet.

“Sosiaaliset rajotteet, ulkonaliikkumiskiello, ihmiset menettäneet työpaikkoja ja ajat ovat tiukat monilla.” – Mies, Etelä-Afrikka

“We try to stay as much in the house as possible. The children had almost the whole year, online lessons. I go once every two weeks to the supermarket and make the purchases for all of us (including my parents that I try to keep them indoors as much as possible too).” – Nainen, Brasilia

Esimerkiksi Etelä-Korean tapauksessa nostetaan esille myös yksityisyyden suojan heikkous:

“[...] Taudin saamisen sosiaalinen stigma pelottaa kaikkia, mutta varsinkin ulkomaalaisia, koska paikallinen media ristinnaulitsee erityisesti ulkomaalaiset taudinkantajat. Täällä ei suojella henkilön henkilötietoja samalla lailla kuin Suomessa, koska kaikille alueella asuville lähetetään tekstiviesti, jossa lukee taudin saaneen ikä, asuinnaapurusto, sukupuoli ja kansalaisuus. Lisäksi henkilön edeltävän viikon aikana kulkema reitti julkaistaan julkisesti netissä, jotta altistuneet voivat katsoa ovatko olleet kontaktissa. Toimii taudin jäljitykseen, mutta on erityisesti ulkomaalaiselle todella pelottavaa koska meidät tunnistaa joukosta niin helposti...” – Nainen, Etelä-Korea

Noin viidennes vastaajista ilmoitti joutuneensa työskentelemään kotoa käsin. Samalla vain viisi prosenttia oli kärsinyt suoraan pandemiaan liittyvästä työttömyydestä, lomautuksista tai työtuntien ja työmahdollisuuksien vähenemisestä. Näiden lukujen osalta on toki muistettava, että vastaukset on lähetetty vuoden 2020 loppupuolella, minkä jälkeen tilanne on voinut monien kohdalla jo olennaisesti muuttua pandemian pitkittyessä. Vastaajista noin joka kymmenes kertoi asuinmaassaan olleista ”lockdowneista”, ulkonaliikkumiskielloista tai karanteeneista, joiden kestot vaihtelivat kahdesta kuuteen kuukauteen. Maskipakosta mainitsi noin kuusi prosenttia vastaajista.

Koronapandemia on vaikuttanut erityisen dramaattisesti ulkosuomalaisten mahdollisuuksiin ylläpitää sosiaalisia suhteita asuinmaassaan. Suurin osa vastaajista kertoi koronatilanteen vähentäneen sosiaalisen kanssakäymisen määrää heidän asuinmaassaan erittäin (44 %) tai melko paljon (35 %). Vain kolme prosenttia vastasi, ettei pandemia ole vähentänyt sosiaalisen kanssakäymisen määrää. Moni vastaaja kertoi pandemian vaikuttaneen negatiivisesti heidän mielenterveyteensä sekä sosiaalisten suhteiden puuttumisen lisänneen yksinäisyyttä ja ahdistusta. Avovastaukset antavat

4. Koronavirus ja Brexit lisäsivät vain osan paluuhalukkuutta

samalla viitteitä siitä, että koronapandemia on korostanut lähisuhteiden ja myös muiden ulkosuomalaisien merkitystä sosiaalisessa elämässä.

Suurin osa kertoi siis koronan vaikuttaneen heidän elämäänsä monin, osittain dramaattisinkin tavoin. Vastaajien elämäntilanteet vaihtelivat kuitenkin vahvasti eri maiden ja elämäntilanteiden välillä. Vajaa kymmenesosa katsoikin, ettei pandemia ole vaikuttanut merkittävästi heidän elämäänsä. Osa kertoi omalta kannaltaan jopa positiivisista vaikutuksista:

”[Pandemia on vaikuttanut] ainoastaan matkojen perumisen, sosiaalisen etäisyyden ja maskin käytön kautta. Muuten olen pystynyt elämään tavallista elämää.” – Nainen, Yhdysvallat

”[Vaikuttanut] positiivisesti. Rauhallisempaa töissä. Työntekoa enemmän kotoa käsin. Enemmän aikaa perheelle ja harrastuksille.” – Nainen, Ruotsi

Yksittäisissä vastauksissa mainittiin elämänlaadun jopa parantuneen koronan aikana työn ja kotielämän muututtua kiireettömämmäksi. Positiivisena asiana nähtiin muun muassa se, että vastaajilla oli mahdollisuus viettää enemmän aikaa perheensä kanssa, ja etätöiden takia myös työmatkustaminen jäi vähemmälle.

Kuten ihmisiä kaikkialla maailmassa, koronapandemia kohteli siis ulkosuomalaisiakin monin eri tavoin. Koetut vaikutukset vastaushetkellä eli loppuvuodesta 2020 vaihtelivat olemattomasta erittäin suuriin. Monet vastaajien mainitsemista haasteista olivat yleismaailmallisia ja koskettivat tuona aikana suurta osaa maailman väestöstä. Lisäksi pandemian pitkäaikaisia vaikutuksia omaan elämäntilanteeseen oli kenties mahdotonta arvioida vastaushetkellä, jolloin valtaosassa maailmaa elettiin pandemian ns. toista aaltoa. Kuitenkin nimenomaan ylijäräisten perhe- ja ystävyysuhteiden ylläpitäminen on ollut kyselyn valossa erityisen haastavaa maailman ”mennessä kiinni” ja valtioiden rajojen sulkeutuessa.

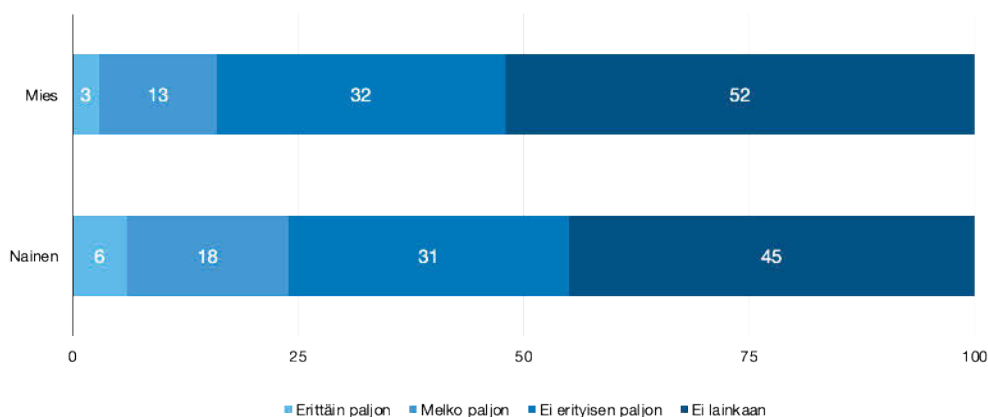
...muttei lisännyt välittömästi paluuhalukkuutta

Vaikka Suomen kansalaisten nettomuutto on ollut tappiollista läpi 2010-luvun, vuonna 2020 muuttovirta kääntyi ja useampi muutti takaisin Suomeen kuin Suomesta pois. Tilastokeskuksen mukaan paluumuuttajia oli noin tuhat enemmän kuin edellisinä vuosina. Siitä huolimatta ja hieman yllättäen vain viidesosa *Muuttuva ulkosuomalaisuus* -kyselyyn vastaajista kertoi pandemian lisänneen heidän muuttohaluaan Suomeen joko erittäin tai melko paljon. Muuttohalua lisäsivät muun muassa huoli vanhemmista, halu tavata sukulaisia ja ystäviä, puhtaan luonnon ja ulkoilumahdollisuuksien korostunut

merkitys, sekä Suomen asuinmaata parempi koronatilanne. Myös pandemian kiristämä poliittinen tilanne vastaajan asuinmaassa mainittiin muutamissa vastauksissa.

Valtaosa vastaajista kuitenkin katsoi vielä loppuvuonna 2020, että koronapandemia ei ollut lisännyt heidän paluuhalukkuuttaan Suomeen erityisen paljoa (33%) tai lainkaan (47%). Tässä tuloksessa ei ole juurikaan eroja niiden vastaajien osalta, jotka olivat saaneet tiedon kyselystä kutsukirjeen ja niiden, jotka olivat saaneet tiedon kyselystä erilaisten verkostojen kautta. Keskimäärin pidempään ulkomailla asuneessa jälkimmäisessä ryhmässä oli hieman enemmän niitä, joiden paluuhalukkuutta koronapandemia ei ollut lisännyt lainkaan (49 %). Pidempään ulkomailla asuneiden kynnys jättää nykyinen asuinmaansa oli kuitenkin vain muutamia prosenttiyksiköitä kutsukirjeen kautta tavoitettuja korkeampi.

Sen sijaan mielenkiintoista on, että koronapandemian vaikutus paluuhalukkuuteen näyttäisi olevan jossain määrin sukupuolittunut (Kuvio 7). Naisista viidesosa (24 %) katsoi koronatilanteen lisänneen heidän paluuhalukkuuttaan joko erittäin tai melko paljon, kun miehillä vastaava luku oli vain 16 prosenttia.

Kuvio 7. Paluumuuttohalukkuuden lisääntyminen koronapandemian vuoksi sukupuolen mukaan (%).

Tätä sukupuolittuneisuutta voivat osaltaan selittää miesten ja naisten alkuperäiset syyt ulkomaille muuton taustalla: miehillä ylivoimaisesti tärkein syy ulkomaille muuttoon oli työskentely, kun puolestaan naisilla syinä olivat puolison työskentely tai halu seikkailulla ja kokea ulkomailla asuminen. Jos työ ei pidättele naisia nykyisessä kotimaassa yhtä vahvasti kuin miehiä, paluumuutto saattaa näyttäytyä realistisena mahdollisuutena silloin, kun ulkomailla asumisen edellytykset muuttuvat epävarmemmiksi, liikkuvuus hankaloituu ja elämänlaatu heikkenee pandemian myötä. Erityisesti äitien ja isienkin näkökulmasta lasten etäkoulu pandemian aikana on herättänyt pohdintaa monipaikkaisen asumisen mahdollisuuksista. Liikkuvuuteen liittyvistä rajoituksista huolimatta Suomen kansalaisilla on perustuslaillinen oikeus palata Suomeen ja lähteä Suomesta periaatteessa milloin vain. Voidaan olettaa, että muuttamisen mahdol-

4. Koronavirus ja Brexit lisäsivät vain osan paluuhalukkuutta

lisuutta (ja siten kenties paluumuuttoa) pidettiin naisten parissa juuri näistä syistä potentiaalisempänä vaihtoehtona.

Myös Brexit heikensi hyvinvointia, mutta lisäsi vain osan paluuhalukkuutta

Toinen monien ulkosuomalaisten elämää myllertänyt tapahtuma vuonna 2020 oli Ison-Britannian ero Euroopan unionista eli Brexit. Brexitiin liittyvät kysymykset aukesivat kyselylomakkeessa vain niille vastaajille, jotka ilmoittivat pääasialliseksi asuinmaakseen Ison-Britannian. Osioon tuli yhteensä 372 vastausta. Vastauksista käy ilmi, että Brexit on vaikuttanut Britanniassa asuvien suomalaisten tulevaisuuden näkymiin ja viihtyvyyteen asuinmaassaan monilla eri tavoilla.

Suurin osa, 68 prosenttia, kertoi Brexitin vaikuttaneen negatiivisesti heidän kokemuksiinsa kuulumisesta asuinmaahansa ja sen yhteiskuntaan. Muutama vastaaja kertoi epävarman tilanteen jouduttaneen kaksoiskansalaisuuden hakua oman oikeudellisen asemansa turvaamiseksi. Osa myös kertoi, kuinka ilmapiiri maassa on muuttunut ikävämmäksi vuoden 2016 kansanäänestyksen jälkeen ja kuinka asenteet ulkomaalaisia kohtaan ovat kiristyneet. Osa vastausajankohtana katsoikin, ettei tuntenut enää Brexitin jälkeen kuuluvansa täysin osaksi brittiläistä yhteiskuntaa.

Osioon vastanneista joka kymmenes oli sitä mieltä, että Brexitin takia heidän tulevaisuutensa Ison-Britanniassa on muuttunut epävarmaksi, ja 67 prosenttia kertoi sen vaikuttaneen heidän tulevaisuuden suunnitelmiinsa tavalla tai toisella. Viidesosa vastaajista kertoi lisäksi Brexitin vaikuttaneen suoraan heidän työtilanteeseensa. Sen sijaan opiskelutilanteeseen, yhteydenpitoon Suomeen, parisuhteeseen tai suhteeseen puolison sukulaisiin Brexit ei vastaajien mukaan ollut juurikaan vaikuttanut. Brexit näkyi myös vastaajien hyvinvoinnissa, ja pieni osa vastaajista kertoi Brexitin vaikuttaneen negatiivisesti jopa heidän mielenterveyteensä. Yleisesti monet kuvasivat pitkään jatkunutta epävarmuuden tilaa:

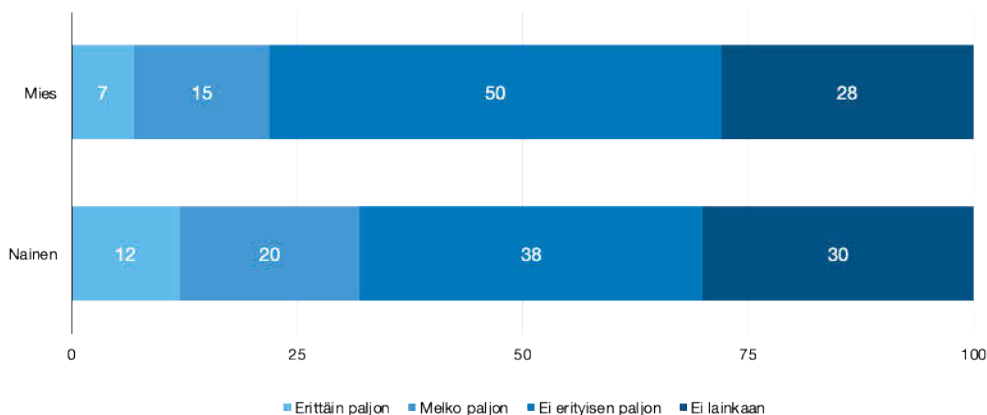
“Haluan muuttaa pois Britanniasta. Varsinkin siitä syystä että kun saan lapsia niin heidän ei tarvitse kärsiä mahdollista syrjintää.” – Mies

“Raivostuttava epätietoisuuden tunne.” – Nainen

“Epävarmuus tulevaisuudesta yleensä.” – Mies

“Mielenterveyteen/ahdistukseen ja rahatilanteeseen.” – Nainen

Valtaosa osioon vastanneista oli kuitenkin sitä mieltä, ettei Brexit lisännyt heidän halukkuuttaan palata Suomeen erityisen paljon (40 %) tai lainkaan (30 %). Vajaa kolmasosa kertoi Brexitin lisänneen heidän halukkuuttaan palata Suomeen melko paljon (19 %) tai erittäin paljon (11 %). Kiinnostavasti Brexit oli siis loppuvuonna 2020 saanut suhteellisesti hieman useamman harkitsemaan paluuta Suomeen kuin koronapandemia. Samaan aikaan viidesosa osioon vastanneista oli kuitenkin sitä mieltä, ettei Brexit ole vaikuttanut tai vaikuta heidän tilanteeseensa millään tavalla. Paluuhalukkuuteen liittyvissä vastauksissa näkyi kuitenkin koronapandemiaan liittyvien vastausten suuntaisia sukupuolen mukaisia eroja. Niinpä naisista 32 prosenttia, mutta miehistä vain 22 prosenttia, katsoi Brexitin lisänneen heidän paluumuuttohalukkuuttaan joko erittäin tai melko paljon (Kuvio 8).

Kuvio 8. Paluumuuttohalukkuuden lisääntyminen Brexitin vuoksi sukupuolen mukaan (%).

Tulokset vastaavat pääpiirteittäin aiemman, Lontoossa asuvia pohjoismaalaisia käsittelevän kyselytutkimuksen tuloksia (Koikkalainen 2019). Siinä moni vastaaja kertoi pettyneensä brittiläiseen politiikkaan ja asenteisiin sekä kokeneensa maan ilmapiirin muuttuneen kovemaksi ja ulkomaalaisvastaisemmaksi. Myös suhtautuminen Isosta-Britanniasta muuttamiseen oli samansuuntainen kuin tähän kyselyyn vastanneilla. Koikkalaisen aineistossa 65 prosenttia vastanneista uskoi asuvansa kolmen vuoden päästä edelleen Lontoossa (Koikkalainen 2019, 8). *Muuttuva ulkosuomalaisuus* -kyselyn aineistossa vastaavasti 65 prosenttia oli sitä mieltä, ettei Brexit ollut lisännyt heidän halukkuuttaan palata Suomeen erityisen paljon tai ollenkaan.

Valtaosa vastaajista ei siis loppuvuonna 2020 kokenut sen paremmin koronan kuin Brexitinkään lisänneen ratkaisevasti heidän haluaan palata Suomeen. Saadut tulokset näyttäisivätkin korostavan monien ulkosuomalaisten suhteellisen vahvaa kiinnittymistä asuinmaihinsa. Silti on selvää, että Brexitillä ja koronapandemialla on ulkosuomalaisuuteen merkittäviä vaikutuksia, joista osan voidaan arvioida jäävän pitkäaikaisiksi. Suomessa ja muissa maissa pitkään voimassa olleet ja herkästi uudelleen

4. Koronavirus ja Brexit lisäsivät vain osan paluuhalukkuutta

aktivoituvat matkustusrajoitukset ja karanteenisäännökset ovat tehneet ylirajaisista perhe- ja ystävyys-suhteista aiempaa epävarmempia ja työläämpiä ylläpitää. Suomen kansalaisten epävarmemmaksi muuttunut asema ja kaventuneet sosiaaliset oikeudet Isossa-Britanniassa vaikuttanevat samansuuntaisesti. Koronapandemia on samalla vaikeuttanut sosiaalisten suhteiden solmimista asuinmaassa. Koronaviruksen globaalit taloudelliset vaikutukset ovat lisäksi saattaneet vähentää suhdanteille herkän korkeakoulutetun työvoiman "imua" Suomesta maailmalle. Ulkomaille muuttamisen kynnyksen nouseminen näkyikin Suomesta pois muuttaneiden vähentyneenä lukuna vuonna 2020 verrattuna aiempiin vuosiin, ja muuttotaseen kääntymisessä Suomen kansalaisten osalta positiiviseksi. Niin koronapandemian kuin Brexitinkin aiheuttamien vaikutusten syvyyttä ja pitkäaikaisuutta voidaan kuitenkin arvioida vasta myöhemmin.

5. Äänestäminen ja politiikka: tärkeäksi koettuja, maittain vaihtelevia

Ulkosuomalaisten äänestyskäyttäytymistä tutkineen Johanna Peltoniemen (2018) mukaan ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus on tyypillisesti suhteellisen alhainen sekä lähtömaan (Suomen) että asuinvaltion vaaleissa. Peltoniemen mukaan näistä edellinen selittyy pitkälti äänestämisestä aiheutuvista kustannuksista, kuten esimerkiksi äänestyspaikkojen hankalasta sijainnista.⁷ *Muuttuva ulkosuomalaisuus* -kyselyn vastaukset tukevat sinänsä näitä havaintoja. Valtaosa vastaajista kertoi kuitenkin olevansa kiinnostuneita Suomen politiikan seuraamisesta, ja äänestysaktiivisuus oli useimpien Suomen vaalien osalta melko lähellä kaikkien äänioikeutettujen aktiivisuutta.

Vastaajista 22 prosenttia oli erittäin ja 45 prosenttia melko kiinnostuneita politiikasta Suomessa. Vastaavasti noin kolmasosa ei ollut kovin kiinnostunut ja kahdeksan prosenttia ei ollut lainkaan kiinnostunut politiikasta Suomessa. Kiinnostus politiikkaa kohtaan korreloi jossain määrin koulutustaustan kanssa: mitä korkeammin koulutettu vastaaja oli, sitä todennäköisemmin hän kertoi olevansa kiinnostunut politiikasta.

Ulkomailla asuvista Suomen kansalaisista äänioikeutettuja vuoden 2019 eduskuntavaaleissa oli yhteensä hieman yli 250 000 (Tilastokeskus 2019). Vuosien 2017–2019 aikana Suomessa järjestetyissä vaaleissa vastaajat äänestivät selkeästi eniten vuoden 2018 presidentinvaaleissa, jossa 66 prosenttia vastaajista kertoi äänestäneensä (Taulukko 6). Tämä oli hyvin lähellä kaikkien äänioikeutettujen aktiivisuutta vaaleissa (67 %). Vuoden 2019 eduskuntavaalien osalta äänestäneiden osuus oli reilu puolet (koko maassa 69 %), vuoden 2019 europarlamenttivaalien osalta 37 prosenttia (41 %) prosenttia ja vuoden 2017 kuntavaaleissa 27 prosenttia vastaajista (59 %).

Vastaajien äänestysaktiivisuus oli siis huomattavasti kaikkien äänioikeutettujen aktiivisuutta alempi vain kuntavaalien kohdalla. Valikoituneen vastaajajoukon vuoksi tämän ei voida olettaa vastaavan koko ulkomailla asuvien äänioikeutettujen kuvaa, mutta tulos osoittaa kuitenkin merkittävää äänestyshalukkuutta sellaisen joukon keskuudessa, jolle äänestäminen on muita äänioikeutettuja työläämpää ja joissain tapa-

⁷ Ulkosuomalaiset ovat Suomessa äänioikeutettuja eduskuntavaaleissa ja presidentinvaaleissa sekä europarlamenttivaaleissa, elleivät he ole ilmoittautuneet asuinmaansa vaaliluetteloon. Ulkosuomalaiset eivät useinkaan ole äänioikeutettuja kuntavaaleissa, sillä heillä ei virallisesti ole väestötietoihin merkittyä kotikuntaa Suomessa.

5. Äänestäminen ja politiikka: tärkeäksi koettuja, maittain vaihtelevia

uksissa myös kalliimpaa. Kuntavaalien osalta tuloksen voi puolestaan olettaa kertovan ennen kaikkea siitä, että moni ulkosuomalainen on menettänyt oikeutensa äänestää suomalaisissa kuntavaaleissa, kun äänioikeuden saaminen edellyttää, että henkilöllä on virallinen, väestörekisteriin merkitty kotikunta Suomessa.

Ulkomailla äänestäminen tapahtui enimmäkseen Suomen edustustoissa (54 % vastaajista). Kirjeäänestysmahdollisuutta oli käyttänyt vain 23 prosenttia vastaajista, mikä on ymmärrettävää, kun tämä äänestystapa otettiin käyttöön vasta kevään 2019 eduskuntavaaleja varten. Oletettavasti kirjeäänestysmahdollisuutta ei siis vielä ehditty omaksua käyttöön laajemmin. Lisäksi osa vastaajista mainitsi äänestäneensä ennakoon Suomessa vieraillessaan.

Kyselyyn vastaajista hieman yli puolet (57 %) ei ollut äänestänyt nykyisen asuinmaansa vaaleissa. Kaikissa Suomen vaaleissa äänestäneistä vastaajista suurin osa oli alle 50-vuotiaita. Ainoastaan vastaajan nykyisen kotimaan vaalien kohdalla yli 50-vuotiaat olivat aktiivisempia äänestäjiä kuin alle 30-vuotiaat. Tältä osin kyselyn tulos noudattelee aiempia tutkimustuloksia (Peltoniemi 2018), joiden mukaan ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus Suomessa vähenee ajan myötä, samalla kun se kasvaa vähitellen uudessa kotimaassa.

Taulukko 6. Vastaajien äänestäminen 2017–2019.

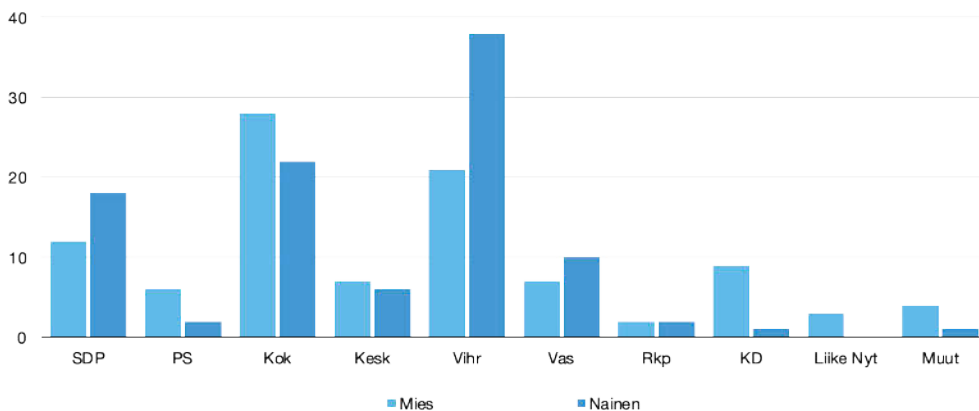
Oletko äänestänyt?	
Presidentinvaalit 2018	66,4 %
Eduskuntavaalit 2019	56,3 %
Suomen edustustossa	53,5 %
Nykyisen asuinmaasi vaalit	43,4 %
Europarlamenttivaalit 2019	37,2 %
Kuntavaalit 2017	26,9 %
Kirjeäänestyksellä	23,1 %

Puolueiden kannatuserot

Muuttuva ulkosuomalaisuus-kyselyyn vastanneiden keskuudessa suosituin poliittinen puolue olivat Vihreät. Vastaajista hieman yli kolmasosa kertoi äänestäneensä Vihreitä. Seuraavaksi suosituin puolue oli Kansallinen Kokoomus, jota ilmoitti äänestäneensä reilu neljäsosa vastaajista. Suomen Sosialidemokraattista Puoluetta kertoi äänestäneensä vajaa viidesosa vastaajista. Tämän jälkeen suosituimmat puolueet suosituimmuusjärjestyksessä olivat Vasemmistoliitto, Ruotsalainen kansanpuolue, Suomen Keskusta, Perussuomalaiset, Kristillisdemokraatit ja Liike Nyt. Lisäksi vastaajat kertoivat äänes-

täneensä muun muassa Feminististä puoluetta, Liberaalipuoluetta, Piraattipuoluetta, Sinisiä ja Suomen Kansa Ensimmäisen puoluetta.

Ulkoosuomalaisten äänestyskäyttäytymisessä näkyy samankaltaisia sukupuolittaisia painotuksia kuin muillakin suomalaisilla: Vihreitä, Sosialidemokraatteja ja Vasemmistoliittoa äänesti suhteessa useampi nainen kuin mies, kun taas Keskustaa, Perussuomalaisia, Kokoomusta, Kristillisdemokraatteja sekä Liike Nyt:iä äänesti suhteessa useampi mies kuin nainen (Kuvio 9). Ainoastaan Ruotsalaista kansanpuoluetta äänesti suhteellisesti yhtä moni mies ja nainen.

Kuvio 9. Äänestetyt puolueet sukupuolen mukaan (%).

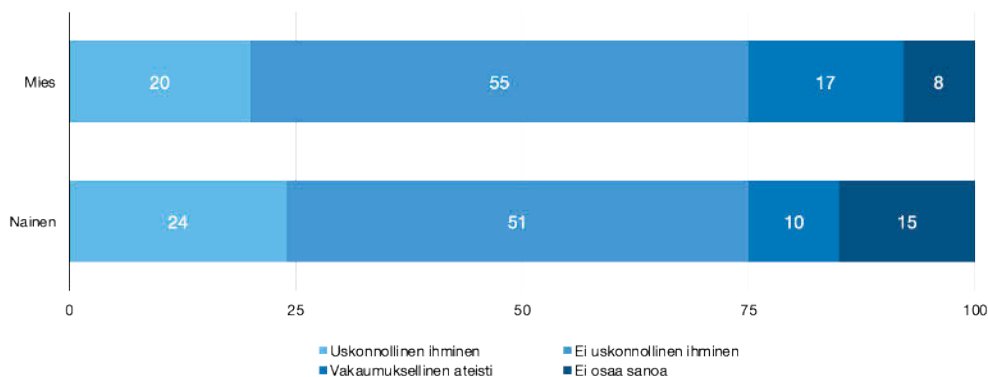
Koulutustausta näkyi jonkin verran äänestyskäyttäytymisessä: Ruotsalaista kansanpuoluetta, Vihreitä sekä Vasemmistoliittoa äänestäneistä yli 70 prosenttia oli korkeasti koulutettuja. Liike Nyt:in, Kokoomuksen ja Sosialidemokraattien äänestäjistä korkeasti koulutettuja oli yli 60 prosenttia äänestäneistä. Kristillisdemokraattien ja Keskustan äänestäjistä lähes 60 prosenttia oli korkeasti koulutettuja ja Perussuomalaisten äänestäjistä korkeasti koulutettuja oli reilu 40 prosenttia. Maantieteellinen jakauma oli mielenkiintoinen. Suurin osa puolueista pärjäsikin tasaisesti eri maissa.⁸ Ainoastaan Kokoomus ja Vihreät erottuivat selkeästi tietyissä maissa, joissa yli puolet vastaajista kertoi äänestäneensä näitä puolueita. Kokoomukselle tällaisia vahvoja maita olivat Italia, Sveitsi ja Yhdysvallat. Vihreitä taas kannatti yli puolet vastaajista Alankomaissa, Belgiassa, Espanjassa, Isossa-Britanniassa, Italiassa, Kanadassa, Norjassa, Ranskassa, Saksassa, Sveitsissä ja Virossa.

⁸ Osasta maita oli niin vähän vastauksia, ettemme katsoneet niiden mukaan ottamista järkeväksi. Alla luetellut maat ovat sellaisia, joissa vastaus puoluekannatuksesta on saatu vähintään 50 vastaajalta.

6. Uskonto: instituutioiden merkitys vähentynyt, tarve hengellisyyteen ei

Omankielisillä seurakunnilla, merimieskirkoilla ja myös esimerkiksi herätysliikkeillä on perinteisesti ollut monissa ulkosuomalaisyhteisöissä keskeisen tärkeä rooli. Ne ovat toimineet paitsi henkisten tarpeiden täyttäjinä, myös materiaalisen tuen antajina ja samantaustaisia ihmisiä yhteentuovina solmukohtina. Nykypäivän ulkosuomalaiset ovat kuitenkin globaalien muuttoliikkeiden ja yhteiskuntien monikulttuuristumisen vaikutusten keskiössä. Millaista uskonnollisuus on evankelisluterilaisen kansankirkon maasta muuttaneiden suomalaisten keskuudessa maailmalla tänä päivänä, ja millä tavalla uskonnollisuus heidän arjessaan näkyy?

Kyselyn vastaajista vajaa puolet kuului evankelisluterilaiseen kirkkoon ja vajaa puolet ilmoitti, ettei kuulu mihinkään kirkkoon tai uskonnolliseen yhteisöön (Taulukko 7). Seuraavaksi suurimmat uskonnolliset yhteisöt olivat jokin muu kristillinen kirkko tai yhteisö, ortodoksinen kirkko, roomalaiskatolinen kirkko, islam, juutalaisuus sekä lukuisat muut yksittäiset uskonnolliset yhteisöt. Pelkästään johonkin uskonnolliseen yhteisöön kuulumisen perusteella voitaisiin siis olettaa vastaajista lähes 55 prosentin identifioituvan uskonnolliseksi ihmiseksi. Tätä kysyttäessä näin teki kuitenkin vain noin 23 prosenttia vastaajista. Puolet vastaajista ilmoitti olevansa ei-uskonnollisia, ja noin kymmenesosa (11 %) ilmoitti olevansa vakaumuksellinen ateisti. Hieman useampi kuin joka kymmenes (13 %) koki kysymyksen vaikeaksi eli ei osannut tai halunnut määritellä uskonnollista vakaumustaan. Mielenkiintoisella tavalla toisaalta uskonnolliseksi, toisaalta ateistiksi itsensä kokevien henkilöiden väliin jää vastaajien suuri enemmistö, jotka asettuu jonnekin tunnustuksellisen uskonnon ja puhtaasti sekulaarin rajamaastoon (Kuvio 10).

Kuvio 10. Uskonnollinen identifioituminen sukupuolen mukaan (%).

Vuonna 2020 noin 68 prosenttia suomalaisista kuului evankelisluterilaiseen kirkkoon, kun taas uskontokuntiin kuulumattomia oli noin 29 prosenttia väestöstä (Tilastokeskus 2020b). Suomen tilanteeseen verrattuna *Muuttuva ulkosuomalaisuus*-kyselyyn vastanneiden ulkosuomalaisten joukossa oli siis suhteellisesti vähemmän evankelisluterilaiseen kirkkoon kuuluvia ja huomattavasti enemmän mihinkään kirkkoon tai uskonnolliseen yhteisöön kuulumattomia. Muista uskonnollisista yhdyskunnista ortodoksien ja juutalaisten osuudet kyselyyn vastaajien ja Suomessa asuvien joukossa olivat pitkälti samat. Katolisten ja muslimien osuudet olivat kyselyyn vastanneiden joukossa hieman suurempia kuin Suomessa.

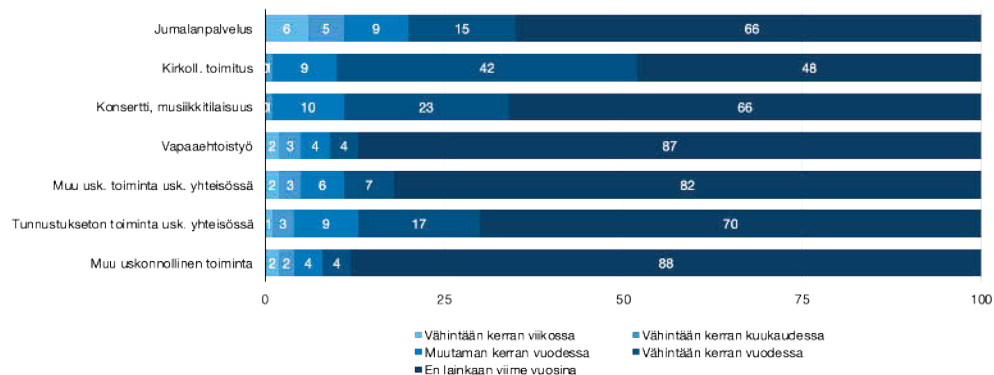
Taulukko 7. Vastaajien kuuluminen uskonnolliseen yhteisöön.

Kuulutko johonkin kirkkoon tai uskonnolliseen yhteisöön?	Yhteensä (3178)
Evankelisluterilaiseen kirkkoon	49 %
En kuulu kirkkoon tai uskonnolliseen yhteisöön	43 %
Muuhun kristilliseen kirkkoon tai yhteisöön	3 %
Ortodoksiseen kirkkoon	2 %
Roomalaiskatoliseen kirkkoon	1 %
Olen muslimi	1 %
Olen buddhalainen	<1 %
Olen juutalainen	<1 %
Muut	1 %

Kyselyssä pyrittiin kartoittamaan erilaisia uskonnon harjoittamisen muotoja ulkosuomalaisten keskuudessa (Kuvio 11). Uskonnon harjoittamiseksi laskettiin ensinnäkin perinteisen kristillisen uskonnollisuuden institutionaaliset muodot, kuten jumalanpalveluksissa tai muissa kirkollisissa tilaisuuksissa käyminen, mutta myös yksityinen uskonnon harjoittaminen, kuten rukoileminen ja Raamatun tai muiden pyhien teks-

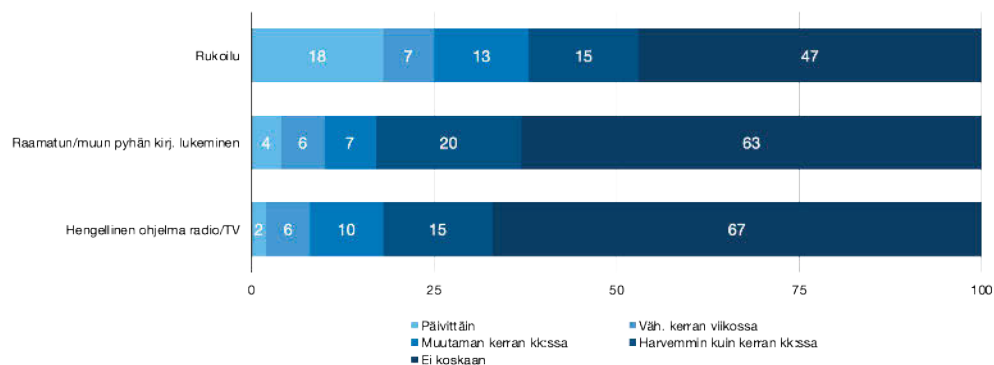
6. Uskonto: instituutioiden merkitys vähentynyt, tarve hengellisyyteen ei

tien lukeminen. Lisäksi huomiota haluttiin kiinnittää uskonnollisten yhteisöjen tunnistuksettomiin toimintamuotoihin, ja niinpä vastaajilta tiedusteltiin osallistumista myös esimerkiksi näiden järjestämään vapaaehto- ja harrastustoimintaan.

Kuvio 11. Vastaajien osallistuminen uskonnollisiin tilaisuuksiin (%).

Perinteinen uskonnon harjoittaminen ei näytä jumalanpalveluksiin osallistumisen kertojen määrällä mitattuna olevan erityisen merkittävässä roolissa useimpien vastaajien joukossa. Vastaajista 15 prosenttia ilmoitti osallistuvansa jumalanpalveluksiin vähintään kerran vuodessa, kun taas vain viitisen prosenttia teki niin vähintään kerran viikossa tai vähintään kerran kuukaudessa. Vastaajista 66 prosenttia ilmoitti, ettei ole osallistunut jumalanpalveluksiin ollenkaan viime vuosina. Sen sijaan erilaiset kirkolliset toimitukset, kuten kastejuhlat, häät ja hautajaiset, kuuluivat tiiviimmin huomattavasti useamman elämään. Vastaajista 42 prosenttia oli osallistunut kirkollisiin toimituksiin vähintään kerran vuodessa. Kirkkokonserttiin tai muuhun hengelliseen musiikkitilaisuuteen osallistui vähintään kerran vuodessa 23 prosenttia vastaajista. Muut uskonnollisen osallistumisen muodot, kuten vapaaehtoistyö, olivat sen sijaan selvästi pienemmässä roolissa ulkosuomalaisten elämässä.

Kuvio 12. Vastaajien uskonnollinen toiminta (%).

Rukoilemiseen, Raamatun tai muun pyhän kirjoituksen lukemiseen tai hengellisten tai uskonnollisten ohjelmien seuraamiseen liittyviin kysymyksiin jätti suurin osa vastaajista vastaamatta. Näihin kysymyksiin vastasi vain vajaa 470 vastaajaa. Heistäkin suurin osa (yli 60 %) ei harjoittanut mitään näistä uskonnollisuuden muodoista. Toisaalta joka viides kysymykseen vastanneista ilmoitti rukoilevansa päivittäin, kun taas Raamattua tai muuta pyhää kirjoitusta luki päivittäin tai vähintään kerran viikossa yhdeksän prosenttia (Kuvio 12). Hengellisiä ohjelmia seurasi päivittäin tai vähintään kerran viikossa noin seitsemän prosenttia kysymykseen vastanneista.

Hengellisyyden paikantuminen ulkosuomalaisten elämässä

Vastaajat saivat avovastausten muodossa kuvailla myös muuta uskonnollisuuteen ja hengellisyyteen liittyvää aktiivisuuttaan omassa elämässään. Näistä vastauksista välittyy mielenkiintoinen kuva nykypäivän hengellisyydestä, joka paikantuu pitkälti perinteisten uskontoa ja uskonnollisuutta mittaavien toimintojen ulkopuolelle. Vastauksissa mainittiin kirjava joukko erilaisia hengellisyyteen ja henkisyyteen liittyviä intressejä, kuten meditaatio, retriitit, buddhalaisuuden opiskelu, shamanismi sekä hengellinen tanssi. Lisäksi uskonnollisiin vuotuisjuhliin, pyhiinvaelluksiin ja paikallisten uskonnollisten yhdyskuntien tapahtumiin osallistumista kuvattiin ”vierailuina” ja ”retkinä” eli eräänlaisena liikkumisena eri uskonnollisten traditioiden välillä, jotka eivät ole luonteeltaan poissulkevia. Eri uskonnon harjoittamisen muodot saattoivat myös muodollisesti kuulua eri uskonnollisiin traditioihin, mutta se ei osaa vastaajista haitannut, kuten eri osallistumisen muotoja kuvaavista vastauksista voi päätellä:

”Hiljaisuuden retriitit ja NMKY:n senioritoiminta.” — Nainen, Norja

”Ramadanin päättyminen, Valonjuhla, kiinalainen uusivuosi...” — Nainen, Alankomaat

”Japanissa on perinteistä käydä muutaman kerran vuodessa, esim. uutena vuotena vierailmassa Shinto-pyhätössä rukoilemassa onnea tulevalle vuodelle. Kyseessä on enemmänkin tapa — ei uskonnollinen tapahtuma.” — Mies, Japani

Vastaaja, joka mielsi itsensä uskonnollisen sijaan ennemminkin hengelliseksi tai ”spirituaaliseksi”, kuvaili ajatuksiaan näin:

”En kuulu kirkkoon mutta olen spirituaalinen ja osallistun esim. meditaatioretriitteihin ja tämän tyypisiin ”henkisen kehittymisen” tapahtumiin, joita ei ehkä voi laskea perinteiseksi uskonnolliseksi toiminnaksi.” — Nainen, Ruotsi

6. Uskonto: instituutioiden merkitys vähentynyt, tarve hengellisyyteen ei

Vaikka kyselyyn vastanneiden keskuudessa perinteinen uskonnonharjoittaminen ei siis vaikuttanut olevan erityisen merkittävässä asemassa, tämä ei tarkoita, että ulkosuomalaisten enemmistö olisi yksiselitteisen sekulaareja. Uskonnollisten tapahtumien lisäksi eri uskonnolliset yhteisöt järjestävät myös tunteita, ns. matalan kynnyksen toimintaa, jossa keskiössä ei ole alleviivattu uskonnon harjoittaminen.

“(Osallistun) Merimieskirkolla järjestettäviin kirjailijavierailuihin, myyjäisiin, luentoihin. Voi olla että jotkut tapahtumista vain noissa tiloissa ja yhdistän siksi järjestäjäksi kirkon.” — Nainen, Belgia

Yleisimpinä esimerkkeinä tällaisesta toiminnasta mainittiin joulumyyjäiset ja joululaulutilaisuudet, erilainen kerhotoiminta sekä aikuisille että lapsille, kirpputorit ja basaarit, kahvila- ja kirjastotoiminta, musiikkikoulut ja kuorot sekä keskusteluryhmät. Osa kyselyyn vastanneista ulkosuomalaisista kuitenkin kritisoi sitä, että niin moni juuri ulkosuomalaisille suunnattu aktiviteetti järjestetään kirkon tai seurakunnan tiloissa. Kirkkoon kuulumattomille saattaa tuntua kiusalliselta osallistua tilaisuuteen, jos siinä oli uskonnollinen, vaikka kuinka vähäinen, ilmapiiri. Kyselyyn vastanneista osa toivoikin, että ulkosuomalaisyhteisöt voisivat olla myös enemmän irrallaan uskonnoista.

7. Ulkosuomalaisen identiteetti: jotakin tuttua, jotakin uutta

Muuttuva ulkosuomalaisuus -kyselyn lopussa vastaajia pyydettiin vapaasti kuvailemaan suhdettaan suomalaisuuteen sekä näkemyksiään Suomesta vastaamishetkellä. Näistä avovastauksista välittyy koko tämänhetkisen ulkosuomalaisuuden kirjo kaikessa moninaisuudessaan. Vastauksien äärellä havainnollistuu se, miten monin eri tavoin ulkosuomalaiset ylläpitävät suhdettaan suomalaisuuteen ja miten suomalainen identiteetti näkyy arjen käytännöissä eri puolilla maailmaa. Siinä missä Suomi joillekin vastaajille näyttäytyi nostalgian sävyttämänä lintukotona, toisille suhde synnyinmaahan oli muuttunut jo etäiseksi ja joskus ristiriitaiseksikin.

Mielenkiintoista on jo itsessään se, että lähes 80 prosenttia kaikista kyselyyn vastaajista (2 523 henkilöä) vastasi pitkän kyselylomakkeen lopussa olevaan melko laajaan avokysymykseen. Useimmat siis kokivat tärkeäksi sanoittaa suhdettaan Suomeen ja suomalaisuuteen – oli se suhde tänä päivänä millainen tahansa. Vaikka suurin osa vastaajista näki Suomen jossakin ääripäiden välissä, ulkosuomalaisten vastauksissa Suomi oli sekä maailman paras maa, että ahdasmielinen ja muukalaisvihamielinen yhteiskunta, joka oli lopullisesti jätetty taakse. Harva kuitenkin jäi asian äärellä täysin kylmäksi, kuten vastauksien kirjosta käy ilmi:

”Tällä hetkellä koen, että Suomi on paras paikka maan päällä ja tekisin mitä vain että saisin puolisoni muuttamaan sinne. Suomalaisuus minussa on vahvistunut ulkomaille muuton jälkeen erittäin vahvasti koska olen ollut niin pettyneet elämään muissa maissa.” — Nainen, Australia

”Distant, small, racist...” — Nainen, Iso-Britannia

”Finland is a great country with amazing nature. I trust the government in Finland and as a country Finland feels very safe. I feel proud to be Finnish.” — Nainen, Iso-Britannia

”Suomi on synnyinmaani, jossa sukulaisiani edelleen asuu. Arvostan sen luontoa ja tasa-arvoa, mutta olen huolissani epätasa-arvon, poliittisen oikeistopopulismin, sisäänpäin lämpiävän asenteen, ja rasismien kasvusta.” — Nainen, Iso-Britannia

7. Ulkosuomalaisen identiteetti: jotakin tuttua, jotakin uutta

Kielteiset ja myönteiset näkemykset Suomesta vuorottelivat vastauksissa rinta rinnan. Positiivisina asioina Suomessa nähtiin korkealaatuinen koulutus, rauha, vakaus ja turvallisuus, puhdas luonto, edistyksellinen, oikeudenmukainen ja tasa-arvoinen yhteiskunta, korkea elintaso ja korkea teknologia. Lisäksi Suomen tämänhetkinen naise-nemmistöinen hallitus keräsi kiitosta monelta vastaajalta. Useat vastaajat olivat ylpeitä Suomesta ja näkivät Suomen edelleen kotimaanaan. Suomalaisuus merkitsi vastaajille muun muassa juuria, historiaa, äidinkieltä, kulttuuriperintöä sekä yhteyttä luontoon.

Ulkosuomalaisten käsitykset Suomesta ja suomalaisuudesta vertautuvat mielenkiintoisesti ulkoruotsalaisten käsityksiin Ruotsista ja ruotsalaisuudesta. Ulkoruotsalaisille vuonna 2014 tehdyn kyselyn mukaan ulkomailla asuvien ruotsalaisten mukaan positiivisimpina asioina Ruotsista nähtiin luonto, ruokakulttuuri ja hyvinvointiyhteiskunta. Negatiivisina puolina nähtiin puolestaan verotus, yleinen hintataso ja sää (Weibull & Arkhede 2016, 47).

Monet vastaajat kertoivat, että suomalaisuus oli muodostunut heille entistä tärkeämmäksi Suomesta muuton jälkeen. Se oli siis jotakin, joka aktivoitui vieraassa maassa, muiden parissa – tai vaihtoehtoisesti nousi pintaan ja tuntui tutulta esimerkiksi lomamatkoilla Suomessa. Yhtä lailla se saattoi vahvistua tai heiketä eri elämäntilanteissa, elämänkaaren murroskohdissa ja eri ympäristöissä:

“Ainakin kun vertaa Iso-Britanniassa vallitsevaa tilannetta (koronavirus, brexit, Skotlannin itsenäisyyspuuhut jne.) niin kyllä Suomi tuntuu turvallisemmalta ja vakaammalta paikalta. Suomalaisuus on iso osa mun identiteettiä ja tunnen vahvasti olevani suomalainen. Mun koti on kuitenkin Skotlannissa ja tavallaan täällä asuminen on vahvistanut mun suomalaisidentiteettiä entisestään.” – Nainen, Iso-Britannia

“Suomi tuntuu vuosi vuodelta etäisemmältä. Vaikka kuinka seuraan uutisia siitä, mitä Suomessa tapahtuu, jokapäiväiset, arkiset asiat jäävät kokematta. Minulle suomalaisuus merkitsee lähinnä tuttuuden ja ns. turvallisuuden tunnetta – jos joskus kaikki ympärillä oleva monimutkainen kansainvälinen ympäristö, vieras kieli ja tavat alkavat väsyttää, tuntuu suomen kielen puhuminen, suomalaisen musiikin kuuntelu ym. ikään kuin pieneltä tauolta. Sen avulla jaksaa taas navigoida tätä jokapäiväistä elämää vieraassa ympäristössä.” – Nainen, Kanada

Osa pidempään muualla asuneista vastaajista myös totesi, ettei tämän päivän Suomi enää muistuta sitä maata, josta he aikanaan muuttivat pois. Osa koki Suomen muuttuneen niin paljon, että he tunsivat itsensä ulkomaalaiseksi Suomessa vieraillessaan. Muutoksen merkkejä koettiin näkyvän esimerkiksi Suomen kansainvälistymisessä ja kielen kehittämisessä. Samaan aikaan kun Suomi näytti kehittyneen suvaitsevaisemmaksi ja kansainvälisemmäksi, se vaikutti toisaalta muuttuneen myös ahdasmieliseksi ja vihamieliseksi. Erityisen negatiivisina asioina toistui monissa vastauksissa populistisen ja oikeistoradikaalin politiikan nousu, kateus, korkea verotus, ikääntyneen

väestön kohtelu, monikulttuurisuus, tuloerojen kasvu sekä työllistymisen vaikeus, mikäli ei osaa suomea tai ei ole suomalainen.

“Suomi on tällä hetkellä ristiriitainen maa, jossa äärioikeisto ja rasismi kukoistaa... Posti ja muut julkiset palvelut ajetaan koko ajan huonompaan suuntaan kaupunkien ulkopuolella ja samalla kaupungeissa asuminen kallistuu niin, että itsellä tuskin olisi varaa asua haluamillani asuinalueilla. Samalla taas nykyinen naisvaltainen hallitus luo kuvaa paremmasta tulevaisuudesta.. Käytännössä tätä toivoo on hankala pitää yllä.” – Nainen, Iso-Britannia

“Paluu Suomeen ei kohdallani olisi paluuta Suomeen, 70-luvun Suomea ei enää ole. Itse olen henkisesti “suomalaisena syntynyt, suomalaisena kuolen”, mutta tämän hetken Suomi ei oikein houkuttele! Kyllä, hieno terveydenhuolto ja opiskelumahdollisuudet, mutta millä hinnalla!? Kateutta, rasismia, kiusaamista (koulussa JA työpaikoilla?!).” – Nainen, Alankomaat

Koronapandemia ja suomalaisen yhteiskunnan reagointi siihen myös jakoi mielipiteitä. Pandemian koettiin monissa vastauksissa vaikuttaneen omaan suomalaiseen identiteettiin ja suhteeseen Suomeen. Erityisesti rajojen sulkeutuminen ja koettu kielteinen suhtautuminen Suomessa rajojen ulkopuolelta saapuviin (suomalaisiin) matkustajiin aiheuttivat hämmennyksen, surun ja harmituksen tunteita:

“Tänä kesänä Suomi oli suljettujen rajojen takana. Tämä on aivan uusi kokemus minulle. Kun rajat keväällä suljettiin Ruotsin ja Suomen välillä kokemus oli syvä ja eksistentiaalinen, ja se pani mieltämään suhdettani Suomeen. Olen tottunut liikkumaan maiden välillä niin kuin itse haluan, ilman minkäänlaisia esteitä, mutta nyt en. Tiedän, että minulla on oikeus mennä Suomeen myös korona-aikoina koska olen myös Suomen kansalainen ja että ruotsalainen aviomieheni olisi päässyt “siivellä” Suomeen kesämökillemme. Päätimme kuitenkin, ettemme lähde Suomeen. Seurasin myös sosiaalisessa medioissa käytyjä keskusteluja Ruotsista ja ruotsalaisista. Niistä välittyi kovin ikävä ja masentava kuva suomalaisten asennoitumisesta, niistä välittyi viha ja vahingonilo. Jollain tavoin se loi etäisyyttä minun ja Suomen välille.” – Nainen, Ruotsi

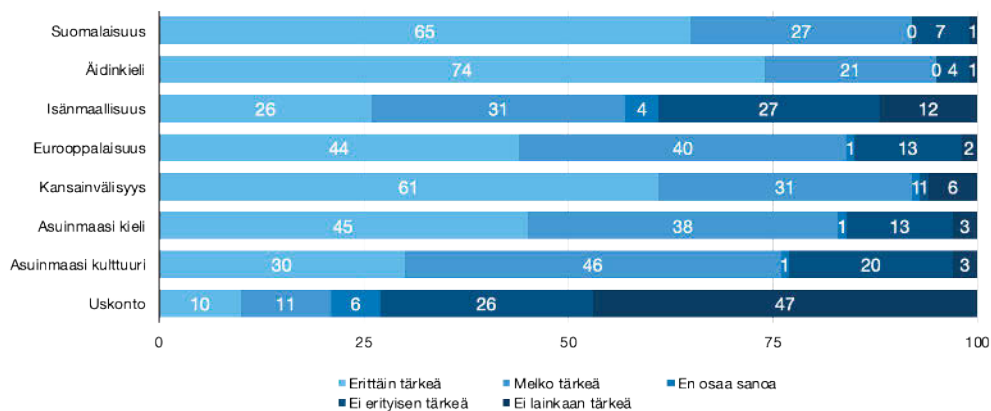
Muuttuva ulkosuomalaisuus-kyselyssä tiedusteltiin lisäksi vastaajien käsityksiä omista arvoistaan (Kuvio 13). Kyselyyn vastanneista suomalaisuus oli 66 prosentille erittäin ja 27 prosentille melko tärkeä. Äidinkieli koettiin myös erittäin tärkeäksi: kolme neljäsosaa piti sitä itselleen erittäin tärkeänä, ja 21 prosenttia melko tärkeänä. Kotimaa olikin useimmiten läsnä vastaajien arjessa juuri äidinkielen (suomen tai ruotsin) muodossa. Isänmaallisuus ei puolestaan arvona noussut kovinkaan korkealle kyselyyn vastanneiden ulkosuomalaisten parissa. Heistä 26 prosenttia piti isänmaallisuutta itselleen erittäin tärkeänä arvona, ja lähes kolmannes melko tärkeänä. Vastaavasti lähes 40 pro-

7. Ulkosuomalaisen identiteetti: jotakin tuttua, jotakin uutta

senttia vastaajista ei pitänyt isänmaallisuutta erityisen tai lainkaan tärkeänä asiana omassa elämässään.

Kansainvälisyys ja eurooppalaisuus sen sijaan nähtiin tärkeäksi osaksi omaa identiteettiä. Kyselyyn vastanneista 43 prosenttia oli sitä mieltä, että eurooppalaisuus on käsitteenä heille erittäin tärkeä ja 40 prosenttia sitä mieltä, että se on melko tärkeä. Kansainvälisyyttä piti erittäin tärkeänä peräti 61 prosenttia ja melko tärkeänä 31 prosenttia vastaajista.

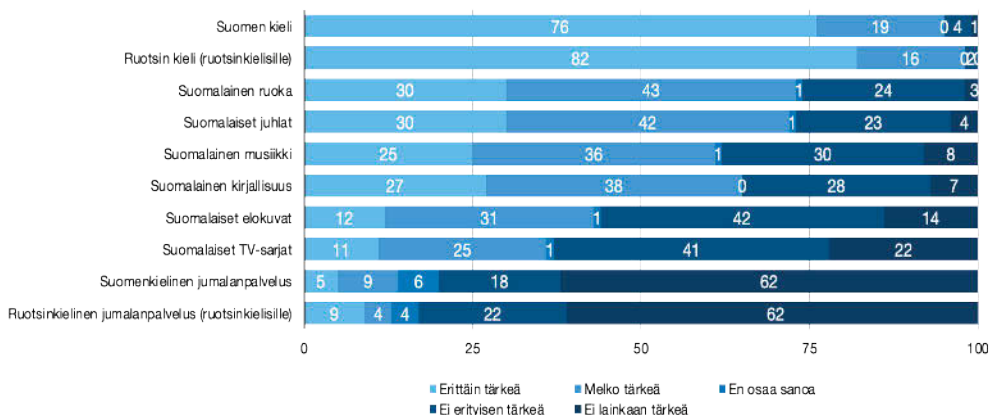
Myös vastaajan nykyisen asuinmaan kulttuuri ja kieli nähtiin tärkeinä. Vastaajista 45 prosenttia piti asuinmaansa kieltä erittäin tärkeänä itselleen, ja 38 prosenttia melko tärkeänä. Asuinmaan kulttuuria piti erittäin tärkeänä vajaa kolmannes (30 %) ja melko tärkeänä 46 prosenttia. Uskontoa piti puolestaan tärkeänä oman identiteetin osana vain vähemmistö vastaajista. Reilu viidesosa piti uskontoa erittäin- tai melko tärkeänä. Sen sijaan lähes puolet ei pitänyt sitä joko lainkaan- tai erityisen tärkeänä.

Kuvio 13. Vastaajien käsitys omista arvoistaan (%).

Suomalaisuus koetaan tärkeäksi

Jos yli 90 prosenttia kyselyyn vastanneista ulkosuomalaisista pitää suomalaisuutta joko erittäin tai melko tärkeänä asiana elämässään, millaisista elementeistä suomalaisuus sitten heidän mielestään koostuu? Kieli nähtiin keskeisenä osana etnistä ja kulttuurista identiteettiä. Vastaajista 76 prosenttia piti suomen kieltä erittäin tärkeänä ja 19 prosenttia melko tärkeänä (Kuvio 14). Äidinkielekseen ruotsin ilmoittaneista henkilöistä lähes kaikki pitivät ruotsin kieltä erittäin tärkeänä tai tärkeänä. Myös niiden vastaajien joukossa, jotka ilmoittivat olevansa kaksi- tai monikielisiä, ruotsin kieltä pidettiin tärkeämpänä kuin muiden parissa. Heidän joukostaan lähes puolet pitivät ruotsin kieltä erittäin tärkeänä tai tärkeänä.

Kuvio 14. Suomalaisuutta ilmentävien ulottuvuuksien merkittävyys (%).

Suomalainen ruoka, juhlatavat, musiikki, kirjallisuus, elokuvat ja televisiosarjat nähtiin kaikki yleisesti melko tärkeinä, mutta osa myös kyseenalaisti niiden merkityksen itselleen. Joka neljäs vastaajista ei siten pitänyt suomalaista ruokaa tai juhlia erityisen tärkeinä. Kotimainen musiikki ja kirjallisuus koettiin hieman tärkeämmiksi kuin elokuvat ja televisiosarjat. Osin kyse saattoi olla tässä eri taiteen ja viihteen muotojen arvottamisesta, mutta toisaalta myös saavutettavuudesta, ja monet toivoivatkin helpompaa pääsyä kotimaisen TV- ja elokuvaviihteen sisältöihin (ks. luku 8).

Omankielisiä jumalanpalveluksia piti tärkeinä vain vähemmistö vastaajista. Hieman yli puolet ei pitänyt omalla äidinkielellä pidettyä jumalanpalvelusta lainkaan- ja reilu neljäsosa erityisen tärkeänä. Suomen- ja ruotsinkielisten vastaajien välillä ei ollut tässä suhteessa merkittäviä eroja. Jos kirkko ja omalla äidinkielellä pidetty jumalanpalvelus ovat siis aikaisemmin olleet monia ulkosuomalaisyhteisöjä yhdistäviä tekijöitä, ne ovat selvästi menettäneet keskeisyyttään, ja muu suomalaiseen kulttuuriin liittyvä toiminta nousee kyselyn vastauksissa tärkeämpään rooliin.

Vastaajille annettiin mahdollisuus kertoa tarkemmin, millaisessa roolissa nämä pitävät suomalaista ruokakulttuuria omassa arjessaan. Vaikka suomalainen ruokakulttuuri onkin lähentynyt muita läntisiä ruokakulttuureita jo pitkään eivätkä sen rajat ole tarkasti määriteltävissä, ruoka on edelleen tärkeä elementti identiteeteissä ja kulttuuriperimässä. Kysymykseen suomalaisista ruoista vastattiinkin suhteellisen innokkaasti saaden yli 2 600 avovastausta. Näiden perusteella muodostuu mielenkiintoinen käsitys ulkosuomalaisten arjesta suhteessa suomalaiseen ruokaan ja siihen, miten he sen määrittelevät.

Osa kyselyyn vastanneista totesi, ettei syö mitään suomalaisia ruokia tai kertoi, että niin tapahtui harvoin. Jotkut vastaajat eivät myöskään mieltäneet syömiään ruokia erityisesti mihinkään tiettyyn keittiöön kuuluvaksi. Osa puolestaan vastasi, ettei itse tee suomalaisia ruokia, mutta pyytää aina suomalaisia herkkuja tuliaisiksi. Myös ruokaostokset, kuten IKEA-tavaratalojen pohjoismaiset esineet ja elintarvikkeet sekä

7. Ulkosuomalaisen identiteetti: jotakin tuttua, jotakin uutta

LIDL-ruokakauppojen Suomi-viikot, keräsivät mainintoja. Osa kertoi tilaavansa suomalaisia tuotteita nettikaupoista, lähialueen suomalaisista tai pohjoismaisista kaupoista ja leipomoista sekä esimerkiksi Suomen Merimieskirkon myymälöistä.

Monissa vastauksissa suomalainen ruokakulttuuri näyttää limittyvän erottamattomana osana juhlaperinteisiin. Juhlaruoista yleisimpiä olivat jouluun liittyvät ruoat. Yli 600 vastaajaa kertoi syövänsä tai valmistavansa itse suomalaisia jouluruokia, pipareista ja joulutortuista kokonaisuun jouluaterioihin kinkkuineen, rosolleineen ja laatikoineen. Joulun lisäksi osa vastaajista mainitsi erikseen myös pääsiäisen ja siihen liittyen etenkin mämmin ja osa myös pashan. Vappuna muutama vastaaja mainitsi tekevänsä vappumunkkeja ja simaa. Juhannuksena muutama vastaaja vastasi myös tekevänsä juhannusruokia, eritoten juhannusjuustokeittoa.

Herkuista mainittiin useimmiten suklaa ja salmiakki, jotka esiintyivät kummatkin yli 500 eri vastauksessa. Suklaan kohdalla lähes puolessa näistä vastauksista mainittiin nimenomaan Fazerin sininen. Muita useissa vastauksissa esiintyviä herkkuja olivat muun muassa pulla, joka mainittiin yli 400 vastauksessa, korvapuustit (lähes 300 vastausta) ja letut (yli 70 vastausta). Nämä olivat myös usein niitä herkkuja, jotka vastaajat kertoivat leipovansa itse. Muita usein mainittuja herkkuja olivat muun muassa xylitol-tuotteet, etenkin purkat, sipsit ja sipsien dippikastikkeet. Useimmiten mainittu suomalainen ruoka oli kuitenkin ruisleipä, joka esiintyi lähes 900 vastauksessa. Seuraavaksi eniten mainintoja saanut ruoka oli karjalanpiirakka (693). Suosituin varsinainen ruoka oli makaronilaatikko, joka mainittiin yli 400 vastauksessa. Muita suosittuja ruokia olivat lohikeitto (168 mainintaa), karjalanpaisti (149), hapankorppu (143), hernekeitto (116), kaalilaatikko (114), lihapullat (104), graavilohi (94) sekä lohiruoat ylipäätään, riisipuuro (72) ja näkkileipä (59). Näiden ruokien lisäksi mainittiin lukuisia yksittäisiä ruokia kuten esimerkiksi keittoja, marjaruokia, laatikoita, makkara- ja nakkiruokia sekä puuroja.

Kyselyn valossa sekä suomalaisuus ja oma äidinkieli että kansainvälisyys ja asuinmaan kulttuuri ovat ulkosuomalaisille tärkeitä. Vaikka suomalaisuuteen liittyviin tapoihin ja kulttuuriin otetaan monissa vastauksissa etäisyyttä, esimerkiksi monet kotimaiset herkut ja ruisleivän kaltaiset ruoat herättävät kuitenkin monissa vastaajissa voimakkaita positiivisia tunteita, ja muodostavat tavan hahmottaa omaa paikkaa maailmassa. Elämän peruspilarit paikantuvat samanaikaisesti Suomeen, josta mukana kulkee erityisesti äidinkieli, ja toisaalta maailmalle, jonne elämä on vastaajat kuljettanut.

Moni kokee kuuluvansa vähemmistöön

Muuttuva ulkosuomalaisuus -kyselyn vastaajilta kysyttiin avokysymyksellä, kokevatko he kuuluvansa johonkin vähemmistöön esimerkiksi kielellisen tai etnisen taustan, us-

konnollisen vakaumuksen, sukupuoli-identiteetin tai jonkin muun asian perusteella. Vastajat saivat vapaasti määritellä, mihin vähemmistöön he mahdollisesti kokivat kuuluvansa, eikä vastausta myöskään pyritty tarkentamaan nimenomaan kokemuksiin vastaajan nykyisessä asuinmaassa tai Suomessa.

Avokysymykseen vastasi 790 vastaajaa, joista reilut sata vastasi kysymykseen vähemmistöön identifioitumisesta yksiselitteisen kielteisesti. Loput, myönteisesti vastanneet tai kysymystä omalta osaltaan pohtineet muodostivat viidesosan kaikista kyselyn vastaajista. Vähemmistöön kuulumisen tunne oli siis tavalla tai toisella tuttu huomattavalle osalle vastaajista.

Suurin yksittäinen ryhmä (15 % avokysymykseen vastanneista) muodostui niistä, jotka kokivat olevansa kielellisessä vähemmistössä asuinmaassaan. Suuri osa näin vastanneista katsoi kuuluvansa vähemmistöön suomen- tai ruotsinkielisinä. Tämä koski toisaalta suomenruotsalaisia Suomessa ja maailmalla, toisaalta ruotsinsuomalaisia Ruotsissa. Etenkin Ruotsissa asuvat suomalaiset toivat vähemmistöasemaansa esiin ja useampi vastaaja kritisoi Ruotsin valtion vähätteleväksi koettua asennetta suomen kieltä kohtaan. Ruotsinsuomalaisten joukossa oli lisäksi yksittäisiä torniojokilaaksoilaisiksi identifioituvia.

Muita vastauksissa esille nousseita kielellisiä ja etnisiä vähemmistöjä olivat muiden muassa venäläiset, virolaiset, juutalaiset ja kurdit. Moni kielelliseen tai etniseen vähemmistöryhmään identifioitunut kertoi olevansa monikulttuurisesta perheestä. Muutama vastaaja identifioitui afrosuomalaiseksi ja jotkut kuvasivat itseään sanoilla ”multiracial” tai ”mixed race”.

Kielellisen ja etnisen monimuotoisuuden lisäksi avokysymykseen vastanneista 13 prosenttia kertoi kuuluvansa seksuaalivähemmistöihin (LGBTQ+) tai sukupuolivähemmistöihin (muunsukupuolinen, transsukupuolinen, ei-binäärinen). Osa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin identifioituvista katsoi lisäksi olevansa kaksinkertaisessa vähemmistöasemassa, kuuluen myös esimerkiksi kielelliseen tai etniseen vähemmistöön. Samalla osa esimerkiksi biseksuaaliseksi identifioituneista nosti esille, ettei pitänyt tätä arkielämäänsä erityisesti määrittävänä asiana.

Hieman pienempi joukko vastaajia katsoi kuuluvansa johonkin uskonnolliseen vähemmistöön ja olevansa esimerkiksi lestadiolainen, Jehovan todistaja, mormoni, ateisti, helluntailainen, evankelisluterilainen tai ortodoksi. Myös islaminuskon koettiin joissain vastauksissa asettavan vastaajan vähemmistöasemaan. Uskonnon kohdalla yleisimmin mainittiin ortodoksisuus ja ateismi. Ateismin kohdalla tuodaan erikseen useassa vastauksessa esiin, miten ateismista ei haluta tai uskalleta puhua muiden kanssa, ja kuinka ateistina tuntee olevansa yhteiskunnassa ehdottomasti vähemmistössä.

Osa vastaajista pyrki suhteellistamaan tai normalisoimaan vähemmistöihin kuulumista, ja katsoi esimerkiksi toiseen maahan muuttajan olevan aina automaattisesti jollain tavalla myös vähemmistön edustaja. Toisaalta monet pohtivat asuinmaassaan kohtaamaansa negatiivista kohtelua tai huomiota, identifioimatta silti itseään mihin-

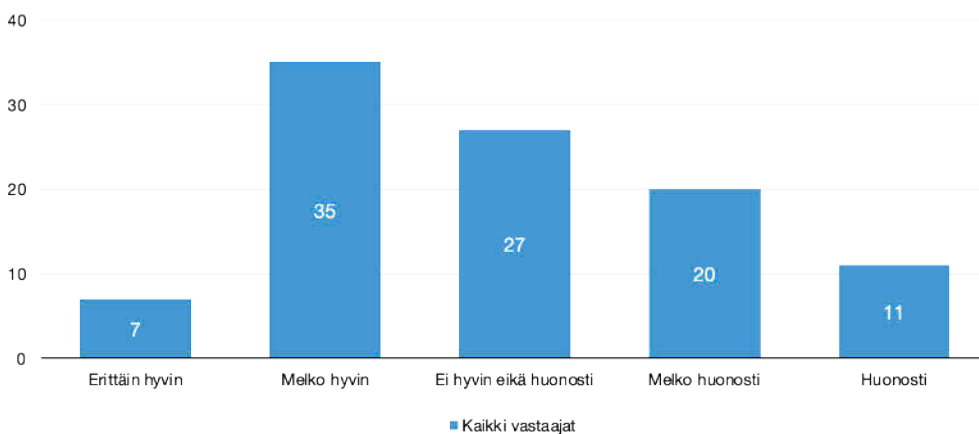
7. Ulkosuomalaisen identiteetti: jotakin tuttua, jotakin uutta

kään vähemmistöön. Myös kieltävissä vastauksissa saatettiin pohtia omaa identiteettiä suhteessa ahtaaksi koettuihin suomalaisuuden normeihin:

“En kuulu [vähemmistöön]. Perheeni on asuinpaikassamme ihan tavallinen perusperhe ja se on ihanaa! Suomessa olisimme "kahden kulttuurin" perhe ja se on jostain syystä ärsyttävää. Koen isona bonuksena kotipaikkani kansainvälisyyden ja moninaisuuden.”

8. Moninaiset palvelutarpeet, huonosti tunnetut palvelut

Kyselyn vastaajat suhtautuvat Suomesta käsin tarjottuihin palveluihin ja neuvontaan kaksijakoisesti. Osa ei miellä tarvitsevansa erityisiä palveluita, sillä kokee lähteneensä vapaaehtoisesti ulkomaille ja jättäneensä Suomen taakseen (Kuvio 15). Osa puolestaan on vahvasti sitä mieltä, että Suomen olisi hyvä ottaa ulkosuomalaisyhteisöt ja Suomeen palaajat paremmin huomioon ja tarjota näille tietoa ja kohdennettuja palveluita. Näkökulmien jakautuminen näkyi myös suhtautumisessa nykyisten palveluiden saatavuuteen. Vajaa kolmasosa katsoi, että ulkosuomalaisille on tarjolla palveluita ja neuvontaa joko huonosti (11 %) tai melko huonosti (20 %), samalla kun suhteellisen suuri osa (27 %) ei nähnyt tilannetta hyvänä eikä huonona.

Kuvio 15. Vastaajien käsitykset siitä, onko ulkosuomalaisille tarjolla tarpeeksi palveluja tai neuvontaa Suomesta käsin (%).

Vastaajat kaipaivat suomalaisilta toimijoilta eniten terveyteen ja sairaanhoitoon, verotukseen, sosiaaliturvaan sekä sosiaaliin suhteisiin liittyvää neuvontaa. Palvelutarpeita kuvailtiin myös monipuolisesti avovastauksien kautta. Useimmin mainitut toiveet voidaan jakaa karkeasti kolmeen aihealueeseen: 1) verotukseen, eläkkeeseen ja "byrokraattiaan" liittyvät palvelutoiveet, 2) lasten hoitoon ja koulutukseen liittyvät palvelutoiveet sekä 3) vastaajien iäkkäiden vanhempien hoitamiseen Suomessa liittyvät palvelutoiveet.

8. Moninaiset palvelutarpeet, huonosti tunnetut palvelut

Byrokraatiaan liittyvät palvelutoiveet keskittyivät etenkin eläke- ja verotusasioihin, mutta lisäksi toivottiin lainopillisia, ylijärjestyksen erikoistuneita palveluita esimerkiksi perintöasioihin, kansalaisuuskytymyksiin, avioliiton solmimiseen ja yrittäjyyteen liittyen. Taloudellisten asioiden hoitaminen ulkomailta käsin ja pankkiasiointi nousivat niin ikään vastauksissa esiin usein. Vahvan pankkitunnistautumisen rajaava rooli asioiden hoitamisessa Suomessa on myös aiheuttanut monille haasteita.

“Vahva tunnistautumisen ulkomailta käsin ilman suomalaista pankkitiliä (todella vaikea järjestää etäältä, varsinkin koronakriisin aikana).” – Nainen, Iso-Britannia

Kuten jo kyselyn aiemmissa osioissa tuotiin esiin, lasten osalta toiveet liittyivät etenkin suomen ja ruotsin kielen opetukseen. Lapsiperheet mainitsivat lisäksi pienten lasten suomenkielisen päivähoiton, kesäleiritoiminnan sekä neuvolapalveluiden kehittämisen ylijärjestyksiä suhteita silmällä pitäen.

“Ulkosuomalaisten lasten kesäleirit, Suomen kielen taitoa edistävä app/vlogi /you tube kanava ulkosuomalaisille lapsille, apua Suomen päässä omien vanhempien etähoitossa/ asioiden järjestelyssä, selvyttä koronakaranteeniin, kun omaa autoa/asuntoa ei ole Suomen päässä.” – Nainen, Belgia

Monet tutkimukset (esim. Leinonen 2014; Zechner 2006) ovat viitanneet siihen, että ylijärjestyksiin perhesuhteisiin liittyviin palvelutarpeisiin tulisi kiinnittää huomiota myös suomalaisessa kontekstissa. Ylijärjestyksellinen hoiva on aihealue, joka koskettaa ja kiinnostaa monia ulkosuomalaisia. Vaikka ulkosuomalaiset asuvat Suomen rajojen ulkopuolella, monet heistä haluavat tavalla tai toisella huolehtia ikääntyvien perheenjäsentensä, kuten omien vanhempiensa, hyvinvoinnista ja hoivasta. Leinosen (2014, 61) mukaan ikääntymiseen liittyvät elämänmuutokset usein lisäävätkin perheenjäsenten välisten ylijärjestyksellisten suhteiden merkitystä. Vanheneminen koskettaa tietysti myös monia ulkosuomalaisia itseään. Vastauksista nousikin jossain määrin esille omaan vanhenemiseen liittyvät huolet ja käytännön kysymykset. Tämä ilmeni esimerkiksi toivomuksissa omalla äidinkielellä tarjottavista vanhustalpalveluista, kuten kotihoidosta ja hoivakodeista:

“Parannuksia vanhustenhoitoon Suomessa, koska en itse voi olla Suomessa huolehtimassa vanhemmistani.” – Mies, Australia

“Vanhustenhoito, mielellään suomeksi.” – Nainen, Ruotsi

“Vanhuuden turva, joku vanhustentalo.” – Nainen, Kreikka

Edellä mainittujen aiheiden lisäksi tietoa ja neuvontaa toivottiin liittyen ulkosuomalaisten omiin yhteisöihin sekä niiden tarjoamiin palveluihin ja toimintaan. Lisäksi

toivottiin neuvontaa liittyen ulkosuomalaisten aseman ja oikeuksien sekä ulkosuomalaisten vaikutusmahdollisuuksien parantamiseksi. Moni kokeekin merkitykselliseksi sen, että heidän äänensä sekä yksilöinä että osana laajempaa ulkosuomalaisten yhteisöä olisi kuuluvilla, kun Suomessa tehdään heitä koskevia ja kiinnostavia päätöksiä. Lisäksi toivottiin yleisesti yhteydenpitoa Suomesta esimerkiksi jonkinlaisen vuosittaisen, ulkosuomalaisille kohdennetun uutiskirjeen tai lehden muodossa. Myös ulkomaille muuttoa harkitsevat suomalaiset sekä heidän kaipaamansa tuki ja neuvonta mainittiin avovastauksissa.

Muutamassa kymmenessä vastauksessa kritisoitiin koronapandemiaan liittyen Suomen viranomaisten epäselvää tai vähäistä tiedottamista koronatilanteen vaikutuksista ulkosuomalaisten ja Suomeen palaavien asemaan. Suomeen matkustamiseen liittyviä tietoja pidettiin epäselvinä ja niistä haluttiin lisää tietoa.

Kyselyyn vastanneet vastasivat myös saaneensa koronaan liittyvää tietoa useilta eri ulkosuomalaisilta toimijoilta. Näitä olivat muun muassa erilaiset ulkosuomalaisten Facebook-ryhmät, Suomen Merimieskirkko, lähetystöt ja konsulaatit (etenkin näiden somesivut), ulkoministeriö, Suomi-Seura ja sen paikallisyhdistykset, suomalaiset kirkot ja seurakunnat sekä ulkosuomalaiset radiokanavat (Sisuradio, Radio Finlandia, Sveriges Radio Finska). Näistä etenkin erilaisten ulkosuomalaisten ylläpitämät Facebook-ryhmät korostuivat vastauksissa tiedonkulun välittäjinä.

Ulkosuomalaisten asema ja palvelutoiveet korostuivat niiden henkilöiden vastauksissa, jotka olivat saaneet kutsukirjeen sijaan tiedon kyselystä erilaisten verkostojen kautta. Koska tätä kautta vastanneet ovat asuneet ulkomailla keskimäärin muita pidempään, esimerkiksi verotukseen, eläkkeeseen ja lasten hoitoon liittyvät kysymykset ovat usein ajankohtaisempia ja tieto Suomessa saatavista tuen mahdollisuuksista vähäisempää kuin lyhyemmän ajan ulkomailla asuneiden kohdalla.

Kuinka hyvin ulkosuomalaistoimijat tunnetaan?

Useat toimijat tarjoavat neuvontaa ja palveluita ulkosuomalaisille ja paluumuuttajille, niin maailmalla kuin Suomen rajojen sisälläkin. Tällaisia toimijoita ovat mm. lähetystöt ja konsulaatit, Suomen Merimieskirkon toimipaikat ja liikkuvat palvelut, Suomi-Seura ry ja sen ulkosuomalaisparlamentti, Suomen evankelis-luterilainen kirkko ja sen ulkosuomalaistyö, Kansanvalistusseuran Etäkoulu Kulkuri / Nomadskolan sekä sadat muut Suomi-koulut ja järjestöt ympäri maailmaa. Kyselyn tulosten valossa näyttää kuitenkin siltä, että nämä toimijat ovat yleisesti ottaen varsin heikosti tunnettuja monien ulkosuomalaisten parissa (Kuvio 16).

Selvästi parhaiten toimijoista tunnettiin oman asuinmaan suurlähetystö tai konsulaatti. Näiden tuttuus on ymmärrettävää, kun suuri osa ulkomailla asuvista Suomen kansalaisista on asioinut suurlähetystössä tai konsulaatissa esimerkiksi passi- ja hen-

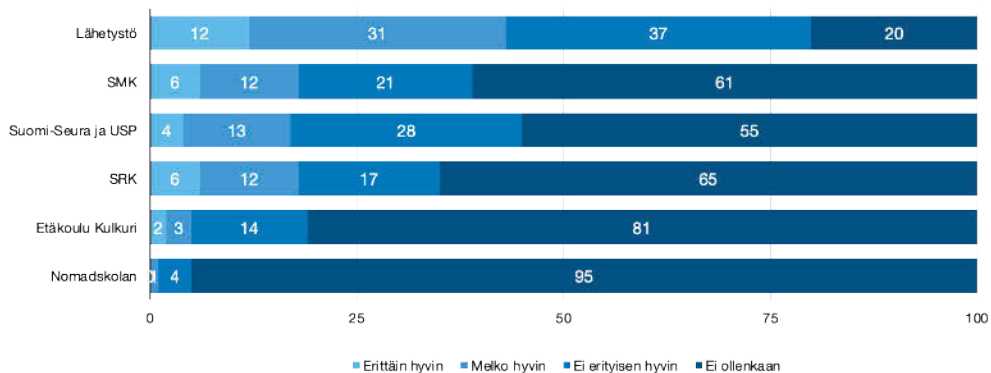
8. Moninaiset palvelutarpeet, huonosti tunnetut palvelut

kilöllisyystodistusasioissa (passin uusiminen, avioliiton tai lapsen syntymän rekisteröiminen jne.), oleskelulupa- ja kansalaisuusasioissa sekä äänestämistä koskevista asioista.

Suomen Merimieskirkko, Suomi-Seura ry:n ulkosuomalaisparlamentti sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ulkosuomalaistoiminta olivat puolestaan ainakin melko tuttuja reilusta kolmanneksesta (kirkon ulkosuomalaistoiminta) vajaan puoleen (Suomi-Seura ja ulkosuomalaisparlamentti) vastaajista. Kuitenkin kaikkien kohdalla yli puolet vastaajista ei tuntenut näitä toimijoita. Ulkosuomalaisparlamentti ei ollut suurimmalle osalle tuttu: vain 88 vastaajaa kertoi itse osallistuneensa ulkosuomalaisparlamentin toimintaan.

Kaikki ulkosuomalaistoimijat eivät kuitenkaan toimi kaikkialla maailmassa, mikä luonnollisesti vaikuttaa näiden tunnettavuuteen. Suomi-Seura ja ulkosuomalaisparlamentti olivat tunnetuimpia Italiassa, Kanadassa ja Sveitsissä asuvien vastaajien keskuudessa. Merimieskirkko puolestaan oli parhaiten tunnettu Belgiassa, Alankomaissa, Iso-Britanniassa ja Saksassa. Asuinmaassa toimiva suomalainen luterilainen seurakunta oli tunnetuin vastaajille Itävallassa, Norjassa, Saksassa ja Kanadassa.

Kansanvalistusseuran ylläpitämä etäkoulu Kulkuri ja sen ruotsinsuomalainen versio Nomadskolan olivat tuttuja vain suhteellisen harvoille, mikä on toki ymmärrettävää varsinkin jälkimmäisen kohdalla rajallisen kohderyhmän kautta. Etäkoulu Kulkuri oli kuitenkin melko tuttu monille perheellisille vastaajille, etenkin suurten perheiden keskuudessa. Kulkuri-koulu olikin suhteellisesti tunnetuin niiden vastaajien joukossa, joiden kotitalouteen kuului yhteensä 6 henkilöä. Sen sijaan Nomadskolan tunnettavuuteen vastaajien perhetilanne ei vaikuttanut, ja hieman yllättäen Nomadskolan ei myöskään ollut merkittävästi tunnetumpi, kun vastaajajoukko rajattiin ruotsinkielisiin.

Kuvio 16. Eri toimijoiden tunnettavuus vastaajien kesken (%). 9

⁹ Lähetystö tarkoittaa tässä paikallista Suomen suurlähetystöä tai konsulaattia, SMK Suomen Merimieskirkkoa, USP ulkosuomalaisparlamenttia ja SRK Suomen evankelis-luterilaisen kirkon paikallista toimintaa henkilön asuinmaassa tai -paikkakunnalla.

Kyselyyn vastanneet toivoivat saavansa lisää tietoa toimijoista etupäässä sosiaalisen median, digitaalisen tiedotelehden tai sähköisen kirjeen muodossa. Painettua tiedotelehteä ei pidetty tarpeellisena. Vaikka ulkosuomalaisille palveluita tarjoavat toimijat eivät olleetkaan erityisen hyvin tunnettuja, tuli avovastauksissa toimijoita kohtaan myös paljon positiivista palautetta ja kiitoksia:

"Suomi-Seura on minulle SE yhdistys, mikä "pitää huolta" ulkosuomalaisista ja edustamme." – Nainen, Saksa

"Ulkosuomalaisparlamentti ja Suomi-seura ry tekee oikein hyvää työtä ulkosuomalaisten hyväksi." – Mies, Ruotsi

"Minulla on tuuria, koska asun Hampurissa, jossa on hyvin aktiivinen Merimieskirkko. Sinne oli matala kynnyksellä mennä, koska järjestävät ohjelmaa, joka kiinnostaa myös minua (lapseton, työssäkäyvä nuori aikuinen)." – Nainen, Saksa

"Kulttuurikoulu on ollut hyvä pienemmille." – Nainen, Yhdysvallat

"Kevään lockdownin aikaan oli todella ihanaa, kun paikallinen Merimieskirkko järjesti ruokakuljetuksia kotiovelle. Pieni ele, joka toi lämpöä ja yhteisöllisyyttä, ja jolla oli todella suuri merkitys." – Nainen, Belgia

"Myös tuen tarjoaminen olisi tärkeää, ettei tuntuisi siltä, että hylätään ihminen ulkomaille muuton jälkeen. Kirkko on onnistunut tässä mutta muut palvelut ei juurikaan." – Nainen, Iso-Britannia

Positiivisesta palautteesta nouseekin esiin sekä yhteisöllisyyden että avoimuuden arvostus. Vaikka kaikki eivät kaipaa toisia ulkosuomalaisia omaan elämäänsä, monet silti nostivat esiin juuri sellaiset toimintamuodot, joihin voi tulla mukaan matalalla kynnyksellä tapaamaan muita ihmisiä sekä saamaan tukea ja neuvontaa.

Ulkosuomalaiset osallistuvat myös muiden ulkosuomalaisjärjestöjen ja -toimijoiden toimintaan vaihtelevasti (Taulukko 8). Eniten osallistuttiin muiden maassa asuvien suomalaisten järjestämiin tapahtumiin sekä ulkosuomalaisten sosiaalisen median keskusteluryhmiin. Nimenomaan erilaiset ulkosuomalaisten ylläpitämät epäviralliset Facebook-keskusteluryhmät nousevat aineistossa selkeästi tärkeimmiksi informaatio- ja yhteistyökanaviksi, ja näistä hyötyvien ulkosuomalaisten ikähaarukka oli myös erityisen laaja; vastaajat parikymppisistä seitsemänkymmppisiin kertoivat saavansa tietoa nimenomaan Facebookin kautta.

Muista, muodollisemmista tiedonsaantikanavista suosituimmat olivat Suomi-koulu ja erilaiset paikalliset Suomi-seurat. Paikallinen seurakunta, paikallinen suomalainen

8. Moninaiset palvelutarpeet, huonosti tunnetut palvelut

seurakunta sekä Merimieskirkko olivat myös melko suosittuja. Näihin osallistuvat vastaajat olivat pääsääntöisesti nelikymppisiä.

Taulukko 8. Vastaajien osallistuminen järjestöjen toimintaan.

Oletko osallistunut jonkun seuraavista toimintaan	Kyllä
Ulkosuomalaisten keskusteluryhmiin Facebookissa	70 %
Muiden maassa asuvien suomalaisten järjestämiin tapahtumiin	52 %
Suomi-koulu	24 %
Paikalliset Suomi-Seurat	19 %
Kirkko, paikallinen seurakunta	15 %
Suom lut srk asuinmaassasi	13 %
Merimieskirkko	13 %
Suomi-Seura ry ja/tai Ulkosuomalaisparlamentti	10 %
Kirkon ulkosuomalaistyö	5 %
Etäkoulu Kulkuri	3 %
Nomadskolan	<1 %

Näiden järjestöjen lisäksi ulkosuomalaiset osallistuivat muun muassa suurlähetystöjen järjestämään toimintaan, Suomi-instituuttien toimintaan, erilaisten ulkosuomalaisseurojen toimintaan (*Finnish Women Worldwide, Freunde Finlands, Finnish and American Women's Network, Finnish American Business Guild, Finlandia Foundation, Deutsch-Finnischen-Gesellschaft, Canadian Friends of Finland, Martat, Sisu=Singaporen suomalaiset, Norsk-Finsk Forening* jne. – monet näistä kytköksissä Suomi-Seuraan), sekä erilaisiin sosiaalisen median ryhmiin ja kampanjoihin.

Reilu puolet vastanneista ei kuitenkaan pitänyt ulkosuomalaisyhteisöjen toimintaan osallistumista erityisen (38 %) tai lainkaan (17 %) tärkeänä itselleen. Samaan aikaan suomalaiset kontaktit asuinmaassa koettiin merkityksellisiksi: vastaajista joka neljäs kertoi niiden olevan erittäin tärkeitä ja 36 prosenttia melko tärkeitä. Myös mahdollisuus käyttää suomen kieltä nähtiin erittäin tärkeänä (40 % vastaajista) tai melko tärkeänä (34 %). Vastaajista valtaosa myös piti suomenkielisen median seuraamista erittäin (37 %) tai melko tärkeänä (38 %).

Etäopiskelu: suomen kieli ja tutkinnot kiinnostavat

Muiden palveluiden tavoin myös etäopiskelumahdollisuuksiin suhtauduttiin hyvin vaihtelevasti. Vastaajista toisaalta vain vajaa neljännes (22 %) toivoi etäopiskelumahdollisuuksien parantamista ulkosuomalais-aikuisille ja/tai lapsille. Myöskään lapsiperheiden parissa kiinnostus etäopiskelumahdollisuuksia kohtaan ei ollut tätä

suurempi. Silti moni vastasi tätä käsittelevään kysymykseen (“minkälaisia etäopiskelumahdollisuuksia Suomesta kaipaisitte kouluikäisille ja/tai aikuisille ja minkälaisia sisältöjä kaipaisitte etäopiskeluun?”).

Suomen kielen oppiminen ja opetusmateriaalien saatavuus nousivat samalla kommentteissa toistuvasti esiin. Vastaajista reilu kolmannes (34 %) oli sitä mieltä, että tämä on osa-alue, johon kaivattaisiin enemmän paikasta riippumatonta sisältöä ja toimintaa. Siinä, missä useimmat paikalliset Suomi-koulut ovat paikkaan ja aikaan sidottuja, digitaalisten oppimiskäytäntöjen avulla kieli- ja kulttuurikerhoihin ja -kouluihin voisivat osallistua myös sellaiset ulkosuomalaiset, jotka eivät asuinpaikastaan tai jostain muusta syystä johtuen pääse perinteisten Suomi-koulujen ja -kerhojen pariin:

“Alle kouluikäisille/kouluikäisille suomenkielen osaamista kehittävää ja ylläpitävää materiaalia, aikuisille tutkintotason opetusta.” — Nainen, Kreikka

“Kouluikäisille ehkä jonkinlaista suomenkielen ylläpitoa/opiskelua. En osaa sanoa millaista sisältöä mutta jotain eri ikäisille lapsille tarkoitettua ”suomikoulua” kaipaisin” — Nainen, Yhdysvallat

“Peruskoulun oppimateriaalia tai lukukausittaiset aiheet, sillä lapseni ovat brittiläistä koulujärjestelmää käyttävässä kansainvälisessä koulussa. Minun pitäisi pystyä paikkaamaan eroista tulevat aukot, mutten tiedä missä ne ovat.” — Nainen, Yhdistyneet arabiemiirikunnat

Opetuksen virtuaalisuus korostui kenties osittain myös koronapandemiatilanteen vuoksi. Kommentteista on joka tapauksessa luettavissa tarve sekä muodolliselle, viralliselle opetussuunnitelmia vastaavalle tai mukailevalle oppimiselle että vapaamuotoisemmalle ja joustavammalle tarjonnalle. Lapsen äidinkielen ylläpitämiseen toivottiin eniten tukea internetistä löytyvistä oppimateriaaleista ja opetusvideoista. Lisäksi lasten kielen opiskelussa katsottiin, että virtuaalisista tapaamisista tai webinaareista, harrastustoiminnasta, virtuaalisista tai fyysisistä ikätoverien yhteisöistä, kirjoista, lehdistä sekä erilaisista kielipeleistä ja YouTube-videoista olisi hyötyä lasten suomen kielen kehittämisessä ja ylläpitämisessä ulkomailla.

Monet vastaajat kaipasivat myös lisätietoa siitä, miten ulkomailla asuva lapsi pysyisi Suomen koulujärjestelmän tahdissa mukana. Erityisesti paluumuuttoa harkinneet kantoivat huolta lastensa koulunkäynnistä ja siitä, pysyvätkö lapset Suomen koulujärjestelmän tahdissa ja osaavatko he suomalaisia koululaisia vastaavat taidot Suomeen takaisin mahdollisesti muutettaessa. Nähtäväksi jääkin, miten koronaviruspandemian aikaansaama digiloikka näkyy lähitulevaisuudessa ulkosuomalaisten etäopiskelumahdollisuuksissa. Olisiko pian mahdollista osallistua esimerkiksi Suomi-koulujen tarjoamaan kieli- ja kulttuuritoimintaan etänä verkkoavusteisesti?

8. Moninaiset palvelutarpeet, huonosti tunnetut palvelut

Aikuiset toivoivat ennen kaikkea mahdollisuuksia opiskella opintokokonaisuuksia ja tutkintoja etänä. Vastaajista 30 prosenttia toivoi enemmän etämahdollisuuksia opiskeluihin. Varsinaisen tutkinto-opetuksen lisäksi toiveissa mainittiin avoimen yliopiston tarjonta, ammatillisen osaamisen kehittämiseen tähtäävät opinnot sekä monenlainen yleissivistävä kurssi- ja harrastustoiminta.

”Työllistämiseen liittävää jatkokoulutusta paluumuuttoon liittyen.” – Nainen, Yhdysvallat

”Ulkomaalaisen tutkinnon liittäminen suomalaiseen korkeakoulutusjärjestelmään ja mahdollisuus suorittaa syventäviä opintoja etäopiskeluna.” – Nainen, Australia

”Aikuisena mahdollinen etäopiskelu kiinnostaa, jopa mahdolliseen tutkintoon asti.”
– Nainen, Saksa

Lisäksi toivottiin muun muassa paluumuuttoa tukevia opintokokonaisuuksia. Osa vastaajista myös kertoi opiskelevansa jo tällä hetkellä suomalaisessa yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa etänä, ja kertoi tämän toimivan varsin hyvin.

Paluumuuttajat kaipaavat neuvontaa erityisesti työn etsimiseen ja eläkkeisiin

Paluumuuttoa harkinneet ulkosuomalaiset kaipasivat eniten ohjausta ja neuvontaa liittyen erilaisiin etuuksiin, verotukseen ja yhteiskunnallisiin palveluihin. Myös sekä oman että puolison työnsaantiin liittyvät kysymykset nousivat toistuvasti esiin. Tärkeänä seikkana nousi tässä suhteessa erityisesti esille se, että useimpien perheellisten ulkosuomalaisten puoliso on kotoisin muusta maasta kuin Suomesta.

”Palaisimme Suomeen ainoastaan mikäli siellä olisi loistavia työmahdollisuuksia.”
– Nainen, Iso-Britannia

”Transfer of work/educational skills to obtain gainful employment.” – Mies, Yhdysvallat

”Hur pension fungerar när jag jobbat i 8 länder i mitt liv.” – Mies, Japani

Perheellisten henkilöiden vastauksissa korostui samalla monin eri tavoin näkemys paluumuutosta perheen yhteisenä projektina, jossa jokaisella perheenjäsenellä on erilaiset palvelutarpeet elämäntilanteesta riippuen. Vastausten pohjalta monissa ta-

pauksissa ei siis riitä, että ohjausta ja neuvontaa on tarjolla vain Suomeen palaavalle kansalaiselle, vaan tukea täytyy kohdentaa yhtä lailla sekä puolisolle että mahdollisille lapsille. Paluumuuton yhtenä suurimpana haasteena nähtiin ulkomaalaisen puolison mahdolliset vaikeudet löytää töitä Suomesta, mikäli tämä ei puhu suomea. Työnvälitykseen toivottiinkin enemmän tukea. Vastaajat kaipaisivat lisäksi neuvontaa puolison maahantulo- ja oleskelulupa-asioihin, tämän kieliopintoihin, sekä molempien sosiaalietuuksiin (koskien esimerkiksi eläkettä, työttömyysturvaa ja sairastelua).

“Lapsen opinnot kun saa lukion loppuun.” — Mies, Yhdysvallat

“Oleskelulupa perheenjäsenelle joka on kolmannesta maasta.” — Nainen, Puola

“Amerikkalainen tuleva mieheni on kiinnostunut muuttamaan kanssani Suomeen. Haluaisin hänen saavan tukea englanniksi suomalaisessa ev. lut seurakunnassa avioliiton merkityksestä.” — Nainen, Yhdysvallat

“Selkeä ohjeistus vanhuuden varalle, onnistuuko paluumuutto suomalaiseen hoitokotiin? Kuinka rahoitus toimii? Ulkomailla toimiva suomenkielinen vanhusten huolto. Kuinka huolehtia omien vanhenevien vanhempien asioista ja elämästä etänä?” — Nainen, Saksa

Mainittiinpa käytännön toivomuksissa myös lemmikkieläinten Suomeen tuomiseen liittyvät asiat. Vastaajien parissa tiedostettiin myös paluumuuttoon mahdollisesti liittyvä kulttuurishokki, jonka helpottamiseen toivottiin jonkinlaista paluumuuttajan kulttuurivalmennusta.

Vaikka monenlaista paluumuuttoon liittyvää tukea on jo nyt saatavilla, esimerkiksi Suomen Merimieskirkon, Suomen evankelisluterilaisen kirkon, Kansanvalistusseuran ja Suomi-Seuran taholta, kyselyvastausten perusteella ongelma tuntuu olevan neuvonnan ja palveluiden hajautuminen suurelle määrälle erilaisia toimijoita, ja tästä johtuva kohtaanto-ongelma.

Ulkosuomalaisten aseman parantaminen

Muuttuva ulkosuomalaisuus-kyselyyn vastanneet ehdottivat aiheeseen liittyvässä avokysymyksessä lukuisia parannusehdotuksia ulkosuomalaisten asemaan. Yleisesti toivottiin vaikutusmahdollisuuksia sekä ulkosuomalaisten parempaa huomioon ottamista päätöksenteossa. Suomalaisen järjestökentän toivottiin myös ottavan ulkosuomalaiset paremmin huomioon toiminnassaan. Monia ulkosuomalaisille suunnattuja tapahtumia ja toimintoja, esimerkiksi Ulkosuomalaisparlamentin istuntoja ja Suomi-Seuran järjestämää *Paluumuuttajan infopäivää*, toivottiin virtuaalisiksi. Lisäksi toivottiin ylei-

8. Moninaiset palvelutarpeet, huonosti tunnetut palvelut

sellä tasolla ulkosuomalaisilla olevien kokemusten ja osaamisen arvostamista ja aktiivisempaa hyödyntämistä suomalaisen työelämän resurssina. Myös yksinkertainen toive muistaa ulkosuomalaiset nousi esiin aineistosta.

”Inte glömma bort oss. Under Corona epidemin har vi inte alls nämnts, dessutom är det inte klart hur till exempel ens sambo får resa med till Finland.” — Nainen, Sveitsi

Nimenomaan ulkosuomalaisille kohdennettuja palvelu- ja informaatiotoiveita tuotiin esille käytännössä kaikkiin demografisiin ryhmiin liittyen. Niinpä toimintaa ja informaatiota toivotaan toisaalta enemmän eläkeläisille, toisaalta lapsiperheille, toisaalta nuorille, toisaalta perheettömille. Palveluja toivottiin etenkin kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Vastaukset menivät vääjäämättä myös osin keskenään ristiriitaisiin suuntiin: esimerkiksi kirkollisia palveluja arvostettiin ja toivottiin osassa vastauksista lisää, kun taas osassa vastauksista uskonnollisen kehys koettiin ongelmalliseksi. Usein toivomuksia yhdisti toive matalan kynnyksen epämuodollisesta ja/tai yhteisöllisestä toiminnasta ja koulutuksesta:

”Toiminta on usein lapsiperheille suunnattua tai publi-ilta. Olisi kiva saada suomalainen elokuvailta tai vaikka suomenkielinen luento jostain ajankohtaisesta aiheesta.” — Nainen, Iso-Britannia

”Näkyvämpi tiedotus palveluista. Verkostot, koulutukset, kurssit, yhteisöllisyys.” — Nainen, Yhdysvallat

Viranomaispalveluissa toivottiin etäpalveluiden kehittämistä ja ulkosuomalaisten parempaa huomioonottamista. Ulkosuomalaisten aseman nähtiin olevan joissain tapauksissa epäselvä tai jopa ristiriitainen suhteessa sosiaaliturvaan ja verotukseen. Osa vastaajista toivoi mahdollisuutta kuulua Suomen sosiaaliturvan piiriin. Ulkosuomalaisten verotus nähtiin myös joissain tapauksissa ongelmallisena ja siihen toivottiin erilaisia kompensatioita ja helpotuksia. Erilaisten virastojen kieli nähtiin myös monissa vastauksissa ongelmallisena ja vaikeaselkoisena. Tämän lisäksi lähetystöjen tulisi joidenkin vastaajien mukaan pitää paremmin yhteyttä erilaisten ulkosuomalaisten toimijoiden kanssa. Lähetystöt ja konsulaatit nähtiin ulkosuomalaisten näkökulmasta usein etäisiksi ja passiivisiksi.

”Ulkosuomalaisten verotukseen kompensatio, jos maksaa verot Suomeen. Samoin ammattiliiton jäsenmaksuun.” — Nainen, Viro

Monissa vastauksissa toivottiin parannuksia ulkosuomalaisille kohdistuvaan tiedotukseen. Tähän liittyen toivottiin yhtä selkeää informaatiokanavaa tai sivustoa, johon olisi koottu ulkosuomalaisia koskeva informaatio ja neuvonta. Suomesta ulkomaille

muuttaville toivottiin jonkinlaista informaatiopakettia, jossa kerrottaisiin erilaisista ulkosuomalaisia tukevista järjestöistä ja ryhmistä sekä käytännön ohjeista ulkomaille muuttoon liittyen. Lisäksi toivottiin Ulkoministeriöltä esimerkiksi muutamia kertoja vuodessa julkaistavaa ulkosuomalaisille kohdistettua uutiskirjettä.

Kaikilta ulkosuomalaistoimijoilta toivottiin vahvaa näkyvyyttä sosiaalisessa mediassa sekä aktiivista tiedottamista myös ulkosuomalaisten omilla sosiaalisen median foorumeilla. Esimerkiksi Suomi-Seuran julkaisemaan Suomen Silta -lehteen ehdotettiin henkilökohtaisia kertomuksia ulkomaille muuttamisesta ja asumisen huonoista sekä hyvistä puolista.

Ulkosuomalaisparlamentin nähtiin monissa vastauksissa olevan hyvä ja toimiva taho ulkosuomalaisten aseman parantamisessa ja siihen liittyvien ongelmien esille tuomisessa. Ulkosuomalaisparlamentti on vuonna 1997 Suomi-Seuran yhdessä ulkosuomalaisten yhteisöjen kanssa perustama yhteisöjen foorumi. Esimerkiksi tietyt verotukseen ja kaksoiskansalaisuuteen liittyvät parannukset nähtiin pitkälti ulkosuomalaisparlamentin ansiosta tapahtuneiksi. Ulkosuomalaisparlamentin roolia toivottiin silti aktiivisemmaksi. Sen toimijoilta toivottiin myös mukanaoloa keskeisimmissä ulkosuomalaisten sosiaalisen median ryhmissä. Siihen toivottiin lisäksi mukaan enemmän nuoria. Lisäksi ulkosuomalaisparlamentin kokoontumisia toivottiin virtuaalisiksi, mikä on koronapandemiasta johtuen vuonna 2021 ensimmäistä kertaa myös toteutumassa. Joissain vastauksissa nousi myös esille ajatus ulkosuomalaisten omasta edustajasta eduskunnassa.

Monissa vastauksissa tuotiin esiin myös ulkomaille asuvien suomenruotsalaisten asema ja toive siitä, ettei heitä, varsinkin merkittävänä ryhmänä, unohdettaisi ulkosuomalaisista ja heidän tarpeistaan puhuttaessa. Ruotsin kielen asema nostettiin esiin tärkeänä asiana kaikessa ulkosuomalaistoiminnassa, esimerkiksi koulunkäyntiin liittyvissä kysymyksissä.

"Det finns väldigt lite resurser för finlandssvenskar att upprätthålla det svenska språket. En fråga att tillägga: "Ha möjlighet att använda det svenska språket" — Mycket viktigt. "Barnen att ha möjlighet till att lära sig svenska" Mycket viktigt. Om enkäten skall främja förståelsen för finlandssvenskar, så var god och inkludera frågor som inkluderar frågor gällande det svenska språket också. Min identitet är starkt förknippat med mitt modersmål, hur kan jag främja det för mina barn? Jag är rädd åt den går förlorad med mig." — Nainen, Yhdysvallat

Yksittäisistä maista Ruotsi mainittiin kolmessatoista vastauksessa maana, jossa suh-
tautumista suomalaisiin ja suomen kielen asemaan tulisi parantaa. Vastaa-
jien mielestä suomalaistenviranomaisten ja ulkosuomalaistoimijoiden pitäisi pyrkiä tähän myös vaikuttamaan. Muutama vastaaja näki Ruotsin rikkovan kielioikeuksien parantumi-
sesta huolimatta ruotsinsuomalaisten oikeuksia. Toisaalta osassa näistä vastauksista
tukea kaivattiin pikemminkin arjen kaksikielisyteen kuin vähemmistökielen aseman
parantamiseen.

8. Moninaiset palvelutarpeet, huonosti tunnetut palvelut

Yksi monissa vastauksissa toistunut toive koski Ylen kanavia (Yle Areena). Näihin toivottiin helpompaa katseluoikeutta ulkomailta käsin. Pääsy Ylen ohjelmiin koettiin tärkeäksi erityisesti kielen opiskelun, kulttuurin ylläpidon ja myös ajankohtaisten tapahtumien seuraamisen kannalta. Lisäksi se nähtiin ikään kuin osaksi suomalaista identiteettiä, ja myös katsottiin kaikkien suomalaisten, myös ulkosuomalaisten, oikeudeksi. Tämä toive jaettiin ympäri maailmaa.

“YLE areena voisi lisätä ohjelmia, joita voi katsoa ulkomailta.” – Nainen, Australia

“YLE areenan ohjelmat voisivat useammin olla katsottavissa ulkomailla.” – Nainen, Yhdysvallat

“Yle borde visa alla TV program utomlands.” – Nainen, Kanada

Monissa ulkosuomalaisten vastauksissa toistui yleisesti toive siitä, että ulkosuomalaiset otettaisiin paremmin huomioon ja nähtäisiin positiivisemmin Suomessa. *Muuttuva ulkosuomalaisuus* -kyselyn kaltaiset tutkimukset nostettiin myös joissain vastauksissa esille tärkeinä. Niiden nähdään päivittävän kuvaa ulkosuomalaisuudesta, minkä puolestaan toivottiin edistävän ulkosuomalaisten aseman parantumista.

9. Yhteenveto: Muuttuva ulkosuomalaisuus, muuttuvat tarpeet

Muuttuva ulkosuomalaisuus-kyselyvastausten perusteella muodostuu mielenkiintoinen ikkuna 3 195 Suomen rajojen ulkopuolella asuvan suomalaisen elämänpiiriin, sosiaalisiin verkostoihin ja identiteettiin. Vastaajien profiilissa, muuttosyyissä ja muuttokohteissa on monia piirteitä, jotka erottavat nykyiset ulkosuomalaiset 1900-luvun suurten maastamuuuttoaaltojen lähtijöistä. Tulokset viittaavat individualisoituneeseen, ura-, koulutus- ja tavoitelähtöiseen muuttoliikkeeseen, jossa niin muuttosyyt kuin -kohteet ovat hajautuneita ja karttavat helppoja yleistyksiä. Vastaajat olivat kuitenkin keskimäärin korkeasti koulutettuja ja hyvin toimeentulevia sekä pääsääntöisesti työikäisiä. Valtaosa oli lisäksi perheellisiä, ja näiden puolisoista 75% oli ulkomaalaisia. Jälkimmäinen oli monissa tapauksissa työn ohella keskeinen ulkomaille muuton syy, ja myös paluuaikeita ja niihin liittyviä palvelutoiveita muovaava tekijä. Tyypillinen vastaaja oli toiseen EU-maahan muuttanut nainen, jolla on ulkomainen puoliso. Muuton kohteina hallitsevat korkean elintason maat ja niissä olevat talouden, tutkimuksen ja hallinnon keskuskeskukset, valtaosan asuessa joko suuren kaupungin keskustassa tai esikaupunkialueella. Ammatillinen kirjo on erittäin laaja. Vastaajat olivat myös identiteetiltään ja kansalaisuudeltaan monimuotoinen joukko: mukana oli suhteellisen suuri määrä kaksoiskansalaisia, kaksikielisiä ja sekä kielellisiin, kulttuurisiin, uskonnollisiin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia.

Tutkimuksen käynnissä ollessa ulkosuomalaisten elämään vaikutti kaksi suurta ja dramaattistakin kehityskulkua, koronapandemia ja Brexit. Molemmilla oli vaikutuksia, jotka osuivat nykymuotoisen ulkosuomalaisuuden keskeiseen mahdollistajaan: historiallisesti ennennäkemättömän vaivattomaan ja joustavaan ylijarajaiseen arkeen. Tätä vaivattomuutta ovat luoneet matkustamisen helppous, internet ja muut sähköiset viestintävälineet, globalisoitunut talous ja monilla myös EU -kansalaisuus. Kyselyssä nousee vahvasti esille ylijarajaisen arjen vaikeutumisen koronapandemian ja Brexitin myötä, ja tämän aiheuttamat negatiiviset vaikutukset vastaajien arkeen ja hyvinvointiin. Tästä huolimatta sen paremmin koronapandemia kuin Brexitkään eivät loppuvuonna 2020 olleet saaneet valtaosaa harkitsemaan paluuta Suomeen. Vajaa viidesosa vastaajista kertoi koronapandemian lisänneen heidän paluuhaluuttaan Suomeen erittäin tai melko paljon. Brexitin osalta vastaava osuus oli 30 %. Saadut tulokset näyttäisivät korostavan monien ulkosuomalaisten suhteellisen vahvaa kiinnittymistä asuinmaihinsa

9. Yhteenveto: Muuttuva ulkosuomalaisuus, muuttuvat tarpeet

ja elämäntilanteisiinsa niissä. Vaikka koronapandemia näkyy tilastollisesti raportin tekohetkellä vuoden 2020 osalta kasvaneessa paluumuutossa, kyselyn voidaan myös ajatella tuovan esille tiettyä ulkosuomalaisuuteen liittyvää resilienssiä.

Osaltaan tämä resilienssi kytkeytyi vastaajien hyviin sosiaalisiin verkostoihin ja viihtymisen tunteeseen asuinmaassaan. Sosiaalisia verkostoja ylläpidettiin vahviten muiden asuinmaan asukkaiden ja sinne muualta muuttaneiden kanssa, mutta myös muiden ulkosuomalaisten suuntaan. Vastaajat osallistuivat muiden maassa asuvien suomalaisten järjestämiin tapahtumiin sekä etenkin ulkosuomalaisten keskusteluryhmiin sosiaalisessa mediassa. Sosiaalisen median rooli olikin korostunut, ja erilaiset ulkosuomalaisten itse ylläpitämät epäviralliset digitaaliset keskusteluryhmät nousivat aineistossa tärkeimmäksi yhteisöllisyyden, tiedon ja neuvojen väyläksi. Vaikka esimerkiksi Suomi-koulut, erilaiset Suomi-seurat sekä Suomen Merimieskirkko mainittiin vastauksissa usein, monet jo olemassa olevat ulkosuomalaisille suunnatut palveluntarjoajat ja järjestöt olivat vastaajien keskuudessa melko huonosti tunnettuja.

Korkeasti koulutetuista vastaajista noin puolet ilmoitti aikovansa jäädä ulkomaille enemmän tai vähemmän pysyvästi. Kyselytutkimuksen voidaan siis osaltaan ajatella tukevan käsityksiä aivovuodosta Suomesta ulkomaille. Suomalaisuus ja oma äidinkieli hahmottuivat kuitenkin erittäin tärkeinä myös jo pidempään ulkomailta asuneille vastaajille, samoin esimerkiksi vierailut kotipaikkakunnalle. Myös suomalaisuuteen liittyi siis tiettyä ”sitkeyttä” ja monipaikkaisuutta. Sekä oma että lapsen äidinkielen ylläpitäminen nähtiin olennaisena osana identiteettiä. Vastauksissa nousi vahvasti esille lasten kielen oppiminen ja kulttuurin tuntemus, tilanteessa jossa moni ulkosuomalainen on kaksikielisen lapsen vanhempi. Vastauksissa toivottiinkin verkkopohjaista, paikasta riippumatonta sisältöä lasten suomalaisen kulttuuri-identiteetin kehittämiseksi ja tukemiseksi. Kaiken kaikkiaan sekä suomalaisuus että kansainvälisyys olivat keskeisiä identiteetin rakennuspalikoita. Oman äidinkielen rinnalla arvostetaan kansainvälisyyttä ja eurooppalaisuutta, eikä näitä nähdä toisiaan poissulkeviksi.

Kyselyn vastaajat olivat kiinnostuneita politiikasta, melko aktiivisia äänestäjiä, ja usein myös kiinnostuneita ulkosuomalaisten aseman parantamisesta ja esiintuomisesta. Monet toivoivat ulkosuomalaisten huomioonottamista ja vaikutusmahdollisuuksien parantamista päätöksenteossa, sekä ulkosuomalaisten arvostamista ja näkemistä voimavarana. Jälkimmäinen teema asetti myös osin moralisoivia sävyjä saavan aivovuoto-retoriikan kriittiseen valoon. Näkökulmaa kääntämällä tämän päivän ulkosuomalaisten voidaankin nähdä muodostavan globaalin verkoston, jonka piirissä on erittäin korkeaa osaamista ja asiantuntemusta, mutta joka säännönmukaisesti sivuutetaan suomalaisissa keskusteluissa.

Kyselytutkimus viittaa käynnissä oleviin ulkosuomalaisten uskonnollisuuden muutoksiin. Perinteisen instituutioihin sitoutuneen uskonnollisuuden rooli ulkosuomalaisyhteisöjä koossa pitävänä solmukohtana on vähentynyt, vaikka erityisesti uskonnollisten yhteisöjen järjestämä tunnuksen matalan kynnyksen toiminta nousikin monissa vastauksissa positiivisesti esille. Hengellisyydellä ja henkisytydellä oli

silti paikka monien elämässä toisaalta yksityisen uskonnollisuuden muotojen kautta, toisaalta esimerkiksi vuotuisjuhlien, traditioiden ja elämänkaaren siirtymäkohtiin liittyvien rituaalien muodossa (esim. kaste, häät ja hautajaiset).

Jopa puolet vastaajista oli harkinnut paluuta Suomeen. Erityisesti paluumuuttoa harkitsevat ulkosuomalaiset perheineen kokivat kuitenkin tarvitsevansa enemmän tukea isoa, monimutkaista ja voimavaroja vievää paluumuuttopäätöstä valmistellessaan ja toteuttaessaan. Huolta aiheuttivat varsinkin oma ja puolison työllistyminen sekä lasten kielitaito ja sopeutuminen. Lisäksi ulkosuomalaisille räättälöity lainopillinen neuvonta esimerkiksi verotukseen, eläkkeisiin ja lupa-asioihin liittyen mainittiin usein. Ylirajainen hoiva (sekä Suomessa asuvien ikääntyvien vanhempien että omien vanhuusvuosien näkökulmasta) oli niinkään aihealue, joka mietitytti monia.

Muuttuva ulkosuomalaisuus -kyselytutkimus tuotti laajan ja monipuolisen aineiston, joka avataan raportin julkistamisen myötä tutkijoiden ja opinnäytetöiden tekijöiden käyttöön. Hanke teki myös hankkeen toteuttajille selväksi jatkotutkimuksen ja seurannan tarpeen. Ensinnäkin, sekä Brexitin että koronaviruspandemian kannalta tutkimus ajoittui (oletettavasti) taitekohtaan, jonka jälkeistä tilanteen kehitystä olisi sekä tutkimuksellisesti kiinnostavaa että yhteiskunnallisesti tärkeää jatkossa seurata. Nykyisellään on avoin kysymys, millaisia pidemmän aikavälin vaikutuksia erityisesti koronaviruspandemialla on ulkosuomalaisuuden globaalissa kuvassa. Toisekseen, painotetusta otoksesta huolimatta hanke ei saavuttanut täysin tavoitettaan tutkimuksen globaalin kirjon laajentamisesta. Afrikassa, Lähi-Idässä, Etelä-Amerikassa ja monissa Aasian maissa asuvien vastaajien tavoittaminen osoittautui haastavaksi. Vastausprosentti näillä alueilla jäi muutamain poikkeuksin erittäin alhaiseksi, mihin vaikutti oletettavasti osin koronavuoden hidastamasta postinkulku. Jatkotutkimukseen halukkaiden vastaajien jättämät yhteystiedot ja vastaukset avokysymyksiin tarjoaisivat kuitenkin mahdollisuuksia erityisesti laadullisen tutkimuksen tekemiseen usein piiloon jäävien muuttajaryhmien kohdalla. Yleisemmällä tasolla ulkosuomalaisuuden voidaan ajatella olevan kasvava ja jatkuvasti muuttuva ilmiö, jonka seuraamisella esimerkiksi säännöllisesti toteutettavan ulkosuomalaisbarometrin kautta olisi ilmeistä yhteiskunnallista tilausta ja merkitystä.

Lähteet

- Arvola, Outi (2019). *Siivet vievät, juuret Suomessa – Suomi-Seura ulkosuomalaisnuorten palvelujen tarjoajana*. Nuorisoselvityksen raportti 2019. Turku: Turun yliopisto.
- Asmuth, Laura, Marina Hakkarainen, Aija Lulle & Pihla Mari Slim (2018). *Translocal childhoods and family mobility in East and North Europe*. Cham: Springer International Publishing AG.
- Björklund, Krister (1998). Suomalaiset Sveitsissä. *Siirtolaisuus – Migration* 3/1998.
- Garam, Irma (2003). *Kun opintie vie ulkomaille. Suomalaisten tutkinto-opiskelu ulkomaisissa korkeakouluissa*. OCCASIONAL PAPER 2c/2003 Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO. Saatavilla: <https://docplayer.fi/2959558-Kun-opintie-vie-ulkomaille.html>.
- Garam, Irma (2018). *Suomalaisten tutkinto-opiskelu ulkomaisissa korkeakouluissa*. Raportit ja selvitykset 2018:8. Helsinki: Opetushallitus.
- Haanpää, Riina & Tarja Laine (2013). Takaisin Suomeen -kysely Euroopan suomalaisille. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Tarja Laine (toim.), *Takaisin Suomeen? Euroopan ulkosuomalaisten ja heidän lastensa ajatuksia Suomesta maahanmuuton kohteena*. Pori: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja nro 42, 11–56.
- Heikkilä, Elli & Maria Pikkarainen (2008). *Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja tulevaisuudessa*. Siirtolaisuustutkimuksia A 30. Turku: Siirtolaisuusintituutti.
- Heikkilä, Elli (2011). Finns abroad – The profile of emigrants and their thoughts about returning to Finland. Elli Heikkilä & Saara Koikkalainen (toim.), *Finns abroad – New forms of mobility and migration*. Migration Studies C21. Turku: Siirtolaisuusintituutti.
- Heikkinen, Sirkka-Liisa (1974). *Ruotsista palanneet*. Työvoimaministeriön siirtolaisuustutkimuksia 5. Helsinki.
- Hiitola, Johanna, Kati Turtiainen, Sabine Gruber & Marja Tiilikainen (2020). *Family life in transition: Borders, transnational mobility, and welfare society in Nordic countries*. New York: Routledge.
- Hujanen, Taisto (1986). *Kultamaa ja kotimaa. Tutkimus Ruotsin ensimmäisen polven suomalaissiirtolaisten SUOMI JA RUOTSI -kuvasta*. Acta Universitatis Tamperensis A, vol. 205. Vammala.
- Kalmijn, Matthijs (1998). Intermarriage and homogamy: Causes, patterns, trends. *Annual Review of Sociology* Vol. 24, 395–421.
- Koikkalainen, Saara Pirjetta & Asko Juhani Suikkanen (2012). *Siirtymät ja kansalaisuus kansainvälisen liikkuvuuden maailmassa*. Web reports Nro 74. Turku: Siirtolaisuusintituutti.
- Koikkalainen, Saara (2019). Brexit ja pohjoismaalaiset Lontoossa. Epävarmuus vaivaa myös hyvin sopeutuneita muuttajia. *Siirtolaisuus-Migration Vol 45 Nro 4*, 5–9.

- Koivukangas, Olavi (1975). *Finnish migration to Australia since World War II*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Korkalainen, Sari (2004). *Globaalit suomalaisverkostot. Tarvekartoitus ulkomailla asuvien suomalaisten ja Suomeen palanneiden sosiaalisen pääoman verkottamisesta suomalaisyritysten käyttöön*. Web Reports no. 4. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Korkiasaari, Jouni (1983). *Ruotsista Suomeen vuosina 1980–1981 palanneet*. Siirtolaisuustutkimuksia A 9. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Korkiasaari, Jouni (2001). *“Once a jolly swagman...” Essays on migration in honor of Olavi Koivukangas on his 60th birthday*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Korkiasaari, Jouni (2008). Suomen ja Ruotsin välinen siirtolaisuus ja ruotsinsuomalaiset 2000-luvulla. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Tarja Laine (toim.), Takaisin Suomeen? Euroopan ulkosuomalaisten ja heidän lastensa ajatuksia Suomesta maahanmuuton kohteena. Pori: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja nro 42, 161–182.
- Könnilä, Paula (2014). *Sisua ja mañanaa. Suomalaiset Espanjan Aurinkorannikolla*. Tutkimuksia A47. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Leinonen, Johanna (2014). “Myö eletään semmosta välimuotoa” — Ylirajaista perhe-elämää suomalaisten ja amerikkalaisten välisissä liitoissa Suomessa ja Yhdysvalloissa. Elli Heikkilä, Päivi Oksi-Walter & Minna Säävälä (toim.), *Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina*. Tutkimuksia A46. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 52–67.
- Leinonen, Johanna (2020). Gendering Transnationalism: Migration and Mobility in Longue Durée. Nicola Piper & Claudia Mora (toim.), *The Palgrave Handbook of Gender and Migration: Global Perspectives*. London: Palgrave Macmillan.
- Lindström, Kai & Timo Kolu (2018). Kansainvälistymistä vai aivovienttiä? *Acatiimi* 4/2018, 30. Saatavilla: https://www.acatiimi.fi/4_2018/18.php.
- Martikainen, Tuomas (2020). Suomi osana globaaleja muuttovirtoja. Tuomas Martikainen & Pirkko Pitkänen (toim.) *Muuttoliikkeiden vuosisata*. Julkaisuja 37. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 9–19.
- Peltoniemi, Johanna (2018). *On the Borderlines of Voting. Finnish emigrants' transnational identities and political participation*. Acta Universitatis Tamperensis 2403. Tampere: Tampere University Press.
- Roinila, Mika (2000). *Finland-Swedes in Canada. Migration, settlement and ethnic relations*. Migration Studies C 14. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Roinila, Mika & Kostiainen, Auvo (2014). *Finns in the United States: A History of Settlement, Dissent and Integration*. East Lansing: Michigan State University Press.
- Sisäministeriö (2020). *Ulkosuomalaiset ovat ulkomailla asuvia Suomen kansalaisia*. Saatavilla: <https://intermin.fi/maahanmuutto/ulkosuomalaiset>.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (2021). *Hyvinvointi*. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>
- Tervonen, Miika & Leinonen, Johanna (2021, tulossa). Johdanto: Suomalaisen muuttoliikehistorian kätkeyty monimuotoisuus. Tervonen, Miika & Leinonen, Johanna

- (toim.) *Vähemmistöt muuttajina. Näkökulmia suomalaisten muuttoliikkeiden monimuotoisuuteen*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Tilastokeskus (2020a). *Suomen kansalaisten muuttotappio vähentynyt kaikissa koulutusryhmissä*. Saatavilla: https://www.stat.fi/til/muutl/2019/02/muutl_2019_02_2020-12-21_tie_001_fi.html.
- Tilastokeskus (2020b). *Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumisen iän ja sukupuolen mukaan, 1990-2020*. Saatavilla: https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11rx.px/.
- Tuomi-Nikula, Outi, Riina Haanpää & Tarja Laine (toim.) (2013): *Takaisin Suomeen? Euroopan ulkosuomalaisten ja heidän lastensa ajatuksia Suomesta maahanmuuton kohteena*. Pori: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja nro 42.
- Warinowski, Anu (2012). *Maailmalle yhtenä, takaisin toisena? Suomalaisten ekspatriaatti-perheiden lapset kulttuurisissa siirtymissä*. Tutkimuksia A 42. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Weibull Lennart & Sofia Arkhede (2016). Svenska krusbär? Utlandssvenskars bild av Sverige. Maria Solevid (toim.), *Svenska utlandsröster SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014 SOM-rapport nr 65*. Göteborg: SOM-institutet.
- Willander, Erika (2016). Religion efter migration. Maria Solevid (toim.), *Svenska utlandsröster SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014 SOM-rapport nr 65*. Göteborg: SOM-institutet.
- Virtanen, Keijo (1979). *Settlement or return: Finnish emigrants (1860-1930) in the international overseas return migration movement*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Vähäkangas (2019)
- Zafar, Afnan (2018). Aivovuoto Suomessa — todellinen uhka vai myytti? *Siirtolaisuus-Migration* Vol 44 Nro 4, 15–22.
- Zechner, Minna (2006). Hoivan paikat transnationaalisissa perheissä. Tuomas Martikainen (toim.), *Ylirajainen kulttuuri*. Tietolipas 212. Helsinki: SKS.

Kirjoittajat

FT Tuomas Hovi toimi Siirtolaisuusinstituutissa 2020–2021 erikoistutkijana ja vastasi *Muuttuva ulkosuomalaisuus*-kyselyn teettämisestä. Hovi on koulutukseltaan folkloristi Turun yliopistosta ja on tutkinut turismia, populaarikulttuuria sekä amerikansuomalaisuutta.

FM Heidi Latvala-White työskenteli keväällä 2021 Siirtolaisuusinstituutin korkeakouluharjoittelijana. Latvala-White on entinen ulkosuomalainen vietettyään ison osan aikuiselämästään mm. Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa. Hänen ulkosuomalaisten yllirajaisia identiteettejä käsittelevä pro gradu -tutkielmansa Helsingin yliopistoon valmistuu loppuvuodesta 2021.

PhD Miika Tervonen on Siirtolaisuusinstituutin vastaava tutkija ja Helsingin yliopiston dosentti. Hän on taustaltaan historiantutkija, ja tutkinut työssään muuttoliikkeitä, rajoja ja vähemmistöjä. Tervonen koordinoi Siirtolaisuusinstituutissa erityisesti ulkosuomalaisuuteen liittyvää tutkimusta.

Liitteet

LIITE 1. Väärän osoitetiedon vuoksi palautetut kirjeet, maat

Palautuneet kutsukirjeet, maa	Lukumäärä	Palautetut kirjeet, maa	Lukumäärä
Islanti	3	Israel	8
Norja	29	Kirgisia	1
Ruotsi	150		
Tanska	12		
Alankomaat	10	Kanada	9
Belgia	2	Yhdysvallat	41
Espanja	17		
Irlanti	2	Brasilia	1
Iso-Britannia	23	Meksiko	1
Italia	3		
Itävalta	2	Australia	7
Liettua	1	Uusi-Seelanti	1
Luxemburg	2		
Puola	5	Japani	8
Ranska	7	Singapore	2
Saksa	42		
Slovakia	2		
Sveitsi	8		
Tšekki	6		
Venäjä	4		
Viro	12		
YHTEENSÄ			421

LIITE 2. Vastaajien opiskelemat alat

Opiskelu, ala	Määrä
Eläinlääketieteellinen ala	0
Farmasian ala	0
Hammaslääketieteen ala	3
Humanistinen ala	43
Kasvatustieteellinen ala	14
Kauppatieteellinen ala	61
Kuvataiteen ala	4
Liikuntatieteellinen ala	3
Luonnontieteellinen ala	27
Lääketieteellinen ala	27
Maatalous-metsätieteellinen ala	3
Musiikin ala	4
Oikeustieteellinen ala	14
Psykologian ala	16
Taideteollinen ala	4
Tanssiala	1
Teatteriala	2
Teknillistieteellinen ala	27
Teologian ala	4
Terveystieteiden ala	14
Yhteiskuntatieteellinen ala	53
Sekalaista	7
YHTEENSÄ	331

LIITE 3. Kyselylomake

TAUSTATIEDOT

Sukupuoli

Mies/ Nainen/ Muu/ En halua kertoa

Minä vuonna olet syntynyt?

Missä maassa olet syntynyt?

Minkä maan tai minkä maiden kansalainen olet?

Äidinkieli

Suomi/ Ruotsi/ Muut, mitkä/ Olen kaksi-tai monikielinen

Lisäksi käytän arjessa sujuvasti seuraavia kieliä:

Mikä on koulutuksesi?

Vielä peruskoulussa
Kansakoulu tai kansalaiskoulu
Peruskoulu
Ammattikoulu- tai kurssi
Lukio tai ylioppilas
Opistotason ammatillinen koulutus
Ammattikorkeakoulu
Yliopisto, alemman asteen tutkinto
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Yliopisto, ylemmän asteen tutkinto
Tohtoritutkinto

Onko sinulla puolisoa tai vakituista kumppania ja asutteko yhdessä?

Kyllä on, asumme yhdessä
Kyllä on, emme asu yhdessä
Minulla ei ole puolisoa tai vakituista kumppania

Missä maassa puolisisi tai vakituinen kumppanisi on syntynyt?

Itsesi mukaan laskien, kuinka monta henkilöä kotitaloudessasi normaalisti asuu? Yhteensä hlöä

Minkä ikäisiä henkilöitä kotitaloudessasi normaalisti asuu? Määrä?

18-vuotiaita tai sitä vanhempia
7-17 -vuotiaita
6-vuotiaita tai sitä nuorempia
Minkä ikäinen on nuorin taloudessasi asuva lapsi?

Oletko tällä hetkellä palkkatyössä?

Pysyvässä työsuhteessa
Määräaikaisessa työsuhteessa
En ole palkkatyössä

Työpaikka/toimiala:

Oletko
Palkansaaja
Yrittäjä, ei muita työntekijöitä
Yrittäjä, jolla 1-9 työntekijää
Yrittäjä, jolla 10 työntekijää tai enemmän
Työssä oman perheen yrityksessä
Työssä julkisella sektorilla
Työssä yksityisellä sektorilla
Eläkeläinen
Opiskelija
Muu, mikä

Mihin näistä tuloluokista perheesi kuuluu, kun kaikkien perheenjäsenten palkat, eläkkeet ja muut tulot lasketaan yhteen? Rastita se vaihtoehto (€), johon taloutesi kuuluu verojen ja muiden vähennysten jälkeen.

Vuositulot
20 000 euroa tai vähemmän
20 001-40 000
40 001-60 000
60 001-80 000
80 001 tai enemmän
En halua sanoa

A. VASTAAJAN ELÄMÄNTILANNE JA SYYT ULKOMAILLE MUUTTOON

1. Missä maassa asut tällä hetkellä?

2. Kauanko olet asunut nykyisessä kotimaassasi (merkitse vuodet)?

3. Millaisia syitä sinulla oli nykyiseen asuinmaahasi muuttamiseen? Erittäin tärkeä/ Melko tärkeä/ Jonkin verran tärkeä/ Ei tärkeä/ En osaa sanoa (Voit valita useamman vaihtoehdon, merkitse myös kuinka tärkeä tämä oli)

Työskentely
Opiskelu
Puolison työskentely
Puolison opiskelu
Halu oppia/parantaa kieltä
Halu asua ulkomailla
Seikkailun halu
Etäsuhde
Puolison suku/juuret
Vanhempien tausta kohdemaassa
Paluu takaisin toiseen kotimaahan
Muu, mikä?

4. Asutko tällä hetkellä (voit halutessasi tarkentaa viimeisen kohtaan):

Suuren kaupungin keskustassa
Suuren kaupungin lähiössä tai esikaupunki-alueella
Muussa kaupungissa

Kylässä tai taajamassa maaseudulla
Haja-asutusalueella maaseudulla
Jokin muu, mikä?

5. Onko aikomuksesi asua nykyisessä asuinmaassasi...

Pysyvästi/ Useita vuosia/ Vuoden/ Vähemmän kuin vuoden/ En osaa sanoa

6. Jos vastasit edelliseen kohtaan muuta kuin "Pysyvästi", mitkä seuraavista syistä vaikuttavat aikomuksiisi (voit valita useamman vaihtoehdon)?

Oma työtilanne
Oma opiskelutilanne
Epävarmuus työurasta
Puolison työ- tai opiskelutilanne
Lasten koulunkäynti tai opiskelu
Halu palata Suomeen
Koronaviruksen aiheuttama epävarmuus
Jokin muu, mikä?

7. Opiskeletko päätoimisesti tällä hetkellä ulkomailla?

Kyllä/ Ei

8. Mitä alaa opiskelet?

Eläinlääketieteellinen ala/ Farmasian ala/ Hammaslääketieteellinen ala/ Humanistinen ala/ Kasvatustieteellinen ala/ Kauppatieteellinen ala/ Kuvataiteen ala/ Liikuntatieteellinen ala/ Luonnontieteellinen ala/ Lääketieteellinen ala/ Maatalous-metsätieteellinen ala/ Musiikin ala/ Oikeustieteellinen ala/ Psykologian ala/ Taidetieteellinen ala/ Tanssiala/ Teatteriala/ Teknillistieteellinen ala/ Teologian ala/ Terveystieteiden ala/ Yhteiskuntatieteellinen ala/ Muu, mikä?

9. Oletko asunut aikaisemmin ulkomailla ja kuinka pitkään asuit?

Maa/ Minä vuonna muutit ulkomaille?/ Kauanko asuit kyseisessä maassa yhteensä?

B. HYVINVOINTI

1. Kuinka hyvin viihdyt nykyisessä asuinmaassasi?

Erittäin hyvin/ Melko hyvin/ En hyvin enkä huonosti/ En kovin hyvin/ En lainkaan

2. Onko sinulla mielestäsi hyvät sosiaaliset verkostot (esim. tuttavat, sukulaiset, ystävät, työkaaverit) asuinmaassasi?

Erittäin hyvät/ Melko hyvät/ Ei hyvät eikä huonot/ Melko huonot/ Erittäin huonot sosiaaliset verkostot

3. Miten kuvaaisit terveydentilaasi tällä hetkellä?

Erittäin hyvä/ Melko hyvä/ Ei hyvä eikä huono/ Melko huono/ Erittäin huono

4. Minkälaisia hyvinvointiin (esim. terveys, sosiaaliset suhteet, elämänlaatu, toimeentulo) liittyviä palveluita kaipaisit suomalaisilta toimijoilta?

Terveyteen/ sairaanhoitoon liittyvä neuvonta
Sosiaaliset suhteet
Elämänlaatu
Toimeentulo
Työllisyys ja työolot
Asuinolot ja ympäristö
Tukea parisuhteen kysymyksiin
Oma tai läheisten hyvinvointi
Koronavirukseen liittyvää tietoa
Jokin muu, mikä?

C. PALVELUTOIVEET, ODOTUKSET SUOMEA KOHTAAN

1. Onko ulkosuomalaisille mielestänne tarjolla tarpeeksi palveluita ja neuvontaa Suomesta käsin?

Erittäin hyvin/ Melko hyvin/ Ei hyvin eikä huonosti/ Melko huonosti/ Huonosti/ En osaa sanoa

2. Kirkon ulkosuomalaisyö, Merimieskirkko, Kansanvalistusseura ja Suomi-Seura ry tarjoavat ulkosuomalaisille erilaisia palveluita liittyen ulkomaille muuttoon, paluumuuttoon sekä ulkomailta asumiseen. Kuinka hyvin tunnet seuraavat toimijat? (Erittäin hyvin/ Melko hyvin/ En erityisen hyvin/ En ollenkaan)

Asuinmaan lähetystö/konsulaatti
Suomen Merimieskirkko
Suomi-Seura ry ja ulkosuomalaisparlamentti (USP)
Suomalainen luterilainen srk asuinmaassasi
Etäkoulu Kulkuri
Nomadskolan

3. Mikäli nämä toimijat eivät ole sinulle tuttuja, mistä haluaisit kuulla niistä enemmän?

Twitter
Facebook
Sähköinen kirje
Painettu tiedotelehti
Digitaalinen tiedotelehti
En tarvitse enempää tietoa

4. Mistä asioista tai aiheista tarvitset tai olisit tarvinnut neuvontaa tai palveluita? Voit valita useamman vaihtoehdon.

Tietoa kohdemaastasi
Verotus
Sosiaaliturva
Kotimaahan palaaminen
Oma koulunkäynti
Lapsen koulunkäynti
Oma opiskelu
Lapsen opiskelu/päiväkotito
Etäopiskelu

Tukea parisuhteen kysymyksiin
Tietoa muista ulkosuomalaisista yhteisöistä ja niiden toiminnasta
Sairastuminen
Kuolema ja hautajaisjärjestelyt
Armeijan suorittaminen
Uskonnollinen toiminta
Harrastustoiminta
Asukkaaksi rekisteröityminen ulkomailla
Äänestäminen Suomen vaaleissa
Koronavirus
Jokin muu asia, mikä?

5. Tarvitsetko erilaisia etäopiskelumahdollisuuksia Suomesta kouluikäisille ja/tai aikuisille?
Kyllä/ Ei

6. Minkälaisia etäopiskelumahdollisuuksia Suomesta kaipaisitte kouluikäisille ja/tai aikuisille ja minkälaisia sisältöjä kaipaisitte etäopiskeluun?

7. Minkälaista tukea tarvitsette lapsen äidinkielen ylläpitämiseen?
Oppimateriaalia ja opetusvideoita internetissä
Eyysisesti tapahtuvaa opetusta
Oppimateriaali kirjallisena (kirjat, vihot, monisteet)
Virtuaalisia tapaamisia tai webinaareja
Muu, mikä?

D. KORONAEPIDEMIA

1. Onko koronaepidemia lisännyt halukkuuttasi palata Suomeen?
Erittäin paljon/ Melko paljon/ Ei erityisen paljon/ Ei lainkaan/ En osaa sanoa

2. Jos vastasit edelliseen kysymykseen 'erittäin' tai 'melko paljon', mitkä seikat asuinmaasi koronatilanteessa lisäävät halukkuuttasi palata?
Koronavirustartuntojen korkea määrä
Terveystienhuollon puutteet
Koronaviruksen aiheuttama toimeentulon menetytys
Koronaviruksen aiheuttama opintomahdollisuuksien heikentyminen
Matkustusrajoitukset
Lasten heikentyneet koulunkäyntimahdollisuudet
Muu, mikä?

3. Miten koronatilanne on vaikuttanut arkeesi asuinmaassasi?

4. Tarvitsitko tai oletko saanut riittävästi tietoa ja tukea Suomen valtiolta koronatilanteen takia? Jos et ole, minkälaista tietoa tai tukea olisit tarvinnut?

5. Tarvitsitko tai oletko saanut tukea ulkosuomalaisilta toimijoilta koronatilanteen takia?
Kyllä, mitä? Miltä taholta?/ Ei

E. BREXIT

1. Onko tulossa oleva Iso-Britannian ero Euroopan unionista vaikuttanut
Työtilanteeseesi
Opiskeluihisi
Yhteydenpitoon Suomeen
Lasten koulunkäyntiin
Parisuhteeseen
Suhteeseesi puolison sukulaisiin
Kokemukseesi kuulumisesta asuinmaahasi
Suhteeseesi naapureihin tai työkavereihin
Tulevaisuuden suunnitelmiisi
Muuhun, mihin?

2. Onko tulossa oleva Brexit lisännyt halukkuuttasi palata Suomeen?
Erittäin paljon/ Melko paljon/ Ei erityisen paljon/ Ei lainkaan/ En osaa sanoa

3. Vaikuttaako Brexit tulevaisuuden suunnitelmiisi Iso-Britanniassa ja jos vaikuttaa niin miten?

F. PALUUMUUTTOON LIITTYVÄT ODOTUKSET JA TUKI

1. Oletko harkinnut muuttoa takaisin Suomeen?
Kyllä/ Ei/ En osaa sanoa

2. Miksi olet harkinnut paluumuuttoa Suomeen? Valitse lisäksi kolme sinulle tärkeintä vaihtoehtoa ja numeroi ne tärkeysjärjestyksessä.
Työtilanne asuinmaassasi
Perhesyyt
Sukulaiset Suomessa
Opiskeluun liittyvät syyt
Poliittinen tilanne asuinmaassasi
Kaipaamaan Suomea
Koronaepidemian vaikutukset asuinmaassasi
Jokin muu, mikä?

3. Jos sinulla on suunnitelmia/haaveita muuttaa takaisin Suomeen, mihin asioihin toivoisit ohjausta/neuvontaa? Voit valita useamman vaihtoehdon.
Opiskelupaikan etsimiseen
Työpaikan etsimiseen
Muuttoon liittyviin käytännön kysymyksiin (muuttoilmoitukset, sosiaaliturva, verotus jne.)
Asunnon hankintaan
Varusmiespalveluksen suorittamiseen
Etuuksiin ja palveluihin (KELA, verovirasto jne.)
Suomen kielen ja kulttuurin oppimiseen
Tukea parisuhteen kysymyksiin
Lasten päivähoitoon ja koulunkäyntiin

Puolison työ- tai opiskelupaikan etsimiseen
Matkustuskaranteenit
Muuhun, mihin?
Minulle ei ole suunnitelmia muuttaa Suomeen

G. YHTEYDENPITO, PERHE JA VIERAILUT SUOMEEN

1. Kuinka usein seuraat Suomeen liittyviä asioita?

Päivittäin/ Viikoittain/ Kuukausittain/ Harvemmin/ En seuraa Suomeen liittyviä asioita

2. Kuinka usein olet vierailut Suomessa ulkomaille muuttosi jälkeen?

Yli 5 kertaa vuodessa/ 2-4 kertaa vuodessa/ Kerran vuodessa/ Harvemmin kuin kerran vuodessa/ En kertaakaan

3. Mistä syistä olet vierailut Suomessa?

Työ
Loma
Suomessa asuva kumppani
Suomessa asuva muu perhe
Opiskelu
Muu, mikä?

4. Asuvatko perheenjäsenesi tällä hetkellä Suomessa, nykyisessä asuinmaassasi tai muussa maassa?

Puoliso
Lapset
Vanhemmat
Isovanhemmat
Lastenlapset
Sisarukset

5. Miten olet yhteydessä eri maassa asuviin perheenjäseniisi? Voit valita useamman vaihtoehdon.

Puhelin/ Sähköposti/ Kirjeet, postikortit/ Viestintäpalvelut (WhatsApp, Messenger ym.)/ Videopuhelut (Skype, Teams, Zoom ym.)
Puolisoon
Lapsiin
Vanhempiin
Isovanhempiin
Sisaruksiin
Ystäviin

H. SOSIAALISET VERKOSTOT, OSALLISTUMISEN MUODOT

1. Kuinka usein vietät nykyisessä asuinmaassasi vapaa-aikaa tuttavien kanssa (Päivittäin/viikoittain/ kuukausittain/ harvemmin/ en lainkaan), jotka ovat

A. Asuinmaassasi asuvia suomalaisia
B. Kotoisin nykyisestä asuinmaastasi
C. Kotoisin muista maista

2. Onko koronaepidemia vähentänyt sosiaalisen kanssakäymisen määrää asuinmaassasi?

Erittäin paljon/ Melko paljon/ Ei erityisen paljon/ Ei lainkaan/ En osaa sanoa

3. Oletko osallistunut jonkun seuraavista toimintaan (kyllä/ei)

Suomi-Seura ry ja/ tai ulkosuomalaisparlamentti
Merimieskirkko
Etäkoulu Kulkuri
Nomadskolan
Kirkon ulkosuomalaistyö
Suomalainen ev.lut. srk asuinmaassasi
Kikko, paikallinen suomalainen seurakunta
Kirkko, paikallinen seurakunta
Suomi-koulu
Muiden maassa asuvien suomalaisten järjestämät tapahtumat
Ulkosuomalaisten keskusteluryhmät Facebookissa
Paikalliset Suomi-Seurat
Jokin muu suomalaisen järjestön toiminta, mikä?
Jokin muu suomalaistoiminta, mikä?

4. Kuinka tärkeää sinulle on (Erittäin tärkeä/ melko tärkeä/ ei erityisen tärkeä/ ei lainkaan tärkeä/ en osaa sanoa)

Osallistuminen ulkosuomalaisyhteisöjen toimintaan
Suomalaiset kontaktit asuinmaassasi
Mahdollisuus käyttää suomen kieltä
Lasten koulunkäynti suomeksi
Suomenkielisen median ja ohjelmien seuraaminen

5. Miten ulkosuomalaisten asioita voisi mielestäsi edistää?

I. POLIITTINEN OSALLISTUMINEN

1. Kuinka kiinnostunut olet politiikasta? (Erittäin kiinnostunut/ melko kiinnostunut/ en lainkaan kiinnostunut/ en osaa sanoa)

A. Suomessa
B. Asuinmaassasi

2. Missä Suomen vaaleissa olet äänestänyt?

Presidentinvaali 2018
Eduskuntavaalit 2019
Kuntavaalit 2017
Europarlamenttivaalit 2019

3. Oletko äänestänyt nykyisen asuinmaasi vaaleissa? Kyllä/ Ei

4. Jos olet äänestänyt Suomen vaaleissa ulkomailta asuessasi, miten olet äänestänyt (voit valita useamman vaihtoehdon)?

Suomen edustustossa
Kirjeäänestyksellä
Muuten, miten?

5. Ihmiset jättävät toisinaan äänestämättä vaaleissa. Jos sinä jätit äänestämättä, mistä se johtui?

Äänestäminen vaikeaa, äänestyspaikka kaukana
En tiennyt miten äänestää
En ole täysi-ikäinen
En ole kiinnostunut Suomen politiikasta
En usko, että äänelläni on merkitystä
En voinut äänestää sairauden vuoksi
En ehtinyt äänestää ajoissa
En tiennyt koska vaalit järjestetään
Unohtin
En tiedä Suomen poliittisesta tilanteesta tarpeeksi
Kirjeäänestysmateriaali saapui myöhässä
En löytänyt sopivaa ehdokasta
En löytänyt sopivaa puoluetta

6. Oletko äänestänyt seuraavien puolueiden ehdokkaita (voit valita useamman vaihtoehdon)?

Suomen Sosialidemokraattinen puolue (SDP)
Perussuomalaiset (PS)
Kansallinen kokoomus (Kok)
Suomen keskusta (Kesk)
Vihreä liitto (Vihr)
Vasemmistoliitto (Vas)
Ruotsalainen kansanpuolue (RKP)
Kristillisdemokraatit
Liike Nyt
Jokin muu, mikä?

7. Osallistutko ulkosuomalaisparlamentin toimintaan?

Kyllä / En/ Ulkosuomalaisparlamentti ei ole minulle tuttu

J. USKONTO

1. Kuulutko johonkin kirkkoon tai uskonnolliseen yhteisöön?

Evankelis-luterilaiseen kirkkoon
Ortodoksiseen kirkkoon
Roomalaiskatoliseen kirkkoon
Muuhan kristilliseen kirkkoon tai yhteisöön
Olen juutalainen
Olen muslimi
Olen buddhalainen
Olen hindu
En kuulu kirkkoon tai uskonnolliseen yhteisöön
Kuulun muuhun uskonnolliseen yhteisöön, mihin

2. Koetko olevasi...

Uskonnollinen ihminen/ Ei uskonnollinen ihminen
Vakaumuksellinen ateisti/ En osaa sanoa

3. Kuinka usein osallistut... (Vähintään kerran viikossa/ vähintään kerran kuukaudessa/ muutama kerran vuodessa/ en lainkaan viime vuosina)
Jumalanpalvelukseen

Kirkolliseen toimitukseen (kaste, häät, hautajaiset)
Kirkkokonserttiin tai muuhun hengelliseen musiikkitilaisuuteen
Vapaaehtoistyöhön seurakunnassa tai uskonnollisessa yhteisössä
Muuhan seurakunnassa tai uskonnollisessa yhteisössä järjestettävään toimintaan
Uskonnollisten yhteisöjen tunnustuksettomaan tapahtumaan (esim. myyjäiset, kerhotoiminta, harrastukset, tapaamiset), mikä?
Muu uskonnollinen toiminta, mikä?

K. IDENTITEETTI

1. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat sinulle?

(Erittäin tärkeä/ melko tärkeä/ ei erityisen tärkeä/ ei lainkaan tärkeä/ en osaa sanoa)

Suomalaisuus
Eurooppalaisuus
Kansainvälisyys
Äidinkieli
Asuinmaasi kieli
Asuinmaasi kulttuuri
Uskonto
Isänmaallisuus

2. Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat sinulle?
(Erittäin tärkeä/ melko tärkeä/ ei erityisen tärkeä/ ei lainkaan tärkeä/ en osaa sanoa)

Suomen kieli
Ruotsin kieli
Suomalainen ruoka
Suomalaiset juhlat
Suomalainen musiikki
Suomalaiset elokuvat
Suomalaiset televisiosarjat
Suomenkielinen jumalanpalvelus
Ruotsinkielinen jumalanpalvelus

3. Syötkö kotonasi erityisesti suomalaisia ruokia tai herkkuja? Jos syöt, niin mitä?

4. Koetko kuuluvasi johonkin vähemmistöön kielellisen tai etnisen taustasi, uskonnollisen vakaumuksesi, sukupuoli-identiteetin tai jonkin muun asian perusteella? Jos, niin mihin? (huom.: kaikki antamasi tiedot käsitellään anonymisti ja luottamuksellisesti)

5. Kuvaile lyhyesti, millaisena maana koet Suomen tällä hetkellä ja mitä suomalaisuus sinulle merkitsee?

Olisitko mahdollisesti kiinnostunut osallistumaan lisähaastattelun tekemiseen? Mikäli olet, lisää sähköpostiosoitteesi ja yhteystietosi alle (yhteystietojasi ei yhdistetä edellä antamiisi kyselyvastauksiin)

Tuomas Hovi, Miika Tervonen ja Heidi Latvala-White

Muuttuva ulkosuomalaisuus

Kyselytutkimus maastamuutosta ja ulkosuomalaisuudesta

Keitä ovat nykypäivän ulkosuomalaiset? Millaista on heidän arkensa, ja miten koronapandemia ja Brexit ovat vaikuttaneet siihen? Millaista tukea ulkosuomalaiset tarvitsisivat?

Muuttuva ulkosuomalaisuus -kyselyssä kartoitettiin vastaajien elämäntilannetta, yllirajaista arkea, identiteettiä, poliittista osallistumista, uskonnollisuutta ja palvelutarpeita. Kyselyyn vastasi 3195 ulkosuomalaista 85 eri maasta.

Kysely antaa monipuolisen kuvan sekä nykypäivän Suomesta lähtijöistä, että jo pidempään ulkomailla asuneista. Tässä kuvassa korostuu elämäntilanteiden, ammattien, muuttokohteiden ja -syiden laaja kirjo. Samalla kun monet ovat vahvasti kiinnittyneitä nykyisiin asuinmaihinsa, myös suomalaisuus hahmottuu tärkeänä osana identiteettiä ja yllirajaista arkea.